

**KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI**

TÜRK HUKUKUNDA CİNSİYET DEĞİŞTİRME

Zeynep Büşra ÖZCAN KONAKCI

Yüksek Lisans Tezi

**KONYA
Aralık, 2019**

TÜRK HUKUKUNDA CİNSİYET DEĞİŞTİRME

Zeynep Büşra ÖZCAN KONAKCI

KTO Karatay Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Özel Hukuk Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Mahmut KIZIR

Konya
Aralık, 2019

KABUL VE ONAY

Zeynep Büşra ÖZCAN KONAKCI tarafından hazırlanan “Türk Hukukunda Cinsiyet Değiştirme” başlıklı bu çalışma, 18 Aralık 2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: **Dr. Öğr. Üyesi Banu Bilge SARIHAN**
Necmettin Erbakan Üniversitesi

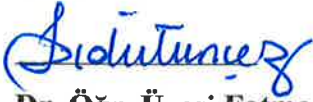
Tez Danışmanı: **Dr. Öğr. Üyesi Mahmut KIZIR**
KTO Karatay Üniversitesi

Jüri Üyesi: **Dr. Öğr. Üyesi Aytekin ÇELİK**
KTO Karatay Üniversitesi

Jüri tarafından kabul edilen bu çalışmanın Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Didem TUNÇEZ
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Enstitü tarafından onaylanan Yüksek Lisans tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını basılı veya dijital biçimde arşivleme ve aşağıda belirtilen koşullar dahilinde erişime açma iznini KTO Karatay Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle, Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak ve gelecekteki çalışmalar (makale, kitap, lisans, patent vb.) için tezimin tamamının veya bir bölümünün kullanım hakları yalnızca bana ait olacaktır.

Tezimin bütünüyle kendi çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izinle kullanılması zorunlu olan kaynakları, yazılı izin alarak kullandığımı ve istenildiğinde izinlerin suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayımlanan “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” kapsamında, tezim, aşağıda belirtilen koşullar haricince, YÖK Ulusal Tez Merkezi ve KTO Karatay Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir.¹
- Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 6 ay ertelenmiştir.²
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir.³⁴

18 Aralık 2019

Zeynep Büşra ÖZCAN KONAKCI

¹ MADDE 6(1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

² MADDE 6(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

³ MADDE 7(1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

⁴ MADDE 7(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

ETİK BEYAN

KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Hazırlama ve Yazım Kurallarına uygun olarak Dr. Öğr. Üyesi Mahmut KİZİR danışmanlığında tarafımdan üretilen bu tez çalışmasında; sunduğum tüm veri, enformasyon, bilgi ve belgeleri bilimsel etik kuralları çerçevesinde elde ettiğimi, tüm değerlendirme, analiz, bulgu ve sonuçları bilimsel usullere uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım kaynakların tümüne bilimsel normlara uygun biçimde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

18 Aralık 2019

Zeynep Büşra ÖZCAN KONAKCI

TEŞEKKÜR

Tez çalıŐmamın bütün aŐamalarında değerli bilgi ve deneyimleriyle bana yardımcı olan, her zaman güler yüzlü davranan, Danışman Hocam, Mahmut KİZİR' e, çalıŐmama farklı bakış açılarıyla yapmış oldukları değerli katkılardan dolayı Banu Bilge SARIHAN ve Aytekin ÇELİK' e, beni bu zamana kadar büyüten, okutan, emek veren en yakın arkadaŐım ve annem Gülsün ÖZCAN' a, maddi manevi desteğini hiçbir zaman esirgmeden kendi ayaklarım üzerinde durmamı sağlayan babam Neyzen ÖZCAN' a, ailemizin en yeni ve son hukukçusu kardeŐim Mehmet Fatih ÖZCAN' a, aynı Őeylere güldüğümüz, kızdığımız ve Őüpheyle yaklaŐtığımız bir tanecik arkadaŐım, iş ve fikir ortağım Deniz ŐEN' e, tez çalışmam boyunca bana tecrübeleri ile gece gündüz bıkmadan destek olan geleceğin Profesör adayı arkadaşlarım Tuğçe SANCI ve Beyza AKSOY MIHOğLU' ya, son olarak her zaman yanımda olan, arkamda duran, elimi tutan ve beni neŐelendiren hayat arkadaŐım Emre KONAKCI' ya teşekkür ederim.

Zeynep Büşra ÖZCAN KONAKCI

ÖZET

Zeynep Büşra ÖZCAN KONAKCI
TÜRK HUKUKUNDA CİNSİYET DEĞİŞTİRME

Yüksek Lisans Tezi

Konya, 2019

Çalışmanın konusu esas olarak Türk Hukukunda Cinsiyet Değiştirmedir. Cinsiyet değişikliği kavramı transseksüel ve hermafrodit bireyler bakımından mümkün olup, bir dizi plastik cerrahi operasyonunu ifade etmektedir.

Cinsiyet değiştirme kavramı Türk Hukukuna 1988 yılında girmiştir. 2002 yılında ise büyük ölçüde değişikliğe uğrayarak tekrar düzenlenmiştir. Günümüzde hala geçerliliğini koruyan düzenlemede yer alan şartlardan birisi 2018 yılında AYM kararı ile iptal edilmiştir.

Çalışmanın giriş kısmında konu ile ilgili genel bilgiler verilmiştir. Çalışma esas olarak üç bölümde ele alınmıştır. İlk bölümde cinsiyet ve cinsiyete bağlı kavramlara yer verilerek, özellikle transseksüel ve hermafrodit bireylerin durumu incelenmiştir. Ayrıca cinsiyet değiştirme kavramına genel bir giriş yapılmıştır. İkinci bölümde Türk Hukukunda cinsiyet değişikliği ile ilgili yasal süreç üç ana başlık altında dönemlere ayrılarak değerlendirilmiştir. Bu bölümde cinsiyet değişikliği için aranan şartlara ve cinsiyet değişikliğinin aşamalarına yer verilmiştir. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise cinsiyet değişikliği hukuki sonuçları bakımından ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler

Cinsiyet, Transseksüalizm, İnterseksüalite, Cinsiyet Değiştirme.

ABSTRACT

Zeynep Büşra ÖZCAN KONAKCI
SEX REASSIGNMENT IN TURKISH LAW

Master's Thesis

Konya, 2019

The subject of the study is mainly sex reassignment in Turkish Law. The concept of sex reassignment is possible for transsexual and hermaphrodite individuals and states a series of surgical operations.

In Turkish law, the concept of sex reassignment was legalized for the first time by an addendum to Article 29 of the civil code in 1988. In 2002, it was amended to a great extent and revised with the provision of Article 40 of the Turkish Civil Code. In the regulation that today is still valid, the condition of permanent infertility was canceled in 2018 with the decision of Constitutional Court.

This study consists of three main parts. In the first part, sex and sex-related concepts are given and especially the situation of transsexual and hermaphrodite individuals are examined. Besides, it has leaned in a general introduction to the concept of sex reassignment. In the second part, the legal process related to sex reassignment in Turkish Law is divided into periods under three main headings. Also, this part includes the legal necessity for sex reassignment and the stages of sex reassignment. In the third and the last part of the study, the legal consequences of sex reassignment are discussed.

Keywords

Sex, Transsexualism, Intersexuality, Sex Reassignment.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR DİZİNİ.....	vii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
CİNSİYET VE CİNSİYET DEĞİŞTİRME KAVRAMI.....	3
1.1. CİNSİYET	3
1.1.1. Doğumla Kazanılmış Cinsiyet- Toplumsal Cinsiyet.....	4
1.1.2. Cinsiyet ile İlgili Bazı Kavramlar.....	6
1.1.2.1. Cinsel Kimlik-Cinsiyet Kimliği Ayrımı.....	6
1.1.2.2. Cinsel Yönelim.....	8
a. Heteroseksüellik.....	10
b. Eşcinsellik (Homoseksüellik).....	11
c. Biseksüellik.....	12
1.1.2.3. İnterseksüalite (Hermfroditizm, Çift Cinsiyet).....	13
1.1.2.4. Transgender.....	15
a. Transseksüalizm.....	16
b. Travestisizm.....	18
1.2. CİNSİYET DEĞİŞTİRME.....	19
İKİNCİ BÖLÜM.....	24
TÜRK HUKUKUNDA CİNSİYET DEĞİŞTİRMEYE İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER VE HUKUKİ AŞAMALAR.....	24

2.1. CİNSİYET DEĞİŞİKLİĞİNE İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER.....	25
2.1.1. 3444 SAYILI MÜLGA KANUN ÖNCESİ DÖNEM.....	25
2.1.1.1. Genel Olarak	25
2.1.1.2. Bülent Ersoy’un Cinsiyet Değişikliğinin Türk Hukuku Tarafından “Tanınmaması” Sorunsalı.....	27
2.1.2. 3444 SAYILI MÜLGA KANUN DÖNEMİ.....	35
2.1.2.1. 743 Sayılı Medeni Kanun Madde 29/II Değerlendirmesi.....	35
2.1.2.2. Karşılaştırmalı Hukuk Bakımından Değerlendirme.....	40
2.1.3. 4721 SAYILI TÜRK MEDENİ KANUNU DÖNEMİ.....	41
2.2. CİNSİYET DEĞİŞİKLİĞİNE İLİŞKİN HUKUKİ AŞAMALAR.....	45
2.2.1. CİNSİYET DEĞİŞİKLİĞİ İZİN DAVASI.....	45
2.2.1.1. Cinsiyet Değişikliği İçin Aranacak Şartlar.....	46
a. Başvuru Şartı.....	47
b. 18 Yaşını Doldurmuş Olma Şartı.....	49
aa. Tam Ehliyetliler Bakımından Değerlendirme.....	52
bb. Sınırlı Ehliyetliler Bakımından Değerlendirme.....	53
cc. Sınırlı Ehliyetsizler Bakımından Değerlendirme.....	54
dd. Tam Ehliyetsizler Bakımından Değerlendirme.....	56
c. Evli Olmama Şartı.....	57
d. Transseksüel Yapıda Olma Şartı.....	60
e. Resmi Sağlık Kurulu Raporu Alma Şartı.....	62
f. Mülga Şart: Üreme Yeteneğinden Yoksun Bulunma Şartı.....	66
aa. AİHM Y.Y./ Türkiye Kararı.....	68
bb. AYM 2017/130 E. 2017/165 K. Sayılı Kararı.....	70
2.2.2. CİNSİYET DEĞİŞİKLİĞİNE İLİŞKİN TIBBİ AŞAMALAR.....	72
2.2.3. KAYIT DÜZELTME DAVASI VE CİNSİYET DEĞİŞİKLİĞİNİN NÜFUS MÜDÜRLÜĞÜNE BİLDİRİLMESİ.....	75
2.2.4. YABANCI ÜLKELERDE GERÇEKLEŞTİRİLEN CİNSİYET DEĞİŞİKLİĞİ OPERASYONLARININ TÜRK MAHKEMELERİ TARAFINDAN KABUL EDİLMESİ.....	78
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	81
CİNSİYET DEĞİŞTİRMENİN HUKUKİ SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	81
3.1. KİŞİLER HUKUKU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRME.....	81

3.1.1. Beklenen ve Kazanılmış Hakların Durumu.....	81
3.1.2. İsim Değişikliği Talebi.....	81
3.2. AİLE HUKUKU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRME.....	83
3.2.1. Yasadışı Gerçekleştirilen Tıbbi Cinsiyet Değişikliklerinin Mevcut Evlilik Birliğine Etkisi.....	84
3.2.1.1. Evlilik Birliğinin Sona Ermesi.....	84
3.2.1.2. Tazminat ve Nafaka Durumu.....	92
3.2.2. Çocuklar Bakımından Değerlendirme.....	94
3.2.2.1. Velayet Hakkının Tesisi.....	94
3.2.2.1. Soybağı İlişkisinin Değerlendirilmesi.....	97
a. Cinsiyet Değiştiren Anne ile Çocuk Arasında Soybağı İlişkisi.....	97
b. Cinsiyet Değiştiren Baba ile Çocuk Arasında Soybağı İlişkisi.....	98
3.3. İŞ VE SOSYAL GÜVENLİK HUKUKU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRME.....	100
3.3.1. İş Hukuku Bakımından Değerlendirilme.....	100
3.3.2. Sosyal Güvenlik Hukuku Bakımından Değerlendirme.....	102
3.4. MİRAS HUKUKU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRME.....	103
3.5. CİNSİYET GEÇİŞ SÜRECİNİ TAMAMLAYAN BİREYLERİN ASKERLİK DURUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	106
SONUÇ.....	108
KAYNAKÇA.....	113
ÖZGEÇMİŞ.....	125

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD.	: Ana Bilim Dalı.
AİHM.	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi.
AİHS.	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.
AÜHFD.	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.
AY.	: Anayasa.
AYM.	: Anayasa Mahkemesi.
AYMK.	: Anayasa Mahkemesi Kararı.
AYMKD.	: Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi.
Bil.	: Bilimler.
Bkz.	: Bakınız.
C.	: Cilt .
CİSED	: Cinsel Sağlık Enstitüsü Derneği
Çvr.	: Çeviri.
Dpn.	: Dipnot.
Dr.	: Doktor.
DTFC	: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi
Düz.	: Düzenleyen.
E.	: Esas.
Eğt.	: Eğitim.
Ens.	: Enstitüsü.
f.	: Fıkra .
HD.	: Hukuk Dairesi.

Hiz. : Hizmetleri .

HÜCKSDKÇEHY. : Hacettepe Üniversitesi Cinsel Kimlik Sorunlarını Değerlendirme Kurulunun Çalışma Esasları Hakkında Yönerge

İ.Ü. : İstanbul Üniversitesi.

İşK. : İş Kanunu.

k. : Kanun.

K. : Karar.

K.T. : Karar Tarihi.

LGBT. : Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Trans.

LGBTİ. : Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Trans, İnterseks.

m. : Madde.

md : Madde.

MD. : Madde.

MK. : Medeni Kanun.

NJW. : Neue Juristische Wochenschrift.

No. : Number.

NPHK : Nüfus Planlaması Hakkındaki Kanun.

Nüf. : Nüfus.

Para. : Paragraf.

Prg. : Program.

Prof. : Profesör.

RG. : Resmi Gazete.

s. : Sayfa.

S. : Sayfa.

Sos.	: Sosyal.
TBBB.	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi.
TCK.	: Türk Ceza Kanunu.
TJFMPC	: Turkish Journal Of Family Medicine And Primary Care
TMK.	: Türk Medeni Kanunu.
vd.	: ve devamı.
Vol.	: Volume.
Vs.	: ve saire.
Y.	: Yargıtay.
YL.	: Yüksek Lisans.
YTÜ.	: Yıldız Teknik Üniversitesi.

GİRİŞ

Cinsiyet değişikliği gün geçtikçe daha çok karşımıza çıkan bir kavram olmaya başlamaktadır. Sosyal medyanın günden güne insan yaşamının daha çok alanında yer alması ile bireylerin yaşam tarzlarının topluma etkisi kaçınılmaz hale gelmiştir. Özellikle nl kimselerin cinsiyet değiştirmeleri, biyolojik cinsiyetlerinin aksine karşı cinstenmiş gibi yaşamaları ve bunları sosyal medya üzerinden paylaşmaları ile cinsiyet değişikliği konusu merak edilir hale gelmiştir.

Ülkemizde cinsiyet değişikliği ile ilgili 3444 Sayılı Kanun ile getirilen düzenlemeye kadar herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktaydı. 1988 yılında getirilen düzenlemeden önce ise Türkiye de en önemli cinsiyet değişikliği operasyonu ünlü bir ses sanatçısının bu operasyonu geçirmesi ile gündeme gelmiştir. Bu operasyon ile çoğu insan cinsiyet değişikliği hakkında henüz fikir sahibi olurken, toplumda bir kesimde bu konuda yasal düzenleme bulunmamasını eleştirmekteydi.

1988 yılında 3444 Sayılı Kanun ile yürürlüğe giren düzenleme ile cinsiyet değişikliği kavramı Türk Hukukunda yer almaya başlamıştır. Bu düzenleme ile transseksüel bireylere cinsiyet değiştirmeleri halinde yeni cinsiyetlerine resmiyet kazandırma fırsatı verilmiştir. Ancak cinsiyet değişikliği operasyonlarının gerçekleştirilebilmesi için herhangi bir koşul öngörülmemiştir. Düzenlemenin yetersiz, sınırsız ve dönemin bazı kanun maddeleri ile çakışmakta olduğunu ileri süren görüşler ve eleştirilerin sonucunda, 2002 yılında 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu ile eski hükme göre oldukça kapsamlı ve detaylı ancak yine yeterlilik bakımından tartışmalı bir hüküm düzenlenmiştir. İlgili hüküm yakın tarihte öngörülen şartlardan birinin iptali hariç günümüzde aynı şekilde görevini ihtiva etmektedir.

Cinsiyet değişikliğine konu durumların anlaşılabilmesi adına çalışmanın birinci bölümünde öncelikle cinsiyet, cinsiyetin biyolojik, sosyal ve psikolojik anlamda ayrımları, iki cins arasındaki çeşitli ilişkiler kavramsal olarak incelenmiştir. Daha sonra çalışmaya esas konu olan cinsiyet değişikliği kavramı genel esasları bakımından ele alınmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise cinsiyet değiştirme kavramına ilişkin yasal düzenlemeler 3444 Sayılı Kanun ncesi Dönem, 3444 Sayılı Kanun Mülga Kanun

Dönemi ve 4721 Sayılı Türk Medeni Kanun Dönemi olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir. Bu bölümde cinsiyet değişikliği ile ilgili yasal düzenleme getirilmeden önce cinsiyet değiştirmek isteyen bireylerin yaşadığı hukuki problemler ve dönemin Türk Hukuk Sisteminin bu kavrama bakış açısı detaylı olarak incelenmiştir. Ayrıca cinsiyet değişikliğine ilişkin hukuki aşamalarda sırası ile ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde cinsiyet değişikliğinin hukuki sonuçları incelenmiştir. Bu bölümde, cinsiyet değişikliği ile ortaya çıkan veya çıkması muhtemel sorunların nasıl giderildiği, giderilmediği durumlarda nasıl bir yol izlenmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

Çalışma cinsiyet değişikliğinin Türk Hukukundaki süreci, yeterlilikleri ve eksiklikleri de değerlendirilerek sonuç kısmı ile sona ermiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

CİNSİYET VE CİNSİYET DEĞİŞTİRME KAVRAMI

1.1. CİNSİYET

Cinsiyet kavramı; Türk Dil Kurumu tarafından “Bireye, üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişiyi ayırt ettiren yaradılış özelliği” olarak tanımlanmıştır⁵. Canlıları cinsellik olgusu çerçevesinde genetik, biyolojik⁶ ve fizyolojik bakımdan ayıran, aralarındaki farklılıkları ifade etmek için kullanılan kavram cinsiyettir⁷. Cinsiyet insanlarda erkek ve kadın, diğer canlılarda ise erkek ve dişi olarak ayrılır⁸. Biyolojik anlamda kabul edilen erkek ve kadın tanımına göre ise bir insan; XY kromozomlarına, testislere ve yüksek oranda androjen hormonuna sahip olması halinde erkek, XX kromozomlarına, yumurtalıklara ve yüksek oranda östrojen hormonuna sahip olması durumunda kadın olarak ifade edilir⁹. Tüm bu tanımlardan anlaşılacağı üzere cinsiyet, sadece tıbbi faktörlere dayanılarak ifade edilmektedir.

⁵ Türk Dil Kurumu, www.sozluk.gov.tr, erişim tarihi: 09.03.2019.

⁶ “Biyolojik olarak dişiler XX, erkekler ise XY kromozomlarına sahip olmaları ile tanımlanmaktadır.” KAYA, Murat: Türk Hukukunda Cinsiyet Değişikliği ve Sonuçları, Mecmua, 2008, s. 57.

⁷ SERT, Selin: Türk Medeni Hukukunda Cinsiyet Değişirme –“Sex Change In Turkish Civil Law”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 118, 2015, s. 256; TEKİN, Nurullah: “Cinsiyet Değişirme Kavramı Ve Cinsiyet Değişikliği Ameliyatının Hukuki Açından Değerlendirilmesi”, Terazi Hukuk Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 39, Kasım, 2009, s. 98; AZ GENÇ, Mehtap: Cinsiyetinden Yakınma (Hoşnut Olmama) Tanısı Olan Bireyler ve Partnerlerinde Bağlanma Tipi, Çift Uyumu ve Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Tutumunun Araştırılması, Uzmanlık Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı, İzmir, 2018, s. 9; YEŞİLTEPE, Gözde: Lezbiyen Gay Biseksüel Trans (LGBT) Bireyler ve Hasta Hakları, Uzmanlık Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Ana Bilim Dalı, İzmir, 2015, s. 8; SCHINEIDER, Margaret/ EHRBAR, Randall/ BOCKTING, Walter/ LAWRENCE, Anne/ RACHLIN, Katherine/ ZUCKER, Kenneth: Report of The Task Force on Gender Identity And Gender Variance, American Psychological Association, 2008, s. 36, www.apa.org erişim tarihi: 06.07.2019.

⁸ ZEVKLİLER, Aydın: Medeni Kanun ve Cinsiyet Kargaşası, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 2, 1988, s. 267.

⁹ ÖZKAN, Serkan: Cinsiyet Geçiş Sürecinin Hukuki Ve Toplumsal Boyutu: Haklar Ve İhlaller, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XIV, Sayı: 1, 2017, s. 56.

Hukuki anlamda da cinsiyet belirlenirken kabul edilen genel kriter, kişinin doğum anında sahip olduğu biyolojik ve fizyolojik özellikleridir¹⁰. Aynı kriterleri benimseyen Almanya Frankfurt Mahkemesi 1965 tarihli bir kararında¹¹ cinsiyeti belirleme şeklini şu şekilde ifade etmiştir; “...her zaman, doğurma yeteneğini haiz kişi kadın, dölleme yeteneğine sahip kişi ise erkek sayılır.¹²”

Cinsiyetin esasen sadece biyolojik özellikleri değil, psikolojik ve sosyal durumları da içine alan bir kavram olarak tanımlanması gerekir¹³. Bu durum İsviçre Neuchatel Kanton Mahkemesi’nin 1945 yılında verdiği kararda şu şekilde ifade edilmiştir¹⁴;

“Kişinin cinsiyetini belli eden sadece bedeni değil aynı zamanda ruhudur. Beden ve ruh arasında çatışma çıktığında, bunlardan hangisinin üstün durumda bulunduğunu ve kişiyi erkek veya kadın olarak belirlediğini araştırmak gerekir.”

Bu noktada cinsiyetin fizyolojik ve sosyal açıdan ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekir.

1.1.1. Doğumla Kazanılmış Cinsiyet-Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet kavramı esasen doğumla kazanılmış cinsiyet ve toplumsal cinsiyet olmak üzere iki farklı kimliği ifade eder. Bizim dilimizde bu iki kimlik kavramı sadece “cinsiyet” kelimesi altına toplanmıştır. Ancak İngilizcede cinsiyet; “sex” (doğumla kazanılmış

¹⁰ KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip: Türk Hukukunda Transseksüeller Nüfus Kütüğündeki Cinsiyet Kaydının Düzeltilmesi İçin Dava Açılabilir mi? (Fransız, Alman, İsviçre ve İsveç Hukukları ile Mukayeseli), İstanbul, 1986, s. 12; ÖZKAN, s. 57.

¹¹ (OLG Frankfurt, 08.12.1965- 6 W 56/ 65, NJW 1966, sah. 407 vd.) aktaran KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 13’ den naklen.

¹² KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 12-13.

¹³ TURAN BAŞARA, Gamze: “Türk Medeni Kanununun 40. Maddesi Kapsamında Cinsiyet Değişikliği ve Hukuki Sonuçları”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2012, s. 246; TEKİN, s. 98; KAYA, s. 58.

¹⁴ KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 50’ den naklen; KAYA, s. 58; KAYA, Kenan/ İLTAŞ, Yiğit/ ÇEKİN, Necmi: Transseksüalite ve Hukuk, Türkiye Klinikleri Plastik Cerrahi (Cinsiyet Değişikliği Cerrahisi Özel Sayısı), Cilt: 5, Sayı: 3, 2016, s. 1 vd.

cinsiyet) ve “gender¹⁵” (toplumsal cinsiyet) olarak iki farklı kavram ile ifade edilerek biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımı yapılmıştır¹⁶.

Doğumla kazanılmış yani biyolojik cinsiyet kişinin fiziksel görünüm, kromozomlar gibi biyolojik unsurlarına dayanarak belirlenmiş bir kavramdır¹⁷. Toplumsal cinsiyet ise, doğumla kazanılmış olan cinsiyetin kültürel durumuna, sosyal yapısına, toplumda edindiği yere ilişkindir¹⁸.

Toplumsal cinsiyet bulunduğu ortam ve koşullara göre geçiş yapılabilen yani değişken bir yapıya sahiptir¹⁹. Doğumla kazanılmış cinsiyet ise kişinin biyolojik yapısı ile ilgilidir²⁰. Bundan dolayı ancak kişinin kendi iradesi doğrultusunda tıbbi müdahaleler ile değişebilen, bunun dışında değişmesi mümkün olmayan, toplumsal olarak değişkenlik göstermeyen bir kavramdır. Biyolojik cinsiyet doğumla başlayıp ölüm ile

¹⁵ VATANDAŞ, Celalettin: Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi, 2007, s. 31; SCHNEIDER/ EHRBAR/ BOCKTING/ LAWRENCE/ RACHLIN/ ZUCKER, s. 36, www.apa.org, erişim tarihi: 06.07.2019.

¹⁶ NİLÜFER, Nilüfer: “İnsan Hakları Hukuku Temelinde Türk Hukukunda Cinsiyet Geçiş Süreci”, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2018, s. 7.

¹⁷ CİRİNLIOĞLU, Fatma Gül: Toplumsal Cinsiyet (Gender), s. 3, www.docs.neu.edu.tr, erişim tarihi: 06.07.2019; Transgender ve Toplumsal Cinsiyete Uymayan Kişilerle Psikolojik Uygulamalar Kılavuzu, s. 67, www.kaosgldernegi.org, erişim tarihi: 06.07.2019.

¹⁸ BUTLER, Judith: “Sex and Gender in Simone de Beauvoir’s Second Sex”, Yale University Press, No: 72, s. 35; YALÇINOĞLU, Nilgöl: Eşcinsel ve Biseksüel Erkeklerin Psiko-Sosyal Sorunları ve Bunları Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi (İstanbul 2012 Çalışması), İ.Ü. Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, İstanbul, 2013, s. 8; CİRİNLIOĞLU, s. 3 www.docs.neu.edu.tr, erişim tarihi: 06.07.2019; SCHNEIDER/ EHRBAR/ BOCKTING/ LAWRENCE/ RACHLIN/ ZUCKER, s. 36, www.apa.org, erişim tarihi: 06.07.2019; BAKIM, Sevi: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Kararları Çerçevesinde Cinsiyet Ayrımcılığı, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C: 22, S: 3, 2016, s. 3196 vd.

¹⁹ AZ GENÇ, s. 9; KARACA, Bedia Kalemzer: Cinsel Yönelimin Cinsel Mitler, Yetişkin Bağlanma Stilleri ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini Üzerindeki Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2018, s. 15; NEBİOĞLU, Gonca: Farklı Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelimler ile Adil Dünya İnancı Arasındaki İlişki, Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2015, s. 20; EVRENSEL, İlke: Lezbiyen, Gay, Biseksüel ve Trans (LGBT) Bireylerin Kendini Ayarlama ve Mutluluk Düzeylerinin Algıladıkları Sosyal Desteğe Göre İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ. Sos. Bil. Ens. Eğt. Bil. ABD. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık YL. Prg., İstanbul, 2019, s. 16; BOZDEMİR, Nafiz/ ÖZCAN, Sevgi: Cinselliğe ce Cinsel Sağlığa Genel Bakış, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği ABD, Turkish Journal Of Family Medicine And Primary Care (TJFMPC), Vol:5, No:4, Aralık, 2011, s.38.

²⁰ CİRİNLIOĞLU, s. 3, www.docs.neu.edu.tr, erişim tarihi: 06.07.2019; Transgender ve Toplumsal Cinsiyete Uymayan Kişilerle Psikolojik Uygulamalar Kılavuzu, s. 67, www.kaosgldernegi.org, erişim tarihi: 06.07.2019.

son bulurken, toplumsal cinsiyet doğumdan önce başlayıp ölümle sona eren bir kavramdır. Doğumdan önce, doğacak kız çocukları için pembe kıyafet, erkek çocukları için ise mavi kıyafet hazırlanması toplumsal cinsiyetin meydana çıkardığı bir sonuç olup etkilerini doğumdan önce göstermeye başladığının örneklerinden birisidir²¹. Biyolojik ve toplumsal cinsiyet ayırımına bakarak, çalışmanın esasını oluşturan cinsiyet değiştirme kavramının, bireyin doğumla kazanmış olduğu biyolojik cinsiyeti ile toplumda *yer edinmek istediği* cinsiyetinin uyuşmaması halinde ortaya çıktığı söylenebilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken durum, uyuşmazlığın objektif değil subjektif bir durum olduğudur. Yani cinsiyet değiştirmek isteyen bireyin biyolojik cinsiyeti, aslında içinde bulunduğu toplum tarafından kabul görmektedir. Ancak birey kendisini farklı cinsiyette hissetmektedir. Dolayısıyla hissettiği bu cinsiyete ait olmak ve toplumda da yeni cinsiyeti ile var olmak, kabul görmek ve yer edinmek istemektedir.

1.1.2. Cinsiyet İle İlgili Bazı Kavramlar

Cinsiyet, kendi başına tanımlanabilmesinin yanında, sosyal ve biyolojik faktörlerin etkisi ile yeni kavramlar meydana getirmektedir. Çalışmanın bu kısmında incelenen kavramlar cinsiyet değiştirme konusunu kavrayabilmek ve cinsiyet değişikliğini kimlerin gerçekleştirebileceğini ayırt edebilmek açısından önem arz etmektedir.

1.1.2.1. Cinsel Kimlik-Cinsiyet Kimliği Ayrımı

Cinsel kimlik, bireyin biyolojik anlamda var olan ve kendisinin kabul ettiği cinsel özelliklerini yansıtan durumdur²². İngilizcede “*sexual identity*” olarak ifade edilen

²¹ GÜNER, Umut/ KALKAN, Pelin/ ÖZ, Yasemin/ ÖZSOY, Elif Ceylan/ SÖYLE, Fırat: Türkiye'de Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelinde Ayrımcılığın İzlenmesi Raporu, İstanbul, 2011, s. 19 www.humanrightscenter.bilgi.edu.tr, erişim tarihi: 17.05.2019.

²² KESKİN, Necla/ YAPÇA, Gamze/ TAMAM, Lut: “Transseksüelizm: Klinik Özellikleri ve Yasal Konular/ Transsexualism: Clinical Features and Legal Issues”, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar- Current Approaches in Psychiatry, Sayı:7(4), 2015 s. 436; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 1; SUNGUR, Mehmet Z./

cinsel kimliği belirleyen olgular; cinsel hormonlar, üreme hücrelerinin geliştiği dokular, kromozomlar, dış ve i cinsel organlar ve ikincil cinsiyet özellikleridir²³.

ÖZUĞURLU²⁴, cinsel kimlik kavramının bireylerde oluşumunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Bedensel koşullar ve ruhsal eğilimler uyumlu olunca bireyde iki cinsiyetten birine ait olduğu bilinci doğar. Cinsel kimliğin gelişmesinde cinsiyet rolleri önem taşır. Fakat, cinsel kimliğin gelişimi bireyin psikoseksüel gelişmesiyle yakından bağlantılıdır. Psiko-seksüel gelişimin fallik fazında (3-5 yaş arası) çocukta ana babadan biriyle özdeşleşme ve normal bir cinsel kimlik çekirdeği yerleşir. Bundan sonra dördüncü dönem latent dönemidir (6-13 yaş arası). Bu dönemde çocuklar kendi hemcinslerine yakınlaşırlar. Bu dönemde çocuk ana-babasından başka, diğer yetişkin insanlarla özdeşleşmeye ve kendi cinsiyetiyle ilgili toplumsal rolleri benimsemeye başlar. Bu dönem sağlıklı ve uyumlu geçirilmezse, içgüdüsel dürtüler denetim altına alınmazsa öğrenme ve beceri kazanma yetenekleri de gelişmez. Beşinci faz, Genital faz dediğimiz dönemdir (13-22 yaş arası). Daha önceki dönemlerde görülen cinsel nitelikli çatışmalar tekrar canlanırlar, bireyi bir çözüme ulaştırma ve 4 doyum sağlama yönünde zorlarlar. Sağlıklı bir çözümlu bulunmazsa eşcinsellik gibi türlü davranış bozuklukları ortaya çıkabilir. Eğer birey genital fazı başarı ile atlatamazsa cinsel kimlik bunalımına düşer ve bu bireyler insanlar arası ilişkilerinde başarısızlığa uğrar, sürekli çevresinden kaçar ve bunalır. Toplumsal işlevlerini ifa etmede de başarısızlığa düşerler. Bunların sosyal yaşantıları da genellikle problemlidir.”

Cinsiyet kimliği ise, bir kişinin biyolojik ya da fizyolojik cinsiyetini değil, kendisini ruhen ve bedenen ait olduğunu hissettiği cinsiyete ilişkin olan kimliğini ifade etmektedir. İngilizcede “gender identity” olarak ifade edilen cinsiyet kimliği, kişinin

YALNIZ, Özlem: Transseksüalite: İlgili Kavramlar ve Cinsiyet Düzenleme Girişimleri, Klinik Psikiyatri Dergisi, C: 22, S: 3, 2019, s. 49; KAYA, s. 58.

²³ “Birincil cinsiyet özellikleri: kromozom farklılıkları, hormonal farklılıklar, üreme organları farklılıkları vs., ikincil cinsiyet özellikleri: vücut yapısının değişmesi, sesin farklılaşması, erkeklerde ademelməsi farklılıkları vs.”, ayrıntılı bilgi için bkz: CİRİN LİOĞLU, s. 9, www.docs.neu.edu.tr, erişim tarihi: 06.07.2019, Cinsel Kimlik Gelişimi, www.cised.org.tr, erişim tarihi: 07.07.2019.

²⁴ ÖZUĞURLU’nun bu konudaki görüşleri için bkz; İNCELER, Halime: Cinsiyet Sapmaları Ve Sosyal Yapımızdaki Etkileri, 1991, www.dergipark.org.tr, s. 116.

kendisini kadın veya erkek olarak hissetmesi, kendi cinsiyetini nasıl algıladığı durumudur²⁵. Bireyin biyolojik cinsiyeti ile cinsiyet kimliğinin uyuşmaması durumunda ise transseksüellik söz konusu olur²⁶.

Bu noktada cinsel kimlik ve cinsiyet kimliğini birbirinden ayırt etmek gerekmektedir. Cinsel kimlik kişinin cinselliğini biyolojik açıdan tanımlarken, cinsiyet kimliği kişinin cinselliğini manevi ve kültürel değişimler açısından ifade etmektedir.

1.1.2.2. Cinsel Yönelim

İngilizcede “*sexual orientation*”²⁷ olarak ifade edilen cinsel yönelim, bir kişinin duygusal ve cinsel dürtülerinin hangi cinsle karşı yönlendiğini belirleyen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısaca, bireyin duygu, istek ve davranışlarının belli bir cinsiyete karşı çekimi olarak da tanımlanabilir²⁸. Bu çekim bir kadına veya erkeğe karşı olabileceği gibi her ikisine karşıda oluşabilir. Cinsel yönelim kişinin kontrolü dışında, kendiliğinden gerçekleşen bir yönelme durumudur ve kişinin cinsel manada yöneldiği cinsiyeti belirlemektedir²⁹. Cinsel yönelimde durum, kişinin cinsel veya duygusal

²⁵ GÜNER/KALKAN/ÖZ/ÖZSOY/SÖYLE, s.20; ÇORAKLI, Lale Pınar: Cinsiyet Değişikliğine Esas Olacak Kriterlerin Belirlenmesi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı, Master Tezi, İstanbul, 2001, s. 8; AZ GENÇ, s. 10; YALÇINOĞLU, s. 7; KARACA, s. 10; YEŞİLTEPE, s. 8; EVRENSEL, s. 19; KARABATAN, Engin: Cinsel Yönelime ve Cinsiyet Kimliğine Dayalı Ayrımcılıkların Nefret Suçları Bağlamında İncelenmesi, Sos. Bil. ABD. Yüksek Lisan Tezi, İ.Ü. Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul, 2018, s. 28; Cinsel Kimlik Gelişimi, www.cised.org.tr, erişim tarihi: 12.07.2019.

²⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: Birinci Bölüm, 1.1.2.4., a.

²⁷ SCHINEIDER/ EHRBAR/ BOCKTING/ LAWRENCE/ RACHLIN/ ZUCKER, s. 37.

²⁸ DOMİNİC, Davies: Cinsel Yönelim, Çevr: Gökçe Elif Sarıdoğan, s. 1, www.pinktherapy.com, erişim tarihi: 12.07.2019; Transgender ve Toplumsal Cinsiyete Uymayan Kişilerle Psikolojik Uygulamalar Kılavuzu, s. 67, www.kaosgldernegi.org, erişim tarihi: 13.07.2019; KESKİN/YAPÇA/TAMAM, s. 436; AZ GENÇ, s. 9; YALÇINOĞLU, s. 8; KARACA, s. 9; NEBİOĞLU, s. 21; KARABATAN, s. 28; BOZDEMİR/ ÖZCAN, s. 38; METİN ORTA, İrem/ METİN CAMGÖZ, Selin: Türkiyede Yapılan Homofobi Çalışmalarına Genel Bir Bakış, DTFC Dergisi, 2018, s. 411; SCHINEIDER/ EHRBAR/ BOCKTING/ LAWRENCE/ RACHLIN/ ZUCKER, s. 36, www.apa.org, erişim tarihi: 06.07.2019; SUNGUR/ YALNIZ, s. 49.

²⁹ GÜNER/KALKAN/ÖZ/ÖZSOY/SÖYLE, s.20; Cinsel Yönelim, Eylül, 2011, www.cetad.org.tr, erişim tarihi: 12.07.2019.

hayatını kadın ile mi, erkek ile mi yoksa her ikisi ile de mi ve ne şekilde yaşamak istediği yönündeki iradesidir.

Cinsel yönelim kavramı, cinsiyet kimliğinden farklı bir kavramdır. Cinsel yönelimde bireyin içinde bulunduğu ya da geçiş yapmayı hedeflediği cinsiyet ile bağlantısı bulunmamaktadır³⁰. Ayrıca cinsel yönelimde kişinin cinsel ve duygusal hayatını kimle yaşamak istediği iradesi söz konusu iken, cinsiyet kimliğinde önemli olan kişinin kendisini hangi cinsiyette hissettiğidir.

Cinsel yönelim, cinsel kimlikte olduğu gibi bireye dışarıdan bakıldığında anlaşılabilir bir durum değildir. Bir kişinin cinsel yönelimi ancak bunu kendisinin ifade etmesi ile öğrenilebilir. Çalışmada daha önce açıklanan³¹ cinsel kimlikte ise genel olarak birey, cinsel kimliğini dışarıdan gözlemlenir ve anlaşılabilir kılmaktadır³².

Homoseksüellik, eşcinsellik, biseksüellik ve heteroseksüellik gibi durumlar cinsel yönelim kavramının en önemli karşılıklarındandır³³. Bireyin cinsel yöneliminin karşı cinse olması heteroseksüellik, kendi cinsine karşı olması eşcinsellik, her iki cinse karşı olması ise biseksüellik olarak ifade edilmektedir³⁴.

³⁰ NİLÜFER, s. 9.

³¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Birinci Bölüm, 1.1.2.1.

³² SCHNEIDER/ EHRBAR/ BOCKTING/ LAWRENCE/ RACHLIN/ ZUCKER, s. 39, www.apa.org, erişim tarihi: 06.07.2019.

³³ GÜNER/ KALKAN/ÖZ/ÖZSOY/SÖYLE, s.21; YALÇINOĞLU, s. 8; NEBİOĞLU, s. 21; YEŞİLTEPE, s. 8; EVRENSEL, s. 16; KARABATAN, s. 29; METİN ORTA/ METİN CAMGÖZ, s. 411; Transgender ve Toplumsal Cinsiyete Uymayan Kişilerle Psikolojik Uygulamalar Kılavuzu, s. 67, www.kaosgilderneği.org, erişim tarihi: 21.07.2019; TURAN, Şenol/ AKSOY POYRAZ, Cana/ İNCE, Ezgi/ SAKALLI KANI, Ayşe/ EMÜL, Hacı Murat/ DURAN, Alaattin: Cinsiyet Değiştirme Ameliyatı İçin Psikiyatri Kliniğine Başvuran Transseksüel Bireylerin Sosyodemografik ve Klinik Özellikleri, Türk Psikiyatri Dergisi, 2015, s. 156.

³⁴ KAYA, s. 58; AZ GENÇ, s. 9; KARACA, s. 9; KARABATAN, s. 29; METİN ORTA/ METİN CAMGÖZ, s. 411; Cinsel Yönelim Karmaşası, CİSED (Cinsel Sağlık Enstitüsü Derneği), www.cised.org.tr, erişim tarihi: 21.07.2019.

1.1.2.2.1. Heteroseksüellik

Heteroseksüellik duygusal veya cinsel anlamda sadece karşı cinse ilgi duyan erkek veya kadını ifade eden bir kavramdır³⁵. Heteroseksüel kelimesi, Türkçe karşılığı “farklı” olan Yunanca “*heteros*” ve yine Türkçe de karşılığı “cinsiyet” olan Latince “*sex*” sözcüklerinden gelmektedir. Heteroseksüellik normal sayılan cinsel ilişkiyi tanımlamaktadır. Heteroseksüel ilişkiler ve evlilikler tüm dünyada kadın erkek ilişkileri bakımından normal kabul edilen ve resmi olarak geçerli olan kavramlardır³⁶.

Heteroseksüel terimi ilk defa 1868 yılında, “*homoseksüel*” kelimesinin kullanılmaya başlanmasından bir süre sonra, homoseksüel kavramının zıddını ifade edecek şekilde, Karl Maria Kertbeny tarafından kullanılmıştır. Kavramsal olarak ise ilk kez Merriam-Webster’a ait *Yeni Uluslararası Sözlüğünde*³⁷ “*karşı cinsler arasındaki cinsel tutku*” şeklinde tanımlanarak tıbbi bir terim olarak ifade edilmiştir. Ancak sözlüğün 1934 yılında çıkarılan ikinci baskısında heteroseksüel kelimesi, “*karşı cins için duyulan cinsel tutkunun ortaya çıkış biçimi; normal cinsellik*” olarak tanımlanmıştır³⁸.

Heteroseksüellik, kendiliğinden ortaya çıkan ve zorunlu olarak, toplumda egemen olan var oluş biçimidir. Heteroseksüellik kavramı, toplumda bir “norm” olduğu ve aksi söylenmedikçe her birey heteroseksüel sayıldığı için heteroseksüel bireylerin, kendilerini özellikle heteroseksüel olarak tanımlamalarına gerek yoktur³⁹.

³⁵ GÜNER/KALKAN/ÖZ/ÖZSOY/SÖYLE, s.21; AZ GENÇ, s. 9; KAYA, s. 58; YALÇINOĞLU, s. 8; KARACA, s. 9; NEBİOĞLU, s. 21; YEŞİLTEPE, s. 10; EVRENSEL, s. 16; BOZDEMİR/ ÖZCAN, s. 38; METİN ORTA/ METİN CAMGÖZ, s. 411; Cinsel Kimlik Gelişimi, www.cised.org.tr, erişim tarihi: 21.07.2019.

³⁶ YALÇINOĞLU, s. 13; YEŞİLTEPE, s. 10.

³⁷ www.merriam-webster.com, erişim tarihi: 22.07.2019.

³⁸ “Heteroseksüel Nedir?”, www.heteroseksuel.nedir.org, erişim tarihi: 03.09.2019.

³⁹ NEBİOĞLU, s. 22; “Sözlük”, www.kaosgldernegi.org, erişim tarihi:22.07.2019.

1.1.2.2.2. Eşcinsellik (Homoseksüellik)

Eşcinsellik, kadın veya erkek aynı cinsiyette iki kişinin arasında birbirlerine karşı duydukları duygusal veya cinsel davranışları, bağı ifade eden bir kavramdır⁴⁰. Eşcinsellik Türk Dil Kurumunda “*kendi cinsinden kimseler ile cinsel ilişkide bulunan kimse, homoseksüel*” olarak tanımlanmıştır⁴¹.

Eşcinsellik kavramında doğuştan gelen kalıtsal faktörlerin rol aldığı ileri süren görüşlerin yanında, bu durumun kazanılmış bir *perversion* (sapkınlık)⁴² biçimi olduğunu ileri süren homofobik⁴³ görüşlerde mevcuttur⁴⁴.

Eşcinsellik kendi içinde tanımlayan “*lezbiyen*” ve “*gey*” olarak iki kavram bulunmaktadır⁴⁵. Lezbiyen kavramı, duygusal veya cinsel olarak hemcinsine ilgi duyan eşcinsel kadınları, gey kavramı ise duygusal veya cinsel olarak hemcinsine ilgi duyan eşcinsel erkekleri tanımlanmaktadır⁴⁶. Türkiye’de 1999 yılında Türkiyeli Eşcinseller Buluşması gerçekleşmiş ve bunun sonrasında İngilizcedeki “*gay*” kelimesi

⁴⁰ KARADAĞ, Nergiz: “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku Kapsamında Cinsel Azınlık Hakları”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, s.12. ; DEMİRBOĞA, Dursun Ali: Kişiliğin Korunması Hükümleri Bakımından Türk Medeni Kanununa Göre Cinsiyet Değişikliği, s. 53; TEKİN, s. 99; KAYA, s. 58; AZ GENÇ, s. 9; YALÇINOĞLU, s. 8; KARACA, s. 9; NEBİOĞLU, s. 21; YEŞİLTEPE, s. 9; EVRENSEL, s. 16; BOZDEMİR/ ÖZCAN, s. 38; METİN ORTA/ METİN CAMGÖZ, s. 411; DONDURUCU, Zeynep Benan: Eşcinsellik Temelli Nefret Söylemi İçeren İletilerin Twitter’da İncelenmesi (Konferans Bildirisi), Erciyes İletişim Dergisi, Temmuz, 2018, s. 517.

⁴¹ Türk Dil Kurumu, www.sozluk.gov.tr, erişim tarihi: 09.03.2019.

⁴² NEBİOĞLU, s. 22; YEŞİLTEPE, s. 9.

⁴³ “İlk kez 1869 yılında ‘homoseksüellik’ durumu bir hastalık olarak kabul edilmiştir. Özellikle ellili ve yetmişli yıllar arası, eşcinseller zorla hastanelere kapatılarak psikanaliz, elektrik şoku ve farklı tedavi yöntemleri uygulanarak tedavi edilmeye çalışılmıştır.” Homofobi kavramı ise ilk kez 1972 yılında psikoterapist George Weinberg, “*Society and the Healthy Homosexual*” isimli kitabında ifade etmiştir. METİN ORTA/ METİN CAMGÖZ, s. 412; Homofobi kavramı, eşcinsel bireylere karşı korku ve düşmanca davranış olarak tanımlanır. METİN ORTA/ METİN CAMGÖZ, s. 412; DONDURUCU, s. 519.

⁴⁴ KIRMIZI, Kasım; Eşcinselliğe Dinlerin Ve Toplumun Bakışı, s. 3, www.acarindex.com, erişim tarihi: 23.09.2019; METİN ORTA/ METİN CAMGÖZ, s. 411.

⁴⁵ ÇORAKLI, s. 8; YALÇINOĞLU, s. 8; KARABATAN, s. 29.

⁴⁶ KARADAĞ, s.17; KAYA, s. 61; YALÇINOĞLU, s. 8; NEBİOĞLU, s. 22; YEŞİLTEPE, s. 10; EVRENSEL, s. 17; BOZDEMİR/ ÖZCAN, s. 38; METİN ORTA/ METİN CAMGÖZ, s. 411; DONDURUCU, s. 517.

Türkçeleştirilerek “*gey*” olarak ifade edilmeye başlanmıştır. 2006 yılında ise Türk Dil Kurumu elektronik sözlüğünde “*gey*” kelimesinin karşılığı erkek eşcinsel olarak tanımlanmıştır⁴⁷.

Bu yönelim durumunda eşcinsel bireylerin sahip oldukları cinsel kimliği olumsuz bir durum olarak algılamaları veya kendilerini karşı cinse ait hissetmeleri gibi bir durum söz konusu değildir⁴⁸. Eşcinsel bireyler kendi cinsel organlarından memnun olup kendi cinsleri ile yaşadıkları duygusal veya cinsel ilişkiden mutluluk duyarlar⁴⁹. Transseksüel bireyler ise cinsel organlarından memnun olmadıklarından cinsel anlamda herhangi bir ilişkiden de zevk alamamaktadır⁵⁰.

1.1.2.2.3. Biseksüellik

Biseksüellik, duygusal veya cinsel anlamda hem kendi cinsine hem de karşı cinse ilgi duyan kadın veya erkek olarak tanımlanmaktadır⁵¹. Biseksüel bir kimse her iki cinse karşı da aynı oranda ilgi duyabilir veya duymayabilir ayrıca bu ilginin derecesi zaman içerisinde değişkenlik gösterebilir⁵². Biseksüellik, aynı anda hem kadına hem erkeğe ilgi duymak ya da her iki cinsiyetten de bireyler ile aynı anda birlikte olmak ve ya duygusal bir bağ kurmak anlamına gelmemektedir⁵³. Biseksüel bireylerin bir dönem karşı

⁴⁷ GÜNER/KALKAN/ÖZ/ÖZSOY/SÖYLE, s. 20; YEŞİLTEPE, s. 9; Türk Dil Kurumu, www.sozluk.gov.tr, erişim tarihi: 09.03.2019.

⁴⁸ TEKİN, s. 99; YALÇINOĞLU, s. 10.

⁴⁹ TEKİN, s. 99; YALÇINOĞLU, s. 7; KARACA, s. 9.

⁵⁰ TEKİN, s. 99; KAYA, s. 61; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 18; YALÇINOĞLU, s. 7; YEŞİLTEPE, s. 11.

⁵¹ KAYA, s. 58; AZ GENÇ, s. 9; YALÇINOĞLU, s. 8; KARACA, s. 9; NEBİOĞLU, s. 23; YEŞİLTEPE, s. 9; EVRENSEL, s. 17; BOZDEMİR/ ÖZCAN, s. 38; Cinsel Yönelim, Eylül, 2011, www.cetad.org.tr, erişim tarihi: 23.09.2017.

⁵² GÜNER/ KALKAN/ ÖZ/ ÖZSOY/ SÖYLE, s. 19; YEŞİLTEPE, s. 9.

⁵³ KAYA, s. 58; AZ GENÇ, s. 9; YALÇINOĞLU, s. 8; KARACA, s. 9; NEBİOĞLU, s. 23; YEŞİLTEPE, s. 9; EVRENSEL, s. 17; BOZDEMİR/ ÖZCAN, s. 38; Cinsel Yönelim, Eylül, 2011, www.cetad.org.tr, erişim tarihi: 23.09.2017; Avrupa Birliği Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans Ve İnterseks (LGBTİ) Kişilerin Tüm İnsan Haklarını Kullanabilmelerinin Desteklenmesi Ve Korunmasına Dair Kılavuz, s. 6, www.kaosgldernegi.org, erişim tarihi: 03.09.3019.

cinsiyette bir kimseye, bir dönem kendi cinsiyetindeki bir kimseye ilgi duyabilmesi mümkündür.

1.1.2.3. İnterseksüalite (Hermafroditizm, Çift Cinsiyet)

İnterseks, aynı zamanda çift cinsiyetli veya daha terimsel olarak “hermafrodit” olarak ifade edilen bireyler biyolojik anlamda kadın veya erkekler için standart tanımların dışındadırlar. Ayrıca her iki cinsiyete ait iç veya dış üreme organları, kromozomlar gibi anatomik cinsiyet özelliklerinin karışımına sahiptirler⁵⁴. İnterseks bireylerin bir kısmının dış genital bölgeleri hem kadın hem de erkek genital bölgesine ait özellikler taşımakta, bir kısmının ise iç üreme organları alışılmışın dışında gelişim göstermektedir. Kısacası dış genital bölge ile iç üreme organları arasında anatomik olarak uyumsuzlukları bulunmaktadır⁵⁵.

Bazı durumlarda kişinin iç veya dış genital bölgesinde, gözlemlenen mevcut cinsiyetine ait olmayan bir durum görülmektedir. Ancak bu kişilerinde kromozomlarında farklılıklar bulunabilmektedir⁵⁶. Bu farklılıklar doğrultusunda hermafrodit bireyler; unilateral hermafroditler⁵⁷, erkek psödö (yalancı) hermafroditler⁵⁸, dişi psödö

⁵⁴ KÖROĞLU, Ertuğrul/ GÜLEÇ, Cengiz: Psikiyatri Temel Kitabı, İkinci Baskı, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2007 *aktaran* KESKİN/YAPÇA/TAMAM, s. 441; LGBT’ nin İ’si: İnterseksler Vardır, s. 9, www.kaosgldernegi.org, *erişim tarihi: 04.09.2019*; ÖZKAN, s. 65; KAYA, s. 62; TEKİN, s. 100; DEMİRBOĞA, s. 53; KARACA, s. 7 vd.

⁵⁵ ZEVKLİLER, s. 269; ÖZTÜREL, Adnan: Transseksüalizm İle Hermafroditizmde Yasal, Tıpsal ve Adli Tıp Problemler (Kadınlaşan Erkekler, Erkekleşen Kadınlar, İki Cinsliler), Kısım II, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 37, Sayı: 2, s. 257.

⁵⁶ GÜVEN, Kudret: “Cinsel Kimlik Üzerinde Hak Kavramı ve Korunması: Transseksüellik ve İnterseksüellik”, Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S:1, 2015, s. 143; Avrupa Birliği Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans Ve İnterseks (LGBTİ) Kişilerin Tüm İnsan Haklarını Kullanabilmelerinin Desteklenmesi Ve Korunmasına Dair Kılavuz, s. 6, www.kaosgldernegi.org, *erişim tarihi: 03.09.2019*.

⁵⁷ Unilateral tip hermafroditizmde “Bir tarafta ovotestis, karşı tarafta over ya da testis bulunur.” Ayrıntılı bilgi için bkz. ALİKAŞİFOĞLU, Ayfer: Ambigus Genitalya’ya Klinik Yaklaşım, Sürekli Tıp Eğitim Dergisi, C: 12, S: 4, 2003, s. 142.

⁵⁸ Erkeklerde testis gelişiminde bozukluk, androjen biyosentezi ve metabolizma eksiklikleri gibi yetersiz erkekleşmeye yol açan durumlardır. USLU, Runa/ ÖZTOP, Didem/ ÖZCAN, Özlem/ YILMAZ, Savaş/ BERBEROĞLU, Merih/ ADIYAMAN, Pelin/ ÇAKMAK, Murat/ KERİMOĞLU, Efser/ ÖCAL, Gönül:

hermafroditler⁵⁹ ve bilateral hermafroditler⁶⁰ şeklinde durumlarına göre ifade edilmektedirler⁶¹.

Bazı kişilerin ise cinsiyet kromozomları, cinsel veya üreme organları ya da ikincil cinsiyet özellikleri (kadınlarda göğüs, erkeklerde sakal olması gibi), kişinin biyolojik cinsiyetini tam anlamı ile belirlemede yetersiz olabilmektedir. “İnterseks” ya da diğer bir ifade ile “Hermafrodit” olarak ifade edilen bu bireyler her ne kadar iki cinsiyetin özelliklerini taşıyalar da erkeklik veya kadınlık yanlarından biri daha belirgin olmaktadır⁶².

Cinsiyet değişikliği operasyonunun sadece transseksüel bireylerde değil aynı zamanda interseks bireylerde de uygulanması mümkündür. Ancak burada transseksüel bireylerin cinsiyet değişikliğine gitmesindeki temel faktör karşı cinse ait olma isteği gibi psikolojik sebepler iken; interseks bireylerin cinsiyet değişikliğine gitmesinde her iki cinsiyetinde üreme organına sahip olma gibi biyolojik faktörler rol almaktadır⁶³. Transseksüel bireyler mevcut biyolojik cinsiyetlerinin aksine kendilerini ruhen karşı cinse ait hissetmekte, bedenen de her anlamda onlar gibi görünmek istemektedir. Bu durum iç dünyalarında problemlere sebep olmakta, zamanla ruhsal sağlıkları da bozulmaktadır. İnterseks bireyler de ise doğuştan var olan tıbbi bir aksaklık bulunmaktadır. Bu bireyler her iki cinsiyete ait biyolojik özelliklere sahip olarak doğmuşlardır. Operasyonlardaki amaç baskın olan cinsiyeti ortaya çıkartarak, tek cinsiyet özelliklerine sahip şekilde yaşamaktır. Aslında cinsiyet değişikliğinin İnterseks bireyler için hem biyolojik hem de psikolojik sebeplerle tıbben zorunlu olduğunu söylemek kanaatimize göre yanlış bir ifade olmaz. Her iki cinsiyetinde özelliklerini

Erkek Yalancı Hermafrodit Olguların Yetiştirildikleri Cinsiyetle İlişkili Biyopsikososyal Değişkenler, Türk Psikiyatri Dergisi, 2007, s. 101.

⁵⁹ Kadınlarda fetal androjenlerin ve anneden gelen androjenlerin etkisi gibi erkekleşmeye yol açan durumlardır. USLU/ ÖZTOP/ ÖZCAN/ YILMAZ/ BERBEROĞLU/ ADIYAMAN/ ÇAKMAK/ KERİMOĞLU, s. 101.

⁶⁰ Bilateral tip hermafroditizmde “iki tarafta ovotestis bulunur.” Ayrıntılı bilgi için bkz. ALİKAŞİFOĞLU, s. 142.

⁶¹ ZEVLİLİLER, s. 269; ÖZTÜREL, Kısım II, s. 257; KAYA, s. 62.

⁶² ZEVLİLİLER, s. 269.

⁶³ NİLÜFER, s. 16; TEKİN, s. 100.

taşıyan bireyin kesin ve net bir cinsiyeti olmaması sebebi ile ruhsal problemler yaşaması kaçınılmazdır.

Kimi zaman kadınlık kimi zaman ise erkeklik hormonunun baskın olduğu hermafroditizm veya daha basit bir dil ile iki cinsiyetli olma olarak ifade de edilen interseksüalite kavramı aslında, transseksüalizm ve travesti kavramları⁶⁴ ile de yakından ilgilidir⁶⁵.

1.1.2.4. Transgender

Transgender, tıbbi bir operasyon geçirerek cinsiyetini değiştirmek isteyen transseksüelleri ve dış görünüşlerini operasyon geçirmeden geçici müdahaleler ile değiştirerek karşı cinsten biri gibi davranan travestileri ifade eden genel bir kavramdır⁶⁶. Kelime anlamı olarak ayırdığımızda trans, biyolojik cinsiyetlerinden farklı davranan kimseleri ifade eden yaygın ve genel bir terimdir. “gender” ise İngilizcede “cinsiyet” anlamına gelmektedir. Dolayısıyla transgenderin trans cinsiyetleri ifade eden genel bir terim olarak kullanıldığını söyleyebiliriz.

Toplumda transseksüel ve travesti kavramları sık sık karıştırılmakta ve aynı anlamda kullanılmaktadır. Ancak iki kavram birbirinden oldukça farklıdır. Transseksüalizm de birey, kendisini ruhen karşı cinsiyete ait hisseder. Dolayısıyla biyolojik cinsiyeti bakımından da karşı cinsiyete geçmek ister. Travestisizm de ise bireyin tam anlamı ile kendisini karşı cinsiyete ait hissettiği söylenemez. Sadece karşı cinse ait kıyafetleri giyerek kendisini ruhen doyuma ulaştırmayı amaçlar.

⁶⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Birinci Bölüm, 1.1.2.4., a-b.

⁶⁵ ÖZTÜREL, Adnan: “Transseksüalizm ile Hermafroditizmde Yasal, Tıpsal ve Adli Tıp Problemleri (Kadımlaşan Erkekler, Erkekleşen Kadınlar, İki Cinsliler)” Kısım I, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 37, S: 1, 1980, s. 461.

⁶⁶ LOMBARDİ, Emilia: “Enhancing Transgender Health Care”, American Journal of Public Health Vol: 91 No: 6, 2001, s. 869; ÖZKAN, s. 64; AZ GENÇ, s. 11; YEŞİLTEPE, s. 11; EVRENSEL, s. 17; Avrupa Birliği Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans ve İnterseks (LGBTİ) Kişilerin Tüm İnsan Haklarını Kullanabilmelerinin Desteklenmesi ve Korunmasına Dair Kılavuz, s. 6, www.kaosgldernegi.org., erişim tarihi: 03.09.2019.

1.1.2.4.1. Transseksüalizm

Transseksüalizm kavramını 1953 yılında ilk kez endokrinolog Harry Benjamin; “Cinsiyeti belli bir kişinin, diğer cinsten olma isteği ve bu isteğin gerçekleşmesi için, gerekli davranışta bulunması, eyleme geçmesi” olarak tanımlamıştır⁶⁷. Benjamin’e göre transseksüellik, “Kendilerini orta cinsiyete (middlesex) sahip görenlerin içinde bulunduğu durum olmayıp, konjenital (doğuştan) doğuma bağlı olarak ortaya çıkan ve beyinde yer aldığı için başkaları tarafından görülmeyen ve bir kimsenin beyni ile bedeni arasındaki cinsellik konusunda ortaya çıkan bir uyumsuzluktur⁶⁸.”

Transseksüellik, bireyin kendisini karşı cinsten birisi olarak tanımlaması, karşı cinse ait olduğunu hissetmesi veya karşı cinse benzeme isteği bulunmasını ifade eden bir kavramdır⁶⁹. Hem kadın hem de erkek için geçerli olabilecek bir durumdur⁷⁰. Bir kimsenin erkek olduğu halde kadın olmayı istemesi veya kadın olduğu halde erkek olmayı istemesi bu durumda mümkündür. Transseksüellik, daha çok ruhsal ve psikolojik eğilimler açısından belirleyici bir kavramdır. Kişinin dış görünümü ve dışa yansıttığı davranışlarından ziyade iç dünyasında kendisini karşı cinse ait hissetmesidir⁷¹. Dolayısı ile transseksüel bir birey kendisini ait hissettiği cinsiyetin görünümüne kavuşmak, bu cinsiyette yaşamak ve bu cinsiyetin cinsel organına sahip olmak amaçlarını taşımaktadır⁷². Bu noktada transseksüelliğin cinsel kimliği değil cinsiyet kimliği olduğunu ifade etmek doğru olur.

⁶⁷ ÖZTÜREL, Kısım I, s. 461; ÇORAKLI, s. 20; KAYA, s. 59; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM, s. 437; Transgender ve Toplumsal Cinsiyete Uymayan Kişilerle Psikolojik Uygulamalar Kılavuzu, s. 67, www.kaosglidernehi.org, erişim tarihi: 10.09.2019.

⁶⁸ GÜVEN, Cinsel Kimlik, s. 139.

⁶⁹ TEKİN, s. 99; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 17; GÜVEN, Cinsel Kimlik, s. 138; SERT, s. 261; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM; s. 440; ZEVKLİLER, s. 270; YALÇINOĞLU, s. 7; KARACA, s. 9; YEŞİLTEPE, s. 11; EVRENSEL, s. 20; SCHNEIDER/ EHRBAR/ BOCKTING/ LAWRENCE/ RACHLIN/ ZUCKER, s. 37, www.apa.org, erişim tarihi: 06.07.2019.

⁷⁰ ÇORAKLI, s. 24; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 16; NEBİOĞLU, s. 24; YEŞİLTEPE, s. 11; BAKIM, s. 3197

⁷¹ KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 17; GÜVEN, Cinsel Kimlik, s. 138; SERT, s. 261; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM; s. 440; ZEVKLİLER, s. 270; TEKİN, s. 99; NEBİOĞLU, s. 24.

⁷² GÜVEN, Kudret: “Cinsiyet Değişikliği ve Hukuki Sonuçları”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 1, S: 1, 1997, s. 49; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 2; ÖZTÜREL, Kısım I, s. 263; KAYA, s. 60;

Transseksüel bireylerin transseksüel olup olmadıklarının her zaman dış görünüşlerinden anlaşılması beklenmemelidir. Bu bireylerde biyolojik özellikleri bakımında erkek veya kadın özelliklerinden birine sahip olup, dış görünüşleri bakımından da iç ve dış üreme organları ile uyumludurlar. Ancak buradaki uyum sadece fizikseldir⁷³. Ruhsal olarak bireyler kendilerini karşı cinse ait hissetmekte ve fiziksel olarak da tam anlamı ile onlar gibi görünmek istemektedirler⁷⁴. Transseksüellerin, travesti bireylerde olduğu gibi, toplumumuzda kendilerini dış görünüşleri itibari ile fark ettirecekleri algısı bulunmaktadır. Ancak bu bireyler kendilerini karşı cinse ait hissettiklerini her zaman belli etmeyebilirler. Belli etmeleri halinde ise bu durum kendilerini hem biyolojik hem psikolojik anlamda tamamen karşı cinse ait hissetmelerinden ve mevcut biyolojik cinsiyetlerini kabul etmemelerinden kaynaklanır.

Transseksüellik durumunda bireylere klinik tanının⁷⁵ konulabilmesi için, ilk olarak bireyin mevcut cinsiyetinden rahatsız olması ve kendisini bu cinsiyete ait hissetmemesi gerekir. İkinci olarak kişinin bu duygularının en az iki yıl sürmesi, daha sonra ise hermofrodit olmaması veya genetik itibari ile mevcut cinsiyetine aykırı bir durumunun bulunmaması gerekir. Ayrıca kişinin ergin olması, son olarak ise kişinin hissettiği bu durumun psikolojik herhangi bir bunalım veya bozukluktan kaynaklanmaması şartları aranır⁷⁶.

Transseksüellik bir cinsel kimlik kavramıdır, cinsel yönelim değildir. Bu durumda cinsel kimliği Transseksüel olan bir bireyin, cinsel yönelimi heteroseksüellik,

KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 17; YALÇINOĞLU, s. 7; TURAN/ AKSOY POYRAZ/ İNCE/ SAKALLI KANI/ EMÜL/ DURAN, s. 154.

⁷³ ZEVKLİLER, s. 269.

⁷⁴ BUTLER, s. 44; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM, s. 440; GÜVEN, Cinsiyet, s. 49; ATAN, Yusuf/ AKBABA, Murat/ TATAROĞLU, Zekeriya/ ASILDAĞ, Mustafa Kenan/ DAŞ, Veysel: Mahkeme Kararı Olmaksızın Yurt Dışında Opere Olan Bir Cinsiyet Değişimi Vakası (Olgu Sunumu), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, C:13, S:2, s. 54; ÇORAKLI, s. 22; ÖZTÜREL, KISIM II, s. 487; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 17; ZEVKLİLER, s. 270; BOZDEMİR/ ÖZCAN, s. 38.

⁷⁵ *Transseksüalitenin klinik olarak tanımlanmasında rol alan ilk isimler Richard von Kraft-Ebing ve Magnus Hirschfeld olmuştur.* AZ GENÇ, s. 12.

⁷⁶ GÜVEN, Cinsiyet, s. 47; ATAN/ AKBABA/ TATAROĞLU/ ASILDAĞ/ DAŞ, s. 54; BİÇER, Ümit/ ÇOLAK, Başar/ BİLGİLİ, Murat/ DİNÇMEN Kriton: Transseksüalite mi Homoseksüalite mi? (Olgu Bildirisi), Adli Tıp Bülteni, C: 1, S: 2, Temmuz, 1996, s. 90; AZ GENÇ, s. 14.

biseksüellik veya eşcinsellik olabilir⁷⁷. Ancak her transseksüel bireyin biseksüel veya eşcinsel olması da beklenemez⁷⁸.

1.1.2.4.2. Travestisizm

Daha çok karşı cinse ait olma isteğinden dolayı karşı cinsten biri gibi yaşayan ve bunu dış görünüşündeki değişiklikler ve giyimi ile sağlayan kişiler travesti olarak tanımlanabilir⁷⁹. Travestisizm⁸⁰ çoğunlukla transseksüellik ile aynı kavram olarak algılanıyor⁸¹ olsa da iki kavram birbirinden kişinin amaç ve istekleri bakımından oldukça farklı kavramlardır. Burada kişinin transseksüel bireylerden farklı olarak karşı cinse geçmek için herhangi bir operasyon geçirme amacı yoktur. Kadın ya da erkek olan travesti birey biyolojik cinsiyetini kabul etmekle birlikte, karşı cinsten biriymiş gibi giyinerek ve davranarak yaşamaktadır⁸². Bu bireyler her ne kadar karşı cinsten biri gibi yaşasalar da transseksüel bireylerde farklı olarak kendi cinsel kimliklerinden, daha

⁷⁷ GÜVEN, Cinsiyet, s. 48; GÜVEN, Cinsel Kimlik s. 160; ZEVKLİLER, “transseksüel bireylerin aynı cins ile olan ilişkilerini normal saydıklarını bunun sebebinin kendilerini karşı cinsten görmeleri olduğunu ve bu durumu eşcinsellik olarak nitelendirmeyip eşcinsel ilişkilere de karşı olduklarını ifade etmiştir.” Ayrıntılı bilgi için bkz. ZEVKLİLER, s. 270; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM, s. 441; EVRENSEL, s. 21.

⁷⁸ SCHNEIDER/ EHRBAR/ BOCKTING/ LAWRENCE/ RACHLIN/ ZUCKER, s. 38, www.apa.org, erişim tarihi: 06.07.2019.

⁷⁹ TEKİN, s. 99; SERT, s. 261; AKİPEK, Jale G./ AKINTÜRK, Turgut/ ATEŞ KARAMAN, Derya: Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku, İstanbul, 2012, s. 495; DURAL, Mustafa/ ÖĞÜZ, Tufan: Türk Özel Hukuku, Cilt II, Kişiler Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2012, s. 124; ÖZKAN, s. 64; KAYA, s. 62; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 18 vd.; YALÇINOĞLU, s. 7; YEŞİLTEPE, s. 11; BOZDEMİR/ ÖZCAN, s. 38.

⁸⁰ “Travestilik tanısı konulabilmesi için; bireyin en az 6 ay boyunca kendi cinsiyetine aykırı bir giyim tarzını benimsemesi, bununla ilgili tekrar tekrar cinsel dürtülere sahip olması ve bu dürtülerden dolayı sıkıntı duyması, erginlik döneminde veya öncesinde transseksüellik kavramını tam olarak karşılamaması, ayrıca bireyin cinsel organından kurtulma amacının bulunmaması ve sahip olduğu genital organın kendisini mutlu etmesi gerekecektir” ayrıntılı bilgi için bkz. GELDER, M./GATH D./ MAYOU, R.: Oxford Textbook of Psychiatry, 1989, s. 591 aktaran GÜVEN, Cinsel Kimlik, s. 47-48.

⁸¹ GÜVEN, Cinsiyet, s. 47; ÖZTÜREL, Kısım II, s. 462; SUNGUR/ YALNIZ, s. 52; ATAN/ AKBABA/ TATAROĞLU/ ASILDAĞ/ DAŞ, s. 54.

⁸² AKİPEK/ AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 124; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM, s. 442; KAYA, s. 62; ZEVKLİLER, s. 280; TEKİN, s. 99.

doğrusu kendi cinsel organlarından memnundurlar⁸³. Toplumumuzda “travesti” denildiğinde genel olarak kadın gibi giyinen veya davranan erkekler akla geliyor olsa da, aslında travesti kelimesi hem erkekler hem kadınlar için geçerli olan bir kavramdır. Yani erkek giyimi veya davranışları sergileyen kadınlar içinde travesti kelimesi kullanılmaktadır⁸⁴.

Travestilik herhangi bir cinsiyet kimliğini ya da cinsel yönelimi ifade etmemektedir⁸⁵. Kadınmış gibi giyinen bir erkeğin kendisini hala erkek olarak, erkek gibi giyinen bir kadının kendisini hala kadın olarak tanımlaması mümkündür. Aynı zamanda travesti olan kimselerin de cinsel yönelimi, transseksüellerde olduğu gibi, heteroseksüel, biseksüel veya eşcinsel olabilir⁸⁶.

1.2. CİNSİYET DEĞİŞTİRME

Cinsiyet değiştirme ameliyatı, kadının erkeğe veya erkeğin kadına dönüştürülmesi amacı ile cinsiyet değiştirmek isteyen kişiye yapılan tıbbi müdahaleyi, genel olarak plastik cerrahi operasyonlarını⁸⁷ ifade eder⁸⁸.

⁸³ “Transseksüellerde ise durum, bireylerin cinsel organlarından memnun olmamaları ve ait olmak istedikleri cinsiyete ait genital bölgeye sahip olmak istemeleridir.” naklen GÜVEN, Cinsiyet, s. 48; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM, s. 442; SUNGUR/ YALNIZ, s. 52.

⁸⁴ GÜNER/ KALKAN/ ÖZ/ ÖZSOY/ SÖYLE, s. 21; ZEVKLİLER, s. 280; YEŞİLTEPE, s. 10.

⁸⁵ ÖZUĞURLU, “Travesti bireylerin gelişme evrelerinde maruz kaldıkları çevre faktörlerinin bunların cinsel kimliklerini oluşturduğunun kabul edildiğini” ifade etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZUĞURLU, Kurban: “Psikoseksüel Bozukluklar” Psikiyatı (Düz: Prof. Dr. Selim ÖZAYDIN), İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları, 1984, s. 339’dan naklen İNCELER, s. 112; ÖZKAN, s. 64.

⁸⁶ GÜNER/ KALKAN/ ÖZ/ ÖZSOY/ SÖYLE, s.2 2; ÖZKAN, s. 65; YEŞİLTEPE, s. 11; EVRENSEL, s. 21.

⁸⁷ BAFRA, Jale: “Türkiye de Cinsiyet Değişikliği Ameliyatlarında Tıbbi ve Hukuki Sorunlar”, Türkiye Klinikleri - Journal of Forensic Medicine and Forensic Sciences, 2004, s. 47; TURAN BAŞARA, s. 247; TEKİN, s. 98.

⁸⁸ SERT, s. 256; YEŞİLTEPE, s. 11; SUNGUR/ YALNIZ, s. 50; Transgender ve Toplumsal Cinsiyete Uymayan Kişilerle Psikolojik Uygulamalar Kılavuzu, s. 67, www.kaosgildernege.org, erişim tarihi: 15.09.2019; ÇOBAN, Güzide: İnsan Hakları Perspektifinden Türkiye’de Trans Geçiş Süreci ve Cinsiyet Kimliğinin Hukuken Tanınması, Kadir Has Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Kamu Hukuku ABD, İstanbul, Aralık, 2018, s. 3.

Tarihte cinsiyet değişikliği kavramının ilk ifade edildiği zamanların Roma İmparatorluğu dönemi olduğu söylenmektedir⁸⁹. Cinsiyet değişikliği operasyonları ise dünyada 1912 yılından beri uygulanmaktadır⁹⁰. Hormon tedavisi ise ilk olarak 1950 yıllarında Amerika’da uygulanmıştır⁹¹. Tam anlamı ile ilk cinsiyet değiştirme operasyonu; 1952 yılında Danimarkalı Doktor Christian Hamburger tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu operasyon George Jangensen’e uygulanmış ve erkek olan George bu operasyon ile kadın olmuştur. İsmi ise *Christine* olarak deęiştirmiştir⁹².

Geçmişten günümüze cinsiyet değiştirme konusu toplumda görüş ayrılıkları yaratan bir durum olmuştur. Toplumda bir kesim cinsiyet değişikliğinin caiz olmadığı, dinen⁹³ ve ahlaken⁹⁴ insan yaşamına tamamen ters düştüğü kanısındadır. Bir kesim cinsiyet değişikliğinin tıbben ve ruhen buna ihtiyaç duyan bireyler için zorunlu olduğu ve bu durumun insan yaşamının doğal bir parçası olduğu kanısındadır. Yine bir kısım görüş transseksüelliğin tedavi edilmesi gereken bir hastalık olduğu görüşünde iken⁹⁵, bir kısım

⁸⁹ “218-222 yılları arasında cinsel yönelimi konusunda tartışmalar olan Roma İmparatoru Elagabalusun kimin onu bir kadın cinsel organı ile donatabileceğini sormuştur.” ALTIPARMAK, Özlem: Cinsiyet Değiştirme Ameliyatları Üzerine, 2007, www.kaosgl.org, erişim tarihi: 15.09.2019.

⁹⁰ BAFRA, s. 47.

⁹¹ KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 2; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM, s. 437.

⁹² SERT, s. 256; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM, s. 437; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 2; GÜVEN, Cinsiyet, s. 49; TEKİN, s. 101.

⁹³ Kaldı ki 1400 lü yıllarda İslam İmparatorluğu olan Osmanlı Devleti dahi transseksüelliği ve cinsiyet değişikliğini “hastalık olarak ta olsa” kabul etmiştir. 1462 tarihinde Sabuncuoğlu Şerafettin tarafından hazırlanan “*cerrahiyetül hanniyeye*” isimli tıp kitabında cinsiyet değişikliği şu şekilde ifade edilmiştir: “kendini kadın gibi hisseden ve dış görünüşü erkekten çok kadına benzeyen hastaların işlevselliğini yitirmiş cinsel organı, ameliyatla kesilir. Böylece ameliyat olan kişi kendini nasıl hissediyorsa öyle yaşar.” TEKİN, s. 103.

⁹⁴ Hukuk sistemimiz ancak iki durumda cinsiyet değişikliğine izin vermiştir. Transseksüel veya çift cinsiyetli olmak. Transseksüel bireylerin cinsiyet değiştirmesi psikolojik anlamda tıbbi zorunluluk arz eder. İnterseks bireylerin ise zaten doğuştan cinsiyetlerinde belirsizlik mevcuttur. Yapılan tıbbi müdahale asıl cinsiyeti ortaya çıkarmak amacıyla. Dolayısıyla tıbben zorunlu bir durumun ahlaka aykırılık teşkil edeceğini söylemek doğru olmaz.

⁹⁵ TEKİN, s. 99; KAYA, s. 57; ÇOBAN, s. 4; YILMAZ, Volkan/ GÖÇMEN, İpek/ ATLAY, Cansu: Herkes İçin Sağlık: LGBTİ Bireylerin Esenliğini Hedefleyen Sağlık Hizmetlerine Doğru, Toplum ve Hekim Dergisi, C: 29, S: 4, Temmuz-Ağustos, 2014, s. 266.

görüş ise bu durumun hastalık değil bireyin kendi özgür iradesi ile seçtiği bir yaşam biçimi olduğunu savunmaktadır⁹⁶.

Her insan kendi yaşam hakkına sahiptir. Toplumda var olan her birey nasıl ki kendi davranışlarını, eylemlerini, yönelimlerini, duygusal ve cinsel arzularını, kıyafetlerini, mesleğini hatta konuşma tarzını dahi kendi özgür iradesi ile belirleyebiliyorsa, sahip olduğu bedenin kendisini mutlu ve tatmin etmemesi, bu durumun tüm yaşamını olumsuz olarak etkisi altına alması halinde yine kendi özgür iradesi ile belirli sınırlar çerçevesinde kalmak şartı ile cinsiyetini de seçebilir. Aksi halde kendi benliğinden ve bedeninden mutsuz bir bireyin ne kendisine ne de topluma fayda sağlaması beklenemez.

Bireyin cinsiyetini değiştirebilme özgürlüğünü koruyacak olan sistemin ise hukuk sistemi olması beklenir. Anayasanın 56. Maddesinde yer alan “*Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak...*” ifadesinden de anlaşılacağı üzere devlet, toplumda yer alan tüm bireylerin, herhangi bir koşul öngörmeden ve sınırlama getirilmeden, yaşamlarını beden ve ruh sağlığı içerisinde sürdürmelerini güvence altına almıştır. Dolayısı ile herkese tanınmış olan bu hak ve güvencenin sırf cinsiyet değiştirmek istediği için transseksüel bireylerden sakınılacağı gibi bir durum söz konusu olamaz⁹⁷.

Anayasanın 17. Maddesinde yer alan “*Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz.*” ifadesi tıbben zorunlu bulunan durumlarda kişinin vücut bütünlüğüne dokunulabileceğini hüküm altına almıştır. İlgili hükmü transseksüel bir bireyin cinsiyet değiştirmesinin ruhen ve bedenen tıbbi anlamda zorunlu görülmesi halinde, bireyin cinsiyetini değiştirmesinin anayasa ile kendisine sağlanmış temel bir hak olduğu⁹⁸ şeklinde yorumlamak kanaatimize göre yanlış olmaz.

Heteroseksüel, eşcinsel ve biseksüel bireylerin cinsiyet değiştirmesi yasal olarak mümkün değildir. Yürürlükte bulunan TMK m. 40 hükmünde cinsiyet değiştiren

⁹⁶ ÇOBAN/ YILMAZ/ GÖÇMEN, s. 267; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 35.

⁹⁷ ZEVKLİLER, s. 273.

⁹⁸ ZEVKLİLER, s. 273.

kimsenin transseksüel yapıda olması şartı aranmıştır⁹⁹. Kanun koyucu her ne kadar hükümde interseks bireyler konusunda açıkça bir düzenlemeye yer vermemiş olsa da uygulamada interseksler de cinsiyet değiştirebilmektedir.

Heteroseksüel, eşcinsel ve biseksüel bireyler biyolojik cinsiyetlerinden memnundur. Var olan cinsiyetlerinden dolayı herhangi bir psikolojik bunalım yaşamazlar. Karşı cinse ait olma hisleri yoktur. Buradaki ayırım sadece bu bireylerin cinsel yönelimlerine yani hangi cins ile birlikte olmak istediklerine ilişkindir. TMK m. 40 ise cinsiyet değiştirebilmek için, kişinin biyolojik cinsiyetinden memnun olmaması, var olan cinsiyetinin kendisinde ruhsal bunalımlar yaratması ve durumun artık tıbbi zorunluluk arz etmesi şartlarını aramıştır¹⁰⁰. Ancak bahsedilen cinsel yönelim kavramlarının üçü de kanunda aranan şartları sağlamamaktadır. Dolayısıyla kanun kapsamında sayılmayan bu bireylerin yasal olarak cinsiyet değiştirebilmeleri mümkün değildir.

TMK m. 40 hükmü kapsamında cinsiyet değişikliği, transseksüeller ve interseks bireyler bakımından söz konusu olmaktadır. Ancak operasyonlar transseksüeller ve interseksler için farklı uygulamalar ile gerçekleştirilmektedir. Transseksüel bireylere uygulanacak olan operasyonlarda amaç, bu bireylerin olmak istedikleri cinsiyete geçişlerini sağlamaktır. İnterseks bireylere uygulanacak olan operasyonlarda ise amaç, biyolojik anlamdaki bozuklukları tedavi edebilmek¹⁰¹, bu bireylerin asıl ve saklı kalan cinsiyetlerini ortaya çıkartabilmektir¹⁰².

Transseksüel bireyler açısından tıbben cinsiyet değişikliği iki aşamada gerçekleşir: hormon tedavisi ve cerrahi işlemler¹⁰³. Hormon tedavisi cinsiyet değiştirmek isteyen kişiye, bu kişinin cinsiyet değişikliğine gerçekten ihtiyaç duyup duymadığının tespit edilmesi amacı ile uygulanır. Yapılacak cerrahi müdahaleler geri dönülemez sonuçlar doğurmaktadır¹⁰⁴. Bu nedenle kişinin cinsiyet değişikliği sürecini ve sonuçlarını

⁹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: İkinci Bölüm, 2.2., 2.2.1.1., d.

¹⁰⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: İkinci Bölüm, 2.2., 2.2.1.1., e.

¹⁰¹ GÜVEN, Cinsel Kimlik, s. 153; KAYA, s. 63; TEKİN, s. 100.

¹⁰² AKİPEK/ AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 494; KAYA, s. 64; TEKİN, s.100.

¹⁰³ Ayrıntılı bilgi için bkz: İkinci Bölüm, 2.2.2.

¹⁰⁴ BAFRA, s. 47; BİÇER/ ÇOLAK/ BİLGİLİ/ DİNÇMEN, s. 92; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 3.

anlaması ayrıca sürece hazırlanmasının sağlanması amacı ile ilgili psikiyatristin öngördüğü süre boyunca terapi görmesi gerekir. Terapi sürecinin değerlendirilmesi ve son olarak cinsiyet değiştirecek bireyin bu süreç hakkında tamamen bilgilendirilip, onayı alındıktan sonra cerrahi işlemler uygulanmaya başlanır¹⁰⁵. Ancak tüm bu süreç çalışmanın ikinci bölümünde incelenen cinsiyet değişikliği hususundaki yasal prosedürler çerçevesinde ilerlemektedir.

¹⁰⁵ KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM, s. 444.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA CİNSİYET DEĞİŞTİRMEYE İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER VE HUKUKİ AŞAMALAR

2.1. CİNSİYET DEĞİŞİKLİĞİNE İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER

Türk Hukukunda cinsiyet değişikliğine ilişkin hükümler Türk Medeni Kanunu'nda düzenlenmiştir. Cinsiyet değiştirme kavramı ilk olarak 1988 yılında 3444 sayılı "743 Sayılı Türk Medeni Kanun'un Bazı Maddelerinin ve 818 Sayılı Borçlar Kanununun 49'uncu Maddesinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun'un" yürürlüğe girmesi ile Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinde 29'uncu maddeye getirilen ek fıkra ile düzenlenmiştir¹⁰⁶. Bu hüküm kapsamında cinsiyet değiştiren kişinin yeni cinsiyetinin nüfus siciline işlenerek hukuki olarak tanınması sağlanmıştır¹⁰⁷. 743 sayılı Kanununun 29. maddesinde yer alan düzenlemenin eksik ve yetersiz olması sebebi ile 2002 yılında yürürlüğe giren, 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 40. maddesi ile cinsiyet değişikliği hususu yeniden düzenlenmiştir¹⁰⁸. 2018 yılında Resmi Gazetede¹⁰⁹ yayımlanan Anayasa Mahkemesi kararı¹¹⁰ doğrultusunda 40. Madde kapsamında öngörülen "üreme yeteneğinden yoksun bulunma" şartı iptal edilmiştir¹¹¹.

¹⁰⁶ WILL, Michael/ ÖZTAN, Bilge : "Hukukun Sebebiyet Verdiği Bir Acı-Transseksüellerin Hukuki Durumu", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S: 1, 1993, s. 227; TURAN BAŞARA, s. 247; ATAN/ AKBABA/ TATAROĞLU/ ASILDAĞ/ DAŞ, s. 54; ZEVKLİLER, s. 260; TURAN/ AKSOY POYRAZ/ İNCE/ SAKALLI KANİ/ EMÜL/ DURAN, s. 154; SERT, s. 256; BAFRA, s. 51; ÖZKAN, s. 68; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM, s. 445; KAYA, s. 71; ZEVKLİLER, Medeni, s. 784; SEROZAN, Rona: Medeni Hukuk Genel Bölüm/ Kişiler Hukuku, 7. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, Eylül, 2017, s. 488; TEKİN, s. 105; ÇOBAN, s. 13; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 2.

¹⁰⁷ ATAMER, Yeşim M.: Transseksüellerin Türk Hukukundaki Durumu, www.lambdaistanbul.org, erişim tarihi: 22.08.2019.

¹⁰⁸ AKİPEK/ AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 493; SERT, s. 257; BAFRA, s. 52; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM, s. 445; KAYA, s. 75-76; OĞUZMAN, Kemal/ SELİÇİ, Özer/ OKTAY ÖZDEMİR, Saibe: Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler), Filiz Kitabevi, 18. Bası, İstanbul, 2019, s. 186; TEKİN, s. 107; TURAN/ AKSOY POYRAZ/ İNCE/ SAKALLI KANİ/ EMÜL/ DURAN, s. 154; ÖZKAN, s. 69; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 2; ÇOBAN, s. 16.

¹⁰⁹ 30366 sayılı 20.03.2018 tarihli R.G.

¹¹⁰ Anayasa mahkemesi 29.11.2017 tarihli toplantısında 2015/79 esas numaralı dosyada 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 40. Maddesinin birinci fıkrasına yönelik iptal talebini reddetmiştir. 2017/130 esas

Çalışmanın bu bölümünde, cinsiyet değişikliği hususunda Türk Hukuk Sisteminde geçmişten günümüze kadar yer alan yasal düzenlemeler; 3444 Sayılı Mülga Kanun Öncesi Dönem, 3444 Sayılı Mülga Kanun Dönemi ve 4721 Sayılı Yeni Türk Medeni Kanun Dönemi olarak üç ayrı bölümde incelenmiştir.

2.1.1. 3444 SAYILI MÜLGA KANUN ÖNCESİ DÖNEM

2.1.1.1. Genel Olarak

Cinsiyet değişikliği kavramı ile ilgili 3444 Sayılı Kanun öncesinde Türk Hukukunda herhangi bir yasal düzenleme yer almamaktaydı¹¹². Bu dönemde cinsiyet değiştirmek isteyen bireylerin bu ihtiyaçlarının, yasadışı olsa, tıbben giderilmesi mümkündü. Ancak operasyon geçirerek cinsiyet değiştiren bireylerin yeni cinsiyetlerinin tanınabilmesine imkan sağlayan herhangi bir yasal düzenleme bu dönemde mevcut değildi.

Yasal olarak cinsiyet değişikliği kavramı her ne kadar Türk Hukukuna 1988 yılında girmiş olsada, ülkemizde 1960 yıllarından beri cinsiyet değiştirme operasyonlarının gizli şekilde yapıldığına dair kayıtlar vardır¹¹³. 1988 yılı öncesinde bu operasyonların gizli tutulmasındaki amacın yasal düzenlemenin yokluğu olduğu düşünülebilir. Ancak asıl etken, bu dönemde yürürlükte bulunan 1936 tarihli 3038 sayılı Türk Ceza Kanununun 471. maddesi olmuştur¹¹⁴. 3038 sayılı Kanunun “*Âmmenin nizamı aleyhine işlenen*

numaralı dosyada ise aynı maddenin birinci fıkrasının ikinci cümlesinde yer alan “...ve üreme yeteneğinden sürekli biçimde yoksun bulunduğunu...” ibaresini iptal etmiştir. www.anayasa.gov.tr, erişim tarihi: 21.08.2019, ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz: İkinci Bölüm, 2.2., 2.2.1.1., f, bb.

¹¹¹ OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, dpn: 634, s. 186; DEMİRBOĞA, s. 55; TEKİN, s. 109; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 3; ÇOBAN, s. 3.

¹¹² ZEVKLİLER, s. 275; OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 185; DEMİRBOĞA, s. 53; TEKİN, s. 103; ÖZKAN, s. 67; ÇOBAN, s. 13.

¹¹³ ÖZTÜREL, Kısım II, s. 267; BAFRA, s. 50; TEKİN, s. 103.

¹¹⁴ BAFRA, s. 50; ZEVKLİLER, s. 275; TEKİN, s. 103.

cürümler” başlıklı Beşinci Bap’ta “Dördüncü Fası” olarak “*İrkin Tümlüğü ve Sağlığı Aleyhine Cürümler*” başlığı altında yer alan m. 471’ e göre;

“Rıza ve muvafakat ile bir erkek veya kadın üzerinde bazı fiiller yaparak onların çocuk yapmak kabiliyetini yok eden ve bu suretle rıza göstererek kendi üzerinde böyle bir fiil ve hareketi yaptıran kimse altı aydan iki seneye kadar hapis ve yüz liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Çocuk yapmağa mâni fiil ve hareketlerin işlenmesini teşvik eden veya bu fiil ve hareketlerin işlenmesi için propaganda yapan kimse bir seneye kadar hapis veya bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır. Eğer fiil kazanç temini gayesi ile işlenmiş ise her iki ceza birlikte hükmolunur.”

Hükümden anlaşılacağı üzere kanun koyucu bu dönemde kısırlaştırma¹¹⁵ operasyonlarını yasaklamış ve bu operasyonların gerçekleştirilmesinin cezai yaptırımlar doğuracağını öngörmüştür¹¹⁶. İlgili kanun maddesi ile kanun koyucu aslında, farkında olarak veya olmadan, kısırlaştırmanın yanında cinsiyet değişikliği operasyonlarını dolaylıda olsa yasaklamıştır¹¹⁷. Dolayısıyla cinsiyet değişikliği operasyonları, 3444 sayılı düzenleme¹¹⁸ ile yasaya konu edilene kadar gizli tutulmuştur. 471’inci maddenin Türk Hukukunda cinsiyet değişikliğini, olumsuz da olsa, konu edinen ilk hüküm olduğunu söylemek yanlış olmaz. Kanaatimize göre kanun koyucu 471’inci madde

¹¹⁵ NPHK m. 4: “*Sterilizasyon, kişilerin cinsel ilişki yeteneklerini etkilemeksizin çocuk yapma ve çocuk doğurma yeteneğinin engellenmesi amacıyla başvuru her türlü yapay tedbiri içeren cerrahi bir müdahale.*” ERBAŞ, Rahime: Türk Ceza Hukuku Açısından Kısırlaştırma (TCK MD.101), İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası C: 73 S: 1, 2015, s. 94; ALPASLAN, Berk: Türk Ceza Kanununa Göre Kısırlaştırma (Sterilizasyon) Suçu, İstanbul Barosu Dergisi, C: 86, S: 4, Temmuz 2012, s. 187; BAFRA, s. 50.

¹¹⁶ ZEVKLİLER, s. 275; TEKİN, s. 102.

¹¹⁷ ÖZTÜREL, Kısım II, s. 267; ERBAŞ, s. 99.

¹¹⁸ ZEVKLİLER 3444 sayılı kanun ile getirilen düzenlemenin, 471. Madde hükmü ile çelişmekte olduğunu ve giderilmesi gerekliliğini şu şekilde ifade etmiştir; “*Cinsiyet değiştirme ameliyatları da çoğunlukla ameliyat geçiren kişinin sterilizasyonuna (kısırlaştırılmasına) neden olduğu ve üreme yeteneğini de ortadan kaldırdığı için suç niteliğini taşımaktadır. Bu durumda, Medeni Kanunun 29 uncu maddesine eklenen yeni fıkra ile Ceza Kanununun 471 inci maddesi arasında bir çelişki doğmaktadır. Medeni Kanun’un 29 uncu maddesi ile, kişilere cinsiyet değiştirme ve bu durumu nüfus kaydına değişiklik yoluyla işletme imkanı getirilirken, diğer yandan böyle bir eylem Türk Ceza Kanununun 471 inci maddesi ile cezalandırılmaya devam edilmektedir. Bu çok ciddi bir çelişkidir ve bunun en kısa sürede giderilmesi zorunludur. Bu da, Ceza Kanununun 471 inci maddesinde yapılacak küçük bir bir değişikliklerle gerçekleştirilebilir. Bu değişiklik, Medeni Kanunun 29 uncu maddesindeki durumu istisna tutan bir ifadenin eklenmesi yoluyla yapılabilir*” ayrıntılı bilgi için bkz. ZEVKLİLER, s. 284; BAFRA, s. 50.

hükümünü düzenlerken, cinsiyet değişikliği operasyonlarının gizli şekilde gerçekleştirildiğinin farkındadır. Ancak bu konuya, ülkenin o zamanki sosyal ve toplumsal yapısı sebebi ile herhangi bir yasal düzenlemede yer vermenin uygun olmayacağını öngörmüştür. Bu nedenle cinsiyet değişikliğine ilgili hükümde “*üstü kapalı*” biçimde yer verilerek cinsiyet değişikliklerin önüne geçilmesinin amaçlandığı kanaatindeyiz.

3444 sayılı düzenlemeden önce Türk Hukuk Sisteminde cinsiyet değişikliğini düzenleyen yasal bir düzenleme olmamasına karşın Yargıtay bu dönemde hermafrodit yani çift cinsiyetli bireylerin “*asıl cinsiyetlerine kavuşmaları amacı ile*” operasyon geçirmelerine izin vermiştir. Ayrıca bu operasyonlar sonucunda bireyin ortaya çıkarılan asıl cinsiyeti ile nüfusa kayıtlı cinsiyeti arasında uyumsuzluk bulunması halinde nüfus kaydında değişiklik yapılmasına da imkan tanımıştır¹¹⁹. Ancak Yargıtay çift cinsiyetli kişiler dışında transseksüel bireylerin cinsiyet değiştirmelerine izin vermemiştir.

Türk Hukukunda cinsiyet değişikliği ile ilgili yasal sorunlar, ünlü bir ses sanatçısı olan Bülent Ersoy’un 1981 yılında Londra’da cinsiyet değiştirmesi ve yeni cinsiyetinin nüfus siciline işlenmesini Türk Mahkemelerinden talep etmesi ile gündeme gelmiştir¹²⁰.

2.1.1.2. Bülent Ersoy’un Cinsiyet Değişikliğinin Türk Hukuku Tarafından “Tanınmaması” Sorunsalı

Bülent Ersoy 1981 yılında Londra’da cinsiyet değişikliği operasyonu geçirmiştir. Daha sonra Türkiye’ye gelerek nüfus sicilinde “erkek” olan cinsiyet kaydının “kadın” olarak

¹¹⁹ TURAN BAŞARA, s. 248; KAYA, s. 70; ATAMER, 2006, www.lambdaistanbul.org, *erişim tarihi: 22.08.2019*; TEKİN, s. 104; CUMALİOĞLU, Emre: Transseksüellerin Sicil Cinsiyetini Değiştirmelerinde Kısırlık ve Ameliyat Zorunluluğu Türk Medeni Kanunu’nun 40. Maddesi Anayasa’ya Aykırı mıdır ?, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 15, S: 2-1, Temmuz-Ağustos, 2016, s. 440; ATAMER, 2006, www.lambdaistanbul.org, *erişim tarihi: 22.08.2019*.

¹²⁰ KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 2; BAFRA, s. 50; WILL/ ÖZTAN, s. 228; ÖZKAN, s. 67; YILMAZ, Zehra: Bedenin “Normalleştirilmesi” Söylemi Üzerine Bir Analiz: Cinsiyet Geçiş Ameliyatları, Alternatif Politika, C: 11, S: 1, Şubat, 2019, s. 302; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM, s. 445; KAYA, s. 69; TEKİN, s. 104; ÇOBAN, s. 13.

düzeltilmesi talebi ile mahkemeye başvurmuştur¹²¹. İstanbul Fatih 1. Asliye Hukuk Mahkemesinde görülen davada, mahkeme Bülent Ersoy'un yeni cinsiyetinin nüfus siciline işlenerek hukuken tanınması talebini kabul etmiştir¹²². Ancak ilgili dosya savcının itirazı ile Yargıtay'a intikal etmiştir. Yargıtay¹²³ 21.01.1981 tarihli kararında, ikiye karşı üç oy ile durumun dış görünüş itibari ile değerlendirilemeyecek olması sebebine dayanarak, durumun tıbben sonuca bağlanması gerektiği yönünde karar vermiştir¹²⁴. Dolayısı ile dosya yerel mahkemeye geri gönderilmiştir. Mahkeme tarafından konu ile ilgili hastaneden rapor talep edilmiştir. Ancak doktorlar mahkemeye sundukları raporda bu defa davacının transseksüel değil homoseksüel olduğu yönünde görüş bildirmiştir. Bunun üzerine mahkeme Yargıtay'ın bozma kararına uyarak davacının talebini reddetmiştir¹²⁵.

Bülent Ersoy 30.11.1984 tarihinde İstanbul Fatih 2. Asliye Hukuk Mahkemesine aynı taleple tekrar başvurmuştur. Ancak mahkeme tarafından talebi reddedilmiştir. Bülent Ersoy tarafından karar temyiz edilmiştir. Yargıtay¹²⁶ 2. Hukuk Dairesi temyiz edilen dosya hakkında 1986 tarihinde¹²⁷ ret kararı vermiştir.

Yargıtay¹²⁸'ın 1988 de yürürlüğe giren yasal düzenlemeden önceki, 1986 tarihli son kararının dönemin hukuk sisteminin cinsiyet değişikliğine bakışı açısından detaylıca incelenmesinde fayda vardır.

¹²¹ KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 2; BAFRA, s. 50; WILL/ ÖZTAN, s. 228; ÖZKAN, s. 67; YILMAZ, s. 302; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM, s. 445; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 41; ZEVKLİLER, s. 276.

¹²² KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 41; TEKİN, s. 104; ÇOBAN, s. 13.

¹²³ Y 2. HD. 21.01.1982 tarihli E. 1981/8911 K.. 1982/259 sayılı ilamı, www.lexpera.com.tr, erişim tarihi: 09.08.2019.

¹²⁴ WILL/ ÖZTAN, s. 229; KAYA, s. 70; ÇOBAN, s. 14; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 43.

¹²⁵ ZEVKLİLER, s. 276; BAFRA, s. 50-51; KAYA, s. 70; ÖZKAN, s. 67; WILL/ ÖZTAN, s. 228; ÇOBAN, s. 13; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 43.

¹²⁶ Y. 2. HD. 27.03.1986 tarihli 1986/ 651 E., 1986/ 3256 K. sayılı ilamı, www.lexpera.com.tr, erişim tarihi: 09.08.2019.

¹²⁷ EVSEN, Hande: Bir Cinsiyet Değişikliği Reddi Kararında Öne Sürülen Hukuki Nedenlerin İncelenmesi, s. 1, www.umut.org.tr, erişim tarihi: 22.10.2019.

¹²⁸ Y. 2. HD. 27.03.1986 tarihli 1986/ 651 E., 1986/ 3256 K. sayılı ilamı, www.lexpera.com.tr, erişim tarihi: 09.08.2019.

İlk olarak Yargıtay¹²⁹'ın 1986 tarihli kararından, cinsiyet değişikliği ile beden bütünlüğünün bozulduğunu ve ilgili davada davacının cinsiyet değişikliğini keyfi olarak gerçekleştirdiğini kabul ettiği anlaşılmaktadır¹³⁰. Yargıtay'ın kararda esas aldığı Mülga Medeni Kanun 23. Madde fıkralarını cinsiyet değişikliği bakımından tek tek incelemek gerekmektedir.

Mülga Medeni Kanun m. 23 birinci fıkra hükmünde “*kimsenin medeni haklarını kullanmaktan kısmen de olsa feragat edemeyeceği*” düzenlenmiştir. Hükümde kişinin beden tümlüğünden vazgeçemeyeceğine dair bir ibare yer alamamaktadır. Bir an için hükümde böyle bir ibarenin yer aldığını var sayalım. Ancak bu durumda dahi kişinin cinsiyet değiştirmesi sebebi ile beden tümlüğünden vazgeçtiği söylenemez. Cinsiyet değiştiren kişinin eski cinsiyetine ilişkin organlarını tamamen yok etmesi durumunda Yargıtay'ın ifadesine katılmak mümkün olabilirdi. Ancak cinsiyet değiştiren kişi geçirdiği operasyonlar ile eski cinsiyetine ait organları değiştirerek yeni cinsiyetine göre biçimlendirmektedir. Dolayısıyla herhangi bir organın veya uzvun kaybından ve beden tümlüğünün bozulduğundan bahsetmek mümkün değildir.

Birinci fıkra hükmü kapsamında cinsiyet değiştiren bireylerin yeni cinsiyetlerine göre medeni haklarını kullanma da değişiklik yaşamalarından söz edilebilir¹³¹. Ancak bu durum bireylerin sırf cinsiyet değiştirmeleri sebebi ile medeni haklarını kullanmaktan vazgeçtiklerine kanaat getirmek yanlış bir düşüncedir.

743 sayılı Mülga Medeni Kanun 23. Maddede yer alan ikinci fıkra ile ise “*Kimsenin, hürriyetini ferağ edemeyeceği aynı zamanda kanuna veya adabı umumiyyeye mugayir surette takyit dahi edemeyeceği*” düzenlenmiştir. İlgili hükmün cinsiyet değiştiren

¹²⁹ Y. 2. HD. 27.03.1986 tarihli 1986/ 651 E., 1986/ 3256 K sayılı ilamı, www.lexpera.com.tr, erişim tarihi: 09.08.2019.

¹³⁰ “Raporlarda belirlenen hususlar doğuştan erkek olduğu halde, özgür iradesi ile ve operasyonla erkeklik organlarını yok ettiren, psikolojik yönden kendim kadınlığa intibak ettiren ve sun'i yolla da olsa vücuduna kadınlara özgü bir görünüm getiren kişiyi tanımlamaktan ibarettir. Oysa yürürlükte bulunan Hukuk Kuralları iradî şekilde cinsiyet değişikliğine cevaz vermemektedir. Her şeyden önce böyle bir eylem kişilik hakkı (şahsiyet hakkı) üzerinde tasarruf niteliği taşımaktadır ki, Medenî Kanununun 23. maddesi buna engeldir. Zira bir kimsenin kanunda açıkça yer verilmeyen hallerde beden tümlüğü (ki buna cinsî tamamiyet ve onun idamesi de dahildir) üzerinde tasarruf etmek hakkı yoktur. O halde serbest irade ile kişi cinsiyetini keyfince değiştiremez.” Y. 2. HD. 27.03.1986 tarihli 1986/ 651 E., 1986/ 3256 K sayılı ilamı, www.lexpera.com.tr, erişim tarihi: 09.08.2019.

¹³¹ Örneğin biyolojik cinsiyeti erkek iken cinsiyet değiştirerek kadın olan bir kişinin, evlenmesi halinde MK. m. 141 hükmü uyarınca eşinin soyadını alması gerekiyordu. Eski soyadını kullanmak istemesi halinde ise mahkemeye başvurması gerekiyordu.

kişinin özgürlüğünden feragat ettiği şeklinde yorumlanması mümkün değildir. Aksine cinsiyet değiştiren kişinin kendisini ruhen ait hissettiği, bedenen ise arzuladığı cinsiyete kavuşması ile özgürleştiğini söylemek daha doğru olur. Yine cinsiyet değiştiren kimsenin hukuka ve ahlaka aykırı bir faaliyette bulunduğunu söylemekte kanaatimize göre yanlış bir ifadedir. Yargıtay'ın “*yürürlükte bulunan Hukuk Kuralları iradî şekilde cinsiyet değişikliğine cevaz vermemektedir*” ifadesinin aksine dönemin hukuk kuralları içerisinde cinsiyet değişikliğini açıkça yasaklayan herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla cinsiyet değişikliğinin hukuka aykırılık teşkil ettiği söylenemez. Bunun yanında cinsiyet değişikliğinin ahlak kurallarına aykırılığı bugün de dahil olmak üzere her zaman göreceli ve değişken bir kavram olmuştur. Oysaki cinsiyet değiştirerek istediği bedene kavuşan ve yaşadığı ruhsal problemlerden kurtulan bir kimsenin topluma zarar vermekten çok fayda sağladığı bir gerçektir.

Mülga Medeni Kanun 23. Maddede yer alan son fıkra ise; “*Yazılı rıza üzerine insan kökenli biyolojik maddelerin alınması, aşılması ve nakli mümkündür. Şu kadar ki, biyolojik madde verme borcu altına giren kimse aleyhine ifa talebinde bulunulamayacağı gibi maddi ve manevi tazminat davası da açılmaz*” şeklinde düzenlenmiştir. Madde hükmü, cinsiyet değiştiren kimsenin vücut bütünlüğünü bozacak herhangi bir eylemi gerçekleştirmek üzere rıza göstermesi veya böyle bir borç altına girmesi şeklinde yorumlanamaz. Cinsiyet değiştiren kimse kendi “*iradesi*” ile çeşitli operasyonlar geçirerek cinsiyete bağlı biyolojik unsurları değiştirmekte, herhangi bir “*biyolojik madde*” verme ediminde bulunmamaktadır.

Yargıtay¹³² her ne kadar ilgili kararında cinsiyet değişikliğinin, Mülga Medeni Kanun m. 23'te sınırlı olarak sayılan *tasarruf edilebilecek* durumlardan olmadığından bahisle cinsiyet değişikliğini hukuka aykırı bulsa da görüldüğü üzere ilgili hükümde cinsiyet değişikliğini sınırlayan herhangi bir düzenleme mevcut değildir. Genel olarak dönemin hukuk sistemine ve yasalarına da baktığımızda cinsiyet değişikliği ile ilgili olumlu ya da olumsuz *açıkça* herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktadır¹³³. Bu durumda

¹³² Y. 2. HD. 27.03.1986 tarihli 1986/ 651 E., 1986/ 3256 K sayılı ilamı, www.lexpera.com.tr, *erişim tarihi: 09.08.2019*.

¹³³ TCK m. 471 hükmünün cinsiyet değişikliğine üstü kapalı da olsa izin vermediğine dair görüş kendi yorumumuz olup yasal bir dayanağı yoktur. Ayrıntılı bilgi için bkz: İkinci Bölüm, 2.1., 2.1.1.

kanundaki bu boşluğun, bireye sağlayacağı fayda da göz önüne alınarak menfaatleri doğrultusunda cinsiyet değiştiren kimse lehine doldurulması gerekir.

Anayasanın 17. Maddesi hükmüne göre;

“Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz.”

İlgili hükümden anlaşılması gereken bireyin kendi vücut bütünlüğüne tıbben gerekli görülen ve menfaatine olan herhangi bir durumda, bu durum kanun ile düzenlenmemiş olsa dahi, dokunamayacağı değildir. Aksine bir başkasının tıbbi bir zorunluluk veya yasal durum olmadıkça dokunamayacağıdır. İlgili olayda davacı, her ne kadar yasal bir düzenlemede yer verilmemiş ve Yargıtay tarafından kabul edilmemiş olsa da, keyfi değil tıbbi bir zorunluluk hali olarak cinsiyet değişikliğine gitmek durumunda kalmıştır. Yargıtay’ın cinsiyet değişikliğini *“bireyin bedeni üzerinde tasarruf etme yetkisinin sınırları dışında”* görmesi kanaatimize göre hem dönemin yasal olarak büyük bir eksiklik ve “boşluk” içerisinde olduğunu hem de kişinin hak ve özgürlüklerini yasadışı biçimde sınırladığı şeklinde yorumlanmalıdır.

Yargıtay’ın, davacının talebini ısrarla kabul etmemesindeki amacın, bireylerin sırf karşı cinsin haklarından yararlanmak veya kendi cinsiyetine ait çeşitli yükümlülüklerden kaçmak amacı ile cinsiyet değiştirmelerinin önüne geçmek olduğu söylenebilir¹³⁴. Ancak mevcut hukuk sisteminin kişilerin kanuna karşı hilelere başvurmasından çekinerek ve korkarak, cinsiyet değiştiren veya değiştirmek isteyen kimseleri mağdur etmek yerine, bu hilelerin önüne geçilebilecek bir çözüm getirerek cinsiyet değişikliğine cevaz vermesi kanaatimize göre daha doğru olurdu.

Yargıtay bu dönemde transseksüel bireylerin cinsiyet değişikliğinin hukuken tanınmasına imkan vermemesinin yanında, çift cinsiyetli bireylerin geçirdikleri tıbbi

¹³⁴ *“Aksi kabul edilirse iş, kişilik hakkı üzerinde tasarrufla kalmaz, kanuna karşı hilelere kapı aralanmış olur. Söz gelişi eşinden boşanamayan kimse cinsiyetini değiştirerek ve aynı cinsten kişilerin evli olamayacakları kuralına dayanarak evlilik bağını çözme imkanı elde edecektir. Yine bir kimse erkeklere özgü olan askerlik, millî görevden (askerlik yükümlülüğünden) kurtulmaya ya da kadınlar için tanınan daha erken emeklilik hakkı elde etmeye, benzeri başka haksız yararlar sağlamaya imkan bulur. Bu örneklerle kimsenin olumlu cevap vereceğini sanmıyoruz.”* Y. 2. HD. 27.03.1986 tarihli 1986/ 651 E., 1986/ 3256 K. sayılı ilamı, www.lexpera.com.tr, erişim tarihi: 09.08.2019.

operasyonlar sonrası nüfus kayıtlarının düzeltilmesine imkan tanımıştır¹³⁵. Ancak burada Yargıtay çift cinsiyetli kimselerin ilgili operasyonlar sonucunda cinsiyetlerinin değiştiğini değil, zaten var olan ancak baskılanan asıl cinsiyetlerinin ortaya çıktığını kabul etmektedir.

Dikkat edilmesi gereken bir diğer durum, Yargıtay'ın, Bülent Ersoy'un daha önceki taleplerini reddederken dikkate aldığı ve redde ilişkin dayanak olarak gösterdiği hususun doktor raporları olduğudur. Ancak ilgili kararda mahkemeye sunulan rapor, davacının doğuştan erkek olduğu fakat şu anda psikolojik ve biyolojik anlamda kadın olarak nitelendirilmesi gerektiği yönünde olmasına rağmen, Yargıtay bu kararında doktor raporları ile sabit görülen cinsiyet değişikliğinin hukuka aykırılığı sebebine dayanmıştır. Böylece *WILL/ ÖZTAN*¹³⁶, in ifade ettiği gibi *“tıbbın karşısında yer almıştır.”*

Kararda yer alan *“erkekliğini yitirmiş ve fakat kadın da olamamış bir kimsenin çaresizliğine birlikte acınır”* ifadesi kanaatimize göre, ilgili dönemde konu ile ilgili yasal bir düzenleme olmasa dahi, Türk Hukuk Sisteminin en üst mercilerinden birisi olan Yargıtay tarafından Türk Hukuk Sistemine yakışmayan, uygunsuz bir üslup ile dile getirilmiştir¹³⁷. Hukukun amacının, durum ne olursa olsun, bireylerin menfaatleri doğrultusunda hareket etmek, bireylerin *“çaresiz”* kaldığı durumlarda çare üreterek hukuki olanaklar sağlamak olması gerekir. Ancak Yargıtay biyolojik ve fizyolojik

¹³⁵ *“Her ne kadar yanlışlığın devamına hukuk ilgisiz kalamaz ise de hukukun öngördüğü husus, çift organlı olarak doğmuş olan (yani hünsa durumunda bulunan) ve zamanla inkişaf eden cinsiyetine göre ameliyatla durumu açıklığa kavuşanların, işbu gerçek cinsiyetleri ile nüfus kayıtlamadaki çelişkinin düzeltilmesini sağlamaktır. Dosyadaki raporlar olayın gelişimi ve yürürlükteki hukuk karşısında davacı, hangi cinsel duygular içinde bulunursa bulunsun, ne yolda cinsel tatmine ulaşırsa ulaşsın, psikolojik yapısında ne gibi değişiklik meydana gelirse gelsin, özgür iradesi ile yok ettiği cinsiyetine dayanarak karşı cinsten olduğunun tesbitini, yâni cinsiyetinin değiştirilmesini isteyemez.”* Y. 2. HD. 27.03.1986 tarihli 1986/ 651 E., 1986/ 3256 K. sayılı ilamı, www.lexpera.com.tr, erişim tarihi: 09.08.2019.

¹³⁶ *WILL/ ÖZTAN*, s. 229.

¹³⁷ *“Davacının, serbest iradesi ile vaki ameliyat yüzünden, cinsiyetinin (erkekliğinin) gerektirdiği imkânları yeniden elde edemeyecek duruma gelmiş olması da varmak istediği amaca ulaşmasını haklı kılmaz. Yâni kanun kişilik hakkına bizzat saldıran kimsenin, meydana getirdiği sonuca hukukta yeri olmayan bir çare bulmaya mecbur değildir. Herkes yanlış eylemlerinin sonuçlarına katlanmak zorundadır. İşe, duygusal zeminde çözüm aramak doğru olamaz- Çünkü hukuk, hak karşısında ne kadar şefkatli ise, hata söz konusu olduğu hallerde de o derece müsamahasızdır. Erkekliğini yitirmiş ve fakat kadın da olamamış bir kimsenin çaresizliğine birlikte acınır. Ama kanun bir yana itilerek imkân hazırlanamaz.”* Y. 2. HD. 27.03.1986 tarihli 1986/ 651 E., 1986/ 3256 K. sayılı ilamı, www.lexpera.com.tr, erişim tarihi: 09.08.2019.

anlamda artık kadın olmasına rağmen hukuken hala erkek olarak tanınmaya devam eden, dolayısıyla toplumsal, sosyal ve psikolojik açıdan zorluklar yaşayacağı şüphesiz olan bir kimse için hukuki bir çözüm aramamıştır. Bunun yerine Türk Hukuk Sisteminin en önemli mercilerinden birisi olarak davacıya sadece “*acımayı*” uygun görmüştür.

Yargıtay tarafından ilgili karar da gerçekleştirilen cinsiyet değişikliğinin kanun karşısında bir *hata* olduğu dile getirilmiştir. Hata kavramı hukukumuzda; “*irade ile beyan arasında istenmeden meydana gelmiş uygunsuzluk hali*” olarak tanımlanmıştır. Oysaki karara konu olayda davacının iradesi ile meydana gelen değişiklik arasında herhangi bir uygunsuzluk hali meydana gelmemiştir¹³⁸. Yargıtay’ın durumu hata olarak nitelendirmesi kanaatimize göre hukuki dayanaktan yoksun ve yersiz bir değerlendirme olmuştur. Yargıtay¹³⁹ kararının devamında ise mevcut kanunda cinsiyet değişikliği ile ilgili herhangi bir boşluk olmadığını, mevcut kanunların hüküm vermeye yeterli olduğunu ifade etmiştir¹⁴⁰.

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi üyesi T.K. Ülkü karara ilişkin karşı oy yazısında; temyize konu olayda HYUY m. 237 kapsamında kesin hüküm bulunduğunu, kesin hüküm için gereken koşulların mevcut olduğunu, ayrıca psikolojik sebeplerin biyolojik durumu değiştirmeyeceğini ifade ederek, bu sebeple hükmün onanması gerektiği görüşünü belirtmiştir¹⁴¹.

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi üyesi Namık Kemal Yalçınkaya ise karşı oy yazısında hükmün onanması gerektiği görüşünün yanı sıra, yerel mahkemenin davayı esastan reddederken iki nedene dayandığını, bu nedenlerden birisinin “*kadında bulunması*

¹³⁸ BİLGİNOĞLU, N. Emre: Türk Medeni Kanunu Açısından Cinsiyet Değişikliği Ve Sonuçları, Legal Hukuk Dergisi, 2014, S: 143, s. 4.

¹³⁹ Y. 2. HD. 27.03.1986 tarihli 1986/ 651 E., 1986/ 3256 K. sayılı ilamı, www.lexpera.com.tr, erişim tarihi: 09.08.2019.

¹⁴⁰ “İbraz edilen hukukî mütalâaya gelince bir rapor sonucu itibari ile olması gereken hukuk kuralına ayrılık vermektedir. Oysa mahkemeler mevzu ve mer'i hukuka göre karar vermekle yükümlüdür. Meğerki Medeni Kanununun 1. maddesinde vurgulanan kanun boşluğu mevcut olsun. Oysa olayımızda açık ve kapalı bir kanun boşluğu yoktur. Yâni yürürlükteki hukuk, bu konuda hüküm vermeye yeterlidir. Onun için olması gereken hukuku yürürlükteki hukukun yerine koymak sureti ile karar verilemez. Eğer olması gereken hukuk iddiası kamu yararına ise, bunu kanun koyucu ele alıp bir düzenleme yapabilir.” Y. 2. HD. 27.03.1986 tarihli 1986/ 651 E., 1986/ 3256 K. sayılı ilamı, www.lexpera.com.tr, erişim tarihi: 09.08.2019.

¹⁴¹ YETİK, Nurten: Nüfus, Velayet, Vesayet, Nafaka, Bilge Yayınevi, Ankara, 2007, s. 84.

gerekli yumurtalık ve rahim organlarının davacıda mevcut olmadığı anlaşıldığından davacının durumu tıpta ve hukukta kadın ile ilgili olarak verilen tariflere uymadığı ve kendisini tam kadın saymak imkanı bulunmadığı”, ikincisinin “cinsiyet düzeltme davalarının ancak kadın olarak doğmuş bir kişinin cinsiyetinin nüfus kaydına yanlış olarak geçirilmiş olması hallerine münhasır bulunduğu ve sonradan yapılan ameliyat ile kadın bulunduğu iddiasının cinsiyet düzeltilmesine yol açmayacağı” düşüncesi olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca yerel mahkemenin hangi ilke ve hükümlere dayanarak bu sonuçlara ulaştığı konusunda hiçbir gerekçe göstermemesini, dava hakkında kesin hüküm mevcut iken tekrar hukuki dayanağı olmayan bir gerekçe yazılmasını eleştirmiştir¹⁴².

Bülent Ersoy’un dava açması ile bu dönemde aynı taleple mahkemeye başvurular gelmeye başlamıştır. Davalardan bazıları savcıların kararları temyiz etmemesi ile olumlu sonuçlanmıştır. Ayrıca bu kişilerin nüfus kayıtlarındaki cinsiyetleri yeni cinsiyetleri doğrultusunda düzeltilmiştir¹⁴³.

3444 Sayılı Kanunda düzenlenen m. 29/II hükmü uyarınca cinsiyet değişikliğine yasal olarak imkan tanınması ile Bülent Ersoy, Ankara 6. Asliye Hukuk Mahkemesinde üçüncü ve son kez kayıt düzeltme davası açarak nüfus kaydının düzeltilmesini talep etmiştir¹⁴⁴. Tıbbi cinsiyet değişikliğinden yedi yıl sonra, talebi mahkeme tarafından kabul edilerek nüfus kaydının düzeltilmesine karar verilmiştir. Böylece nüfus sicilinde “erkek” olarak yer alan cinsiyet ibaresi “kadın” olarak değiştirilerek Bülent Ersoy’a “*pembe*” nüfus cüzdanı verilmiştir¹⁴⁵.

¹⁴² YETİK, s. 85-86; EVSEN, s. 3, www.umut.org.tr, erişim tarihi:22.10.2019.

¹⁴³ WILL/ ÖZTAN, s. 235; CUMALİOĞLU, s. 445; TOKMAK, Gülten Deniz: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde Cinsel Azınlık Hakları ve Türkiye Uygulaması, Çağ Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Kamu Hukuku ABD. Yüksek Lisans Tezi, Yenice/Tarsus, Eylül, 2016, s. 84.

¹⁴⁴ WILL/ ÖZTAN, s. 236.

¹⁴⁵ 1888 yılında Bülent Ersoy un 36. yaşına “*pembe*” nüfus cüzdanına kavuşarak girmesi ülke gündemini oldukça meşgul etmiştir. Ayrıntılı olarak bkz: Oktay Volkan Alkaya’ nın “14 Maddede Bülent Erkoç’tan Bülent Ersoy’a Bir Diva Hikayesi” başlıklı yazısı, www.radikal.com.tr/radikalist/14-maddede-bulent-erkoc-tan-bulent-ersoy-a-bir-diva-hikayesi-1335418.

2.1.2. 3444 SAYILI MÜLGA KANUN DÖNEMİ

2.1.2.1. 743 Sayılı Medeni Kanun Madde 29/II Değerlendirmesi

Türk Hukukunda cinsiyet değişikliği kavramı yasal olarak ilk kez 12 Mayıs 1988 yılında, 3444 sayılı Kanun ile 743 sayılı Türk Medenisi “Sağlığın ve Ölümün İspatı” başlığı altında¹⁴⁶, m.29¹⁴⁷a eklenen fıkra ile düzenlenmiştir¹⁴⁸. Kanun koyucu bu dönemde İsveç, İtalya, Almanya¹⁴⁹ kanunların da olduğu gibi cinsiyet değişikliği ile ilgili düzenlemeye Türk Hukukunda ayrı bir kanun maddesi ile değil, mevcut kanun maddesine ek bir fıkra ile yer vermeyi uygun görmüştür. Ayrıca, getirilen düzenleme her ne kadar yetersiz de olsa, Avrupa’da¹⁵⁰ cinsiyet değişikliği ile ilgili hükme yer veren beşinci ülke olmuştur¹⁵¹.

743 sayılı Türk Medenisi m. 29/ II’ de yer verilen düzenlemeye göre;

“Doğumdan sonra meydana gelen cinsiyet değişikliğinin asgari sağlık kurulu raporu ile belgelendirilmesi halinde nüfus sicilinde gerekli düzeltme yapılır. Bu konuda açılacak davalarda cinsiyeti değiştirilen kişi evli ise, eşe de husumet yöneltilir ve aynı mahkeme, varsa ortak çocukların velayetinin kime verileceğini de tayin eder, cinsiyet değişikliği kararının kesinleştiği tarihte, evlilik kendiliğinden son bulur.”

¹⁴⁶ ATAMER, 2006, www.lambdaistanbul.org, erişim tarihi: 22.08.2019.

¹⁴⁷ 3444 sayılı kanun ile cinsiyet değişikliğini içeren düzenleme eklenmeden önce 29. Madde hükmü; “Doğum ve ölüm nüfus sicilindeki kayıtlarla ispat olunur. Nüfus sicilinde kayıt bulunmaz veya mevcut kaydın doğru olmadığı tahakkuk ederse keyfiyet her hangi bir delil ile ispat olunabilir” şeklindeydi. Ayrıntılı bilgi için bkz. ZEVKLİLER, s. 259-260.

¹⁴⁸ ZEVKLİLER, s. 278; ATAN/ AKBABA/ TATAROĞLU/ ASILDAĞ/ DAŞ, s. 54; SERT, s. 256; TURAN BAŞARA, s. 248; BAFRA, s. 51; ÖZKAN, s. 68; YILMAZ, s. 301; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM, s. 445; KAYA, s. 71; ZEVKLİLER, s. 260; OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 185; ZEVKLİLER, Aydın: Medeni Hukuk, Savaş Yayınları, 1988, s. 784; SEROZAN, s. 488; TEKİN, s. 105; DEMİRBOĞA, s. 53; TURAN/ AKSOY POYRAZ/ İNCE/ SAKALLI KANİ/ EMÜL/ DURAN, s. 154; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 2; ÇOBAN, s. 13.

¹⁴⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: İkinci Bölüm, 2.1., 2.1.2, 2.1.2.2.

¹⁵⁰ WILL/ ÖZTAN’ ın bu ifadesinden Türkiye’yi bu dönemde Avrupa ülkesi olarak kabul ettiği anlaşılmaktadır.

¹⁵¹ WILL/ ÖZTAN, s. 228; CUMALİOĞLU, s. 446.

Madde hükmünden anlaşılacağı üzere eski düzenlemenin yer aldığı m. 29/ II de cinsiyet değiştirebilmek için aranan tek şart, cinsiyet değişikliğinin asgari sağlık kurulu raporu ile belgelendirilmesi olmuştur. Kanun koyucu bu dönemde cinsiyet değişikliğinin tıbben gerçekleşmesi adına herhangi bir sınırlama veya koşul getirmemiştir. Bunun sonucunda ilgili hükmün yetersiz kalması ve cinsiyet değişikliğinin ucunu yasal olarak çok açık bırakması sebebi ile eleştirilmiştir¹⁵².

Mülga kanun hükmüne göre cinsiyet değiştirecek kişi, cinsiyet değiştirme operasyonunu herhangi bir yasal şarta bağlı olmaksızın gerçekleştirebiliyordu. Bunun sonucunda da resmi olarak yeni cinsiyetinin hukuken tanınabilmesi yani nüfus sicilinde cinsiyet kaydını değiştirebilmesi ve yeni cinsiyetine ait kimliğini alabilmesi için durumun asgari bir sağlık kurulu raporu ile belgelendirmesi yeterli görülüyordu. Ancak mülga kanun hükmünde aranan asgari resmi sağlık kurulu raporu, kişinin tıbben cinsiyet değiştirebilmesi için değil, tıbben cinsiyet değiştiren kişinin nüfusta cinsiyet kaydının değiştirilebilmesi için öngörülen bir şarttır. Yani, ilgili kanun döneminde bir kimsenin tıbben cinsiyet değiştirebilmesi için mahkeme kararına ihtiyacı bulunmuyordu. Mahkeme bu dönemde sadece tıbben cinsiyet değişikliği gerçekleştikten sonra nüfusta da değişikliğin tescil edilebilmesi adına onay makamı olarak görev yapıyordu¹⁵³. Ancak her ne kadar kanun koyucu tarafından ilgili hükümde cinsiyet değişikliğinin hukuken tanınabilmesi adına tek bir şart aranmış gibi görünsede, öngörülen şart ile cinsiyet değişikliğinin tıbbi olarak da tam anlamı ile gerçekleşmiş olmasının dolaylı olarak zorunlu tutulduğu söylenebilir.

Hükümde yer alan asgari sağlık kurulu raporunun ne şekilde alınacağına açık olarak ifade edilmemiş olması doktrinde eleştirilere ve görüş ayrılıklarına sebep olmuştur. Bir kısım görüş kanun koyucunun aradığı asgari sağlık kurulu raporunu yetersiz bulmuştur. Ayrıca cinsiyet değişikliği gibi önemli ve komplike bir operasyonun, daha doğru bir

¹⁵² DURAL/ ÖĞÜZ, s. 123 vd., SERT, s. 256; GÜVEN, Cinsel Kimlik, s. 57; GÜVEN, Cinsiyet, s. 58; ZEVLİLİLER, s. 259; SAĞLAM, İpek: Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 8, 2004, s. 456; HATEMİ/ SEROZAN, Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 97; ATAN/ AKBABA/ TATAROĞLU/ ASILDAĞ/ DAŞ, s. 54; BAFRA, s. 51; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM, s. 445; KAYA, s. 71; SEROZAN, s. 488 vd.; TEKİN, s. 103; DEMİRBOĞA, s. 53; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 2; ÇOBAN, s. 15.

¹⁵³ YURDAKUL, Cem: Cinsiyet Değiştirme, Ankara, 2015, s. 9, www.academia.edu, erişim tarihi: 05.08.2019; KAYA, s. 73.

ifade ile operasyonlar dizininin, özel uzmanlardan oluşan bir kurul ile belgelenmesi gerektiğini savunmuştur¹⁵⁴. Bizim de katıldığımız bir kısım görüş ise kanun koyucunun asgari kelimesi ile ifade etmek istediği düşüncenin, raporun sadece sağlık komisyonundan alınabileceği değil, gerek görülmesi halinde daha uzman doktorlardan oluşan ve daha üst düzeyde bir kuruldan da alınabileceği olduğunu savunmuştur¹⁵⁵.

Hükümle ilgili tartışma yaratan bir diğer durum ise *“evliliğin cinsiyet değişikliği ile kendiliğinden sona ereceği”* ibaresidir. Mülga kanun hükmü maddesinde cinsiyet değiştiren kimsenin evli olması, dönemin Danimarka, İsveç, Belçika ve Almanya kanunlarında¹⁵⁶ cinsiyet değişikliği için aranan şartlardan birisi de *“evli olmamak”* iken¹⁵⁷, kanun koyucu tarafından engel olarak görülmemiştir. Ancak ilgili hükümde cinsiyet değişikliği davası ile mevcut evliliğin kendiliğinden sona ereceği ifade edilmiştir. Hükümde yer alan bu ifadeden anlaşılması gerekenin, evliliğin cinsiyet değişikliğinin tıbben gerçekleşmesi ile mi yoksa hukuken tanınması ile mi hükümsüz kalacağı olduğu konusunda doktrinde görüş ayrılıkları meydana gelmiştir. Hüküm evlilik birliğinin kanunda sayılan hallerin dışına çıkılarak kendiliğinden son bulması bakımından eleştirilere sebep olmuştur.

*GÜVEN*¹⁵⁸, maddede yer alan *“cinsiyet değişikliği kararının kesinleştiği tarihte evliliğin de kendiliğinden sona ereceği”* ifadesinin, mevcut evliliğin herhangi bir mahkeme kararına dayandırılmadan sona ermesi şeklinde yorumlanmasını yanlış bulmuştur. Ayrıca evlilik birliğinde, cinsiyet değişikliğinin mahkeme kararı ile gerçekleşmesi sebebi ile dolaylı olarak mahkeme kararı ile sona ereceğini ifade etmiştir. Dolayısıyla evliliğin sona ermesi için konu ile ilgili özel bir mahkeme kararına ihtiyaç duymamış,

¹⁵⁴ GÜVEN, Cinsiyet, s. 66; ZEVKLİLER, s. 265; HATEMİ/ SEROZAN, s. 598; KAYA, s. 74; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 3.

¹⁵⁵ WILL/ ÖZTAN, s. 242.

¹⁵⁶ ÖZTÜREL, Kısım II, s. 282; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 23.

¹⁵⁷ GÜVEN, Cinsiyet, s. 64, BİLGİNOĞLU, s. 5.

¹⁵⁸ GÜVEN, Cinsiyet, s. 68.

cinsiyet değişikliği için verilen kararı evliliğin sona ermesi bakımından yeterli bulmuştur¹⁵⁹.

*ZEVKİLER*¹⁶⁰ ise bizim de katıldığımız görüşe göre, 743 sayılı Medeni Kanun'un 29. maddesine eklenen fıkra ile, karşılıklı irade ile kurulan geçerli bir evlilik birliğinin hakim kararı olmadan kendiliğinden sona ermesine sebep olan bir yol getirildiğini ifade etmiştir. Ayrıca bu durumun mevcut aile hukuku sistemine aykırı bir hal yaratacağını, bunun temel sebebinin de kanun koyucunun evli kişilerin cinsiyet deęiőtirebilmelerine imkan tanınması olduğunu savunmuştur¹⁶¹.

Hükümde cinsiyet değişikliği ile kastedilen durumun hukuken değişikliğin resmiyet kazandığı an olduğunu savunan görüş, cinsiyet değiştiren kişi ile eşinin artık aynı cinsiyette olmalarına rağmen hukuki tanımaya kadar evli bulunmalarını da eleştirmiştir¹⁶². Mülga kanun hükmünde evliliğin sona ermesi bakımından tartışmalara yol açan bu belirsizlik 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu madde 40 düzenlemesi ile ortadan kalkmıştır.

Kanun hükmü ile ilgili eleştirilen bir diğer husus, ek fıkra ile getirilen düzenlemenin kanunun 29. maddesinde değil, "*Hakimin hükmü olmadıkça ahvali şahsiye sicilinin hiçbir kaydı tashih edilemez*" şeklindeki MK m.38 hükmüne ek bir fıkra ile düzenlenmesi gerektiğidir. Ancak burada da m. 29/II de yer alan velayet tesisi hususunun MK m.38 de değil velayet tesisini düzenleyen MK m.148/I de yer alması gerektiği ifade edilmiştir¹⁶³.

Hükümü değerlendirmek gerekirse; m. 29/II hükmü ile getirilen düzenlemeden önceki dönemde, hukuk sistemi cinsiyet değişikliğine karşı katı ve sert bir tutum sergileyerek "yasadışı" gerçekteően cinsiyet değişikliği durumlarında da nüfus kaydının

¹⁵⁹ GÜVEN; *cinsiyet değişikliği davasının çekişmesiz olarak görüleceğini ancak MK m.29/II de ki cinsiyet değiştirecek kimsenin evli olması durumunda eşe de husumet yöneltileceği ifadesinden davanın çekişmeli olarak ta görülebileceğinin anlaşılması gerektiğini* ifade etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. GÜVEN, Cinsiyet, s. 64.

¹⁶⁰ ZEVKLİLER, s. 281.

¹⁶¹ ZEVKLİLER, s. 281; GÜVEN, Cinsiyet, s. 68; KAYA, s. 74.

¹⁶² GÜVEN, Cinsiyet, s. 64; ATAMER, 2006, www.lambdaistanbul.org, erişim tarihi: 22.08.2019.

¹⁶³ GÜVEN, Cinsiyet, s. 59; KAYA, s. 72.

düzeltilmesine dahi olanak vermemekteydi. Madde 29/II hükmünde ise hukuk sisteminin cinsiyet değişikliğine bu tutumun tam aksine bir düzenleme ile yer verdiği görülmektedir. İlgili hükmün düzenlenmesi cinsiyet değişikliğine karşı tabuların yıkılması bakımından sevindiricidir. Ancak bu sefer de kanun koyucu tıbben gerçekleşecek cinsiyet değişikliği için herhangi bir yasal sınırlama getirmemiş, sadece gerçekleşen cinsiyet değişikliklerinin hukuken tanınabilmesi adına asgari sağlık kurulu raporunu yeterli görmüştür. Dolayısıyla cinsiyet değişikliğinin transseksüel yapıda olsun olmasın “herkes” tarafından gerçekleştirilmesine imkan tanımıştır. Kısacası dönemin mevcut hukuk sistemi, m. 29/II ile getirilen yasal düzenlemeden önce, cinsiyet değişikliğine imkan tanınması halinde “*kanuna karşı hilelere kapı aralanmış*” olacağını ifade etmekte, bireylerin kendi çıkarları ve menfaatleri doğrultusunda bu hakkı kötüye kullanacakları endişesinde iken; getirilen düzenleme ile cinsiyet değişikliğinin tıbben gerçekleştirilebilmesi adına herhangi bir yasal sınırlama ve koşul öngörmemiştir.

Evlilik birliğinin herhangi bir özel mahkeme kararına ihtiyaç olmadan sadece cinsiyet değişikliği ile kendiliğinden sona ereceği görüşünün¹⁶⁴ aksine evliliğin ancak ayrı bir mahkeme kararı ile sona erebileceği kanaatindeyiz. Cinsiyet değişikliğini tanıyan mahkeme kararının evlilik birliğinin sonlanması bakımından da geçerli sayılması doğru değildir. Her ne kadar Türk Hukuk Sistemine cinsiyet değişikliği kavramı bu dönemde ilk kez girmiş olsa da evlilik birliğinin ancak ölüm veya mahkeme kararı ile sona ereceği¹⁶⁵ dönemin 743 sayılı Medeni Kanun ile hükme bağlanmıştır. Aynı şekilde evliliğin mahkeme kararı ile sona ereceği haller yine aynı kanunda, boşanma, gaiplik ve geçersiz evliliğin iptali olarak sınırlı şekilde sayılmıştır¹⁶⁶. Cinsiyet değişikliği ise evliliğin sona ermesi bakımından sayılan haller arasına yer almamıştır. Burada evlilik birliğinin ancak karşı iki cins arasında meydana gelebileceği, aksi halde evliliğin geçersiz olacağı durumunu göz önünde bulundurursak, cinsiyet değişikliğinin tıbben gerçekleşmesi ile taraflar artık aynı cinsiyette olduğundan, kanaatimize göre mevcut evlilik ancak *bu andan itibaren* geçersiz hale gelebilir. Ancak geçersizliğin mahkeme kararı ile tespit edilerek resmiyete kavuşturulması gerekir.

¹⁶⁴ GÜVEN, Cinsiyet, s. 68.

¹⁶⁵ ZEVKLİLER, s. 261.

¹⁶⁶ ZEVKLİLER, s. 281.

2.1.2.2. Karşılaştırmalı Hukuk Bakımından Değerlendirme

Almanya; cinsiyet değişikliğini ilk olarak 1981 yılında “*Transseksüeller Yasası*¹⁶⁷” ile düzenlemiştir. Bu yasaya göre Alman kanun koyucusu, transseksüel bir kimsenin cinsiyet değiştirebilmesi için, Alman vatandaşı veya Federal sınırlar içinde oturan vatansız bir kişi ya da mülteci olması, ruhsal olarak karşı cinse ait bir yapıya sahip bulunduğu tespit edilmiş bulunması, tıbben cinsiyet değişikliği operasyonu geçirmiş olması, evli olmaması ve sürekli olarak üreme yeteneğinden yoksun bulunması şartlarını aramıştır¹⁶⁸. İlgili dönemde Türk Hukuk Sisteminde yer alan düzenlemenin aksine Almanya, evli olan kimselerin cinsiyet değiştirmelerine imkan tanımamıştır. Bunun yanında günümüz Türk Hukuk Sisteminde yer alan düzenlemeye 4721 sayılı kanun ile 2001 yılında giren üreme yeteneğinden sürekli olarak yoksun bulunma şartı¹⁶⁹ bu dönemde Almanya da cinsiyet değişikliği için aranan şartlardan birisi olmuştur. Dolayısı ile 4721 sayılı kanun düzenlemesinde kanun koyucunun Alman hukukundan da esinlendiği söylenebilir.

İsveç Hukuk Sistemi 1972 tarihli kanun ile cinsiyet değişikliğini özel olarak düzenleyen ilk ülke olmuştur¹⁷⁰. İsveç’te cinsiyet değişikliği ile ilgili düzenlemede yer alan şartların Alman Hukuk Sisteminde yer alan düzenleme ile hemen hemen aynıdır. Ancak İsveç Hukuku 1972 tarihli kanun ile ayrıca cinsiyet değiştirecek kimsenin 18 yaşını doldurmuş olması şartı da aranmıştır¹⁷¹. Ayrıca Alman Hukukundan farklı olarak İsveç Hukuk Sisteminde cinsiyet değişikliğinin tanınabilmesi için cinsiyet değişikliği ameliyatının geçirilmiş olması değil¹⁷², cinsiyet değiştiren kimsenin üreme yeteneğine

¹⁶⁷ “*Transsexuellengesetz*” ZEVKLİLER, s. 274.

¹⁶⁸ ZEVKLİLER, s. 274; ÖZTÜREL, Kısım II, s. 282; TURAN BAŞARA, s. 250.

¹⁶⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: İkinci Bölüm, 2.2., 2.2.1.1., f.

¹⁷⁰ WILL/ ÖZTAN, s. 246; ZEVKLİLER, s. 274; ÖZTÜREL, Kısım II, s. 282.

¹⁷¹ ZEVKLİLER, s. 274.

¹⁷² “*Ameliyatın önceden izin alarak geçirilmesi gerekir.*” Ayrıntılı bilgi için bkz. ZEVKLİLER, s. 274.

sahip olması halinde kısırlaştırma ameliyatının gerçekleştirilmiş olması yeterli görülmüştür¹⁷³.

Türkiye'nin aksine İtalya Hukukunda 1982 yılında transseksüellerin durumu özel bir kanun ile düzenlenmiştir. Bu kanun ile cinsiyet değişikliğine ilişkin operasyonlar detaylı olarak düzenlenmiştir. İtalya hukukunda cinsiyet değişikliği için aranan tek şartın 18 yaş sınırı olmasının yanında istisnai durumlarda mahkeme kararı ile bu yaş sınırı aranmadan da cinsiyet değişikliğinin gerçekleşmesine imkan tanınmıştır¹⁷⁴.

İsviçre de cinsiyet değişikliği ile ilgili ne bir özel kanun ne de genel kanun bulunmamaktadır. Ancak uygulamada İsviçre'de, önceden bir operasyon geçirmiş olmak ve üreme yeteneğinden sürekli yoksun bulunulmak gibi belirli şartlar dahilinde, cinsiyet değişikliği tanınmaktadır. Böylece nüfus sicilinde gerekli düzeltmelerin yapılmasına olanak sağlanmaktadır¹⁷⁵.

2.1.3. 4721 SAYILI TÜRK MEDENİ KANUNU DÖNEMİ

Cinsiyet değişikliği ile ilgili m. 29/ II hükmü önemli ölçüde değişikliğe uğrayarak TMK tasarısında 40. Madde hükmü ile düzenlenmiştir. Bu tasarıya göre;

“Cinsiyetini değiştirmek isteyen kişi şahsen başvuruda bulunarak mahkemece cinsiyet değişikliğine izin verilmesini isteyebilir. Ancak iznin verilebilmesi için istem sahibinin on sekiz yaşını tamamlamış bulunması ve evli olmaması, ayrıca transseksüel yapıda olup, cinsiyet değişikliğinin ruh sağlığı açısından zorunluluğunu ve üreme yeteneğinden sürekli biçimde yoksun bulunduğunu bu alanın uzmanlarından oluşan bir sağlık kurulu raporuyla belgelemesi şarttır.

¹⁷³ WILL/ ÖZTAN, s. 246.

¹⁷⁴ KAYA, s. 68; TEKİN, s. 102.

¹⁷⁵ KAYA, s. 69; TEKİN, s. 103; ÖZTÜREL, Kısım II, s. 282; ZEVKLİLER, s. 274; WILL/ ÖZTAN, s. 246; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 25.

Verilen izne bağılı olarak amaç ve tıbbi yöntemlere uygun bir cinsiyet değiştirme ameliyatı gerçekleştirildiğinin bilirkişi raporuyla doğrulanması durumunda mahkemece nüfus kütüğünde gerekli düzeltmelerin yapılmasına karar verilir.”

Tasarı kanunlaşarak, 1 Ocak 2002 yürürlüğe giren 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun Kişisel Durum Sicili bölümünde IV. Düzeltme başlığı altında 40. Madde ile;

“Cinsiyetini değiştirmek isteyen kimse, şahsen başvuruda bulunarak mahkemece cinsiyet değişikliğine izin verilmesini isteyebilir. Ancak, iznin verilmesi için istem sahibinin on sekiz yaşını doldurmuş bulunması ve evli bulunmaması; ayrıca transseksüel yapıda olup, cinsiyet değişikliğinin ruh sağlığı açısından zorunluluğunu ve üreme yeteneğinden sürekli biçimde yoksun bulunduğunu bir eğitim ve araştırma hastanesinden alınacak resmi sağlık kurulu raporu ile belgelemesi şarttır.

Verilen izne bağılı olarak amaç ve tıbbi yöntemlere uygun bir cinsiyet değiştirme ameliyatı gerçekleştirildiğinin resmi sağlık kurulu raporu ile doğrulanması halinde, mahkemece nüfus sicilinde gerekli düzeltmenin yapılmasına karar verilir” şeklinde düzenlenmiřtir¹⁷⁶.

Madde 40 Hükümünün tasarısında “alanın uzmanlarından oluşan resmi sağlık kurulu raporu” ifadesi yer alırken, hükümde bu ifade “eğitim ve araştırma hastanesinden alınacak resmi sağlık kurulu raporu” olarak değişikliğe uğramıştır. Ayrıca yine tasarıda “cinsiyet değiştirme ameliyatı gerçekleştirildiğinin bilirkişi raporuyla doğrulanması” ifadesi yürürlüğe giren hükümde “bir cinsiyet değiştirme ameliyatı gerçekleştirildiğinin resmi sağlık kurulu raporu ile doğrulanması” olarak değişikliğe uğramıştır.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu m. 40 hükmü uyarınca Yargıtay cinsiyet değişikliğinin izin ve tescil olarak iki aşamada gerçekleşeceğini ifade etmiřtir¹⁷⁷. AYM

¹⁷⁶ SAğLAM, s. 455; AKİPEK/ AKINTÜRK/ ATEş KARAMAN, s. 493; DURAL, Mustafa/ ÖĞÜZ, Tufan/ GÜMÜş, M. Alper: Türk Özel Hukuku, Cilt III, Aile Hukuku, 5. Basım, Filiz Kitabevi, İstanbul, Mart, 2012, s. 122; SERT, s. 257; BAFRA, s. 52; YILMAZ, s. 305; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM, s. 445; KAYA, s. 75-76; OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 186; TEKİN, s. 107; TURAN/ AKSOY POYRAZ/ İNCE/ SAKALLI KANİ/ EMÜL/ DURAN, s. 154; ÖZKAN, s. 69; KAYA/ İLTAş/ ÇEKİN, s. 2; ÇOBAN, s. 16.

¹⁷⁷ ÇOBAN, s. 16; ATAMER, Yeşim/ TAşKIN, Z. Damla: Transseksüellere İlişkin Hukuksal Düzenlemeler: Uygulama, Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Aykırı Yönleri ve Revizyon Teklifleri Yargıtay Dergisi C: 42, S: 4, Ekim, 2016, s. 726; ALÇIK, Merve: Türk Anayasa Mahkemesinin

ise cinsiyet değişikliğinin gerçekleşmesini üç aşamaya ayırarak, cinsiyet değişikliğinin tıbben gerçekleştiği ameliyat safhasını da ayrı bir aşama olarak deęerlendirmiştir¹⁷⁸.

Yargıtay'ın¹⁷⁹ ilgili kararında konu; *“Cinsiyet değiştirme kanundaki düzenlemeye göre, iki aşamadan oluşmaktadır. Buna göre; 40. maddenin birinci fıkrasında tahdidi olarak sayılan şartların varlığı halinde mahkemece cinsiyet değişikliği için izin kararı verilecek, maddenin ikinci fıkrasında ise; birinci fıkra gereği verilen ve kesinleşen cinsiyet değişikliğine izin kararına bağlı olarak amaç ve tıbbi yöntemlere uygun bir cinsiyet değiştirme ameliyatı gerçekleştirildiğinin resmi sağlık kurulu raporuyla doğrulanması halinde, mahkemece nüfus sicilinde gerekli düzeltmenin yapılmasına karar verilecektir. Yani cinsiyet değişikliği için; ilk önce cinsiyet değişikliğine dair mahkemece izin kararı verilmeli ve bu izin kararına istinaden gerekli cinsiyet değişikliği ameliyatı yapılmalıdır. Daha sonra açılacak davada ise mahkemece, cinsiyet değiştirme ameliyatı gerçekleştirildiğinin resmi sağlık kurulu raporuyla doğrulanması halinde nüfus sicilinde gerekli düzeltmenin yapılmasına karar verilecektir”* şeklinde ifade edilmiştir.

AYM¹⁸⁰ ise aynı hükmü; *“Kanun'un 40. maddesinin birinci ve ikinci fıkraları birlikte değerlendirildiğinde “cinsiyet değişikliğinin” üç aşamalı olarak düzenlendiği görülmektedir. Birinci aşamayı cinsiyet değişikliği için mahkemeden izin alınması, ikinci aşamayı mahkemece verilen bu izne bağlı olarak cinsiyet değiştirme ameliyatının gerçekleştirilmesi, üçüncü aşamayı ise nüfus kaydındaki cinsiyet hanesinin değiştirilerek hukuksal tanınmanın sağlanması oluşturmaktadır”* şeklinde yorumlamıştır¹⁸¹.

Trans Bireylere İlişkin Cinsiyet Değişikliği Kararları Üzerine Bir Değerlendirme, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan, C: 21, Özel Sayı, 2019, s. 1881.

¹⁷⁸ ALÇIK, s. 1881.

¹⁷⁹ Yargıtay 8. HD. 02.11.2017 tarihli 2017/7553 E. 2017/14419 K. sayılı ilamı, www.lexpera.com.tr, erişim tarihi: 09.08.2019.

¹⁸⁰ AYM 2017/130 E., 2017/165 K. sayılı, 29.11.2017 tarihli kararı, www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr, erişim tarihi: 06.07.2019.

¹⁸¹ ALÇIK, s. 1881.

Madde 40 hükmünden de anlaşılacağı üzere 4721 sayılı kanun ile 743 sayılı kanunda yer alan m. 29/ II hükmüne kıyasla önemli ölçüde değişikliğe gidilmiş ve yeni düzenlemeler getirilmiştir. Öncelikle kanun koyucu ilgili maddede mahkemeye, cinsiyet değişikliğinden öncesi ve sonrası için ayrı ayrı yetkiler tanımıştır. Böylece mahkemenin cinsiyet değişikliği sürecindeki etkinliği arttırılmıştır. Yeni düzenleme ile cinsiyet değişikliği için iki aşamalı bir sistem öngörülmüştür¹⁸². Mülga hükümde yer alan düzenlemeye göre, mahkeme cinsiyet değiştirme ameliyatından sonra, sadece nüfus sicilinde kayıt düzeltme işlemlerinin gerçekleştirilebilmesi adına onay makamı olarak yer almaktaydı. Yeni düzenleme ile mahkemenin cinsiyet değiştirme operasyonlarının gerçekleştirilebilmesi adına önce karar ve izin makamı olarak¹⁸³, cinsiyet değişikliği operasyonlarından sonra ise değişikliğin hukuken tanınması bakımından onay makamı olarak görev alması sağlanmıştır. Dolayısıyla mahkemenin cinsiyet değişikliği hususunda yetkisi oldukça genişletilmiştir. İlgili düzenleme cinsiyet değişikliklerinin denetlenebilmesi ve keyfi değişikliklerin önüne geçilebilmesi bakımında bize göre yerinde bir düzenleme olmuştur.

Eski kanun hükmünde cinsiyet değiştiren kimsenin cinsiyet değişikliğini resmileştirebilmesi adına mahkemeye başvurması gerekmekteydi. Ancak bu kişinin cinsiyet değişikliği operasyonlarından önce mahkemeye başvurması şartı aranmıyordu. Cinsiyet değiştiren kimse herhangi bir operasyon geçirir gibi cinsiyet değiştirebiliyordu. Madde 40 hükmüne göre ise cinsiyet değiştiren kimsenin hem cinsiyet değişikliği operasyonundan önce hem de bu operasyonları geçirdikten sonra mahkemeye şahsen başvurması gerekmektedir. Ayrıca ilgili hükümde mahkemenin cinsiyet değişikliğine izin verebilmesi içinde bazı şartlar öngörülmüştür¹⁸⁴. Eski kanun hükmü döneminde cinsiyet değişikliği için herhangi bir şart öngörülmemiştir. Bu sebeple tıbben herkesin, asgari resmi sağlık kurulu raporunu mahkemeye sunanların da hukuken cinsiyet değiştirmesi mümkündür. 4721 sayılı kanun ile getirilen düzenleme ile eski kanun hükmünün “sınırsızlığının” önüne geçildiği söylenebilir.

¹⁸² TURAN BAŞARA, s. 249; YILMAZ, s. 305; KAYA, s. 77; TEKİN, s. 107.

¹⁸³ DEMİRBOĞA, s. 54; TEKİN, s. 107.

¹⁸⁴ TMK Madde Gereççeleri Bölüm 1, Birinci Kitap Kişiler Hukuku, Birinci Bölüm Gerçek Kişiler, İkinci Ayırım Kişisel Durum Sicili, Madde 40, s. 44, www.tbmm.gov.tr, erişim tarihi: 05.08.2019.

2.2. CİNSİYET DEĞİŞİKLİĞİNE İLİŞKİN HUKUKİ AŞAMALAR

2.2.1. CİNSİYET DEĞİŞİKLİĞİ İZİN DAVASI

Türk Medeni Kanunu 40. madde hükmünde; “*Cinsiyetini değiştirmek isteyen kimse, şahsen başvuruda bulunarak mahkemeye cinsiyet değişikliğine izin verilmesini isteyebilir.*” denilmiştir. Burada başvurudan kasıt cinsiyet değiştirmek isteyen kişinin, cinsiyet değişikliği amacı ile ilgili mahkemede dava açmasıdır.

İlgili hüküm uyarınca cinsiyet değiştirmek isteyen kimsenin mahkemede açacağı ilk dava “cinsiyet değişikliği izni davasıdır¹⁸⁵”. Cinsiyet değişikliği izin davasında, her ne kadar kanunda konu ile ilgili ayrıntılı bir hüküm bulunmasada, uygulama da ve Yargıtay kararlarında¹⁸⁶ görevli mahkemenin Asliye Hukuk mahkemesi olduğu görülmektedir. Yetkili mahkeme ise cinsiyet değiştirmek isteyen kimsenin bulunduğu yer mahkemesidir. Cinsiyet değişikliği davaları kamu düzeni ile ilgili olup çekişmesiz yargıya dahildir¹⁸⁷.

Açılan davada mahkemeden izin alınabilmesi için TMK m.40 da öngörülen şartların mevcut olması gerekir. Hükme göre cinsiyet değiştirmek isteyen kişi, 18 yaşını doldurmuş olmalı, başvuru sırasında evli olmamalı, transseksüel yapıya sahip olmalı ve cinsiyet değiştirmenin sağlık açısından zorunlu olduğuna dair eğitim araştırma hastanesinden almış olduğu resmi sağlık raporunu mahkemeye sunmalıdır¹⁸⁸. Kanunda öngörülen şartlardan birisine dahi sahip olmayan kimsenin davası mahkeme tarafından reddedilir. Ancak bu durumda verilen ret kararının temyiz edilmesi mümkündür¹⁸⁹.

¹⁸⁵ GÜVEN, Cinsel Kimlik, s. 162.

¹⁸⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: İkinci Bölüm, 2.1., 2.1.1.2.

¹⁸⁷ GÜVEN, Cinsel Kimlik, s. 162; GÜVEN, Cinsiyet, s. 64.

¹⁸⁸ OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 187; CUMALİOĞLU, s. 449; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 3.

¹⁸⁹ GÜVEN, Cinsel Kimlik, s. 162.

Hükümde yer alan şartların tamamının bir arada bulunması halinde ise mahkeme cinsiyet değişikliği için izin verir. Mahkemeden izin alan kişi, cinsiyet değiştirme operasyonu için ilgili hastaneye mahkeme kararını ibraz ederek ameliyat olabilir. Böylece tıbben cinsiyet değişikliğini gerçekleştirebilir.

2.2.1.1. Cinsiyet Değişikliği İçin Aranacak Şartlar

Türk Medeni Kanunu m. 40/I hükmü uyarınca; cinsiyet değiştirmek isteyen kadın veya erkeğin ilk önce cinsiyet değişikliği için mahkemeden izin alması gerekir¹⁹⁰. Mahkeme öncelikle TMK m. 40 hükmünde cinsiyet değişikliği için aranan tüm şartların var olup olmadığını inceler. Daha sonra tüm şartlar gerçekleşmiş ise başvuran kişinin cinsiyet değiştirme operasyonlarını geçirmesine izin verir¹⁹¹. Kanun koyucunun öngördüğü şartlar seçimlik olmadığından¹⁹² cinsiyet değiştirecek kimsenin şartların hepsini sağlaması ve yerine getirmesi gerekir.

Mahkeme tarafından öncelikle cinsiyet değiştirme amacı ile başvuruda bulunan kişinin on sekiz yaşını doldurup doldurmadığı, ikinci olarak evli olup olmadığı araştırılır. Mahkemenin arayacağı en önemli şartlardan birisi de cinsiyetini değiştirmek isteyen kişinin transseksüel yapıda olması, kendisini hem ruhen hem bedenen cinsiyet değişikliğine hazır hissetmesi ve de bu değişikliğin tıbben zorunlu olmasıdır. Bu hususların var olup olmadığı ise başvuranın eğitim araştırma hastanesinden alacağı resmi sağlık kurulu raporu ile tespit edilir.

Alınacak sağlık kurulu raporu ile cinsiyet değişikliği başvurusunda bulunan kişinin gerçekten cinsiyet değiştirmek isteyip istemediği, geçireceği tıbbi operasyonlara hazır olup olmadığı ve bu tıbbi müdahalenin sonuçları açısından bilgi sahibi olup olmadığı mahkemede cinsiyet değişikliğine izin verecek olan hâkim açısından belirleyicidir. Hâkimin bu noktada, doktorun cinsiyet değiştirmek için tıbbi operasyon uygulanacak

¹⁹⁰ TURAN BAŞARA, s. 250; ÖZKAN, s. 69; OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 186; TEKİN, s. 107; DEMİRBOĞA, s. 55; CUMALIOĞLU, s. 448; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 3.

¹⁹¹ SERT, s. 258.

¹⁹² HUN, Sinem: Türk Medeni Kanununun 40. Maddesi Somut Norm Denetimine Tabiyken: Trans Geçiş Sürecinde Bekletmelerin Trans Özelliklerine Etkisi, Ankara Barosu Dergisi, S: 4, 2015, s. 313.

hastaya, kendisine yapılacak olan tıbbi operasyonların türü ve sonuçları bakımından yeterli derecede bilgi verip vermediğini sorguladıktan sonra izin vermesi gerekir. Burada amaç, doktorun bilgisini veya görevinin gerekliliklerini yerine getirip getirmediğini sınamak değil, cinsiyet değiştirecek kişinin uygulanacak tıbbi müdahale ve sonuçları bakımından yeterli derecede bilgilendirildikten sonra hala operasyon geçirmek isteyip istemediğini tespit edebilmektedir¹⁹³.

Kanun koyucunun TMK m. 40 hükmünde aradığı şartlar ile cinsiyet değişikliği operasyonlarının gelişi güzel şekilde herkese uygulanmasının önüne geçilebilmesini¹⁹⁴, ameliyatların denetlenebilmesini ve toplum yapısını koruyabilmeyi amaçladığını söylemek kanaatimize göre doğru olur. Bu noktada durumun daha iyi anlaşılabilmesi adına TMK m. 40 hükmünde cinsiyet değiştirebilmek adına aranan şartların detaylı olarak incelenmesi gerekir.

2.2.1.1.1. Başvuru Şartı

TMK m. 40 hükmünde cinsiyet değiştirmek için aranan öncelikli şart başvuru şartıdır. İlgili hüküm gereğince kadın veya erkeğin öncelikle mahkemeye izin başvurusunda bulunması gerekir¹⁹⁵.

Cinsiyet değişikliği şahsa sıkı sıkıya bağlı bir haktır¹⁹⁶. Dolayısıyla kanun koyucu bu istemin bizzat cinsiyet değiştirmek isteyen kişi tarafından gelmesi şartını aramıştır. Yani cinsiyet değiştirmek isteyen kadın veya erkeğin TMK m.40/I uyarınca yapılacak olan

¹⁹³ SERT, s. 259.

¹⁹⁴ TMK Madde Gereççeleri Bölüm 1, Birinci Kitap Kişiler Hukuku, Birinci Bölüm Gerçek Kişiler, İkinci Ayırım Kişisel Durum Sicili, Madde 40, s. 44, www.tbmm.gov.tr, erişim tarihi: 05.08.2019.

¹⁹⁵ TURAN BAŞARA, s. 250; ÖZKAN, s. 69; OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 186; TEKİN, s. 108; DEMİRBOĞA, s. 55; CUMALİOĞLU, s. 448; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 3; ÇOBAN, s. 16.

¹⁹⁶ AKINTÜRK, Turgut/ AKİPEK, Jale G.: Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku, C:1, 6.Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, Ocak, 2007, s. 493; TMK Madde Gereççeleri Bölüm 1, Birinci Kitap Kişiler Hukuku, Birinci Bölüm Gerçek Kişiler, İkinci Ayırım Kişisel Durum Sicili, Madde 40, s. 44, www.tbmm.gov.tr, erişim tarihi: 05.08.2019.

tıbbi operasyonlar için izin başvurusunu şahsen yapması gerekir¹⁹⁷. Ancak burada bahsedilen durum kişinin cinsiyet değiştirme davasını mutlaka kendisinin açması anlamına gelmez. Bu dava için iradi temsil yolu da açıktır¹⁹⁸. Cinsiyet değiştirmek isteyen kişinin özel yetki verdiği bir vekili aracılığı ile de dava açması mümkündür. Ancak dava vekil yolu ile açılrsa dahi hakimin, cinsiyet değiştirmek isteyen kişiyi bizzat dinlemek istemesi de mümkündür¹⁹⁹.

Başvurudaki amaç cinsiyet değiştirme sürecinde ki tıbbi operasyonların gerçekleştirilebilmesidir²⁰⁰. Mahkeme, TMK m. 40 hükmünde cinsiyet değişikliği için aranan tüm şartların gerçekleşmesi halinde cinsiyet değişikliği için gerekli olan tıbbi operasyonlara izin verir²⁰¹.

Cinsiyet değiştirme sürecinde kişi, aslında mahkemeye iki farklı şekilde ve zamanda başvuruda bulunur. İlki TMK m. 40/I uyarınca cinsiyet değiştirmek için gerekli olan tıbbi operasyonların gerçekleştirilmesini sağlamak amacı ile yapılan başvurudur. Burada görülecek olan dava cinsiyet değişikliği izni davasıdır²⁰². İkincisi ise TMK m. 40/II uyarınca cinsiyet değişikliği gerçekleştikten sonra cinsiyet kaydının nüfus sicilinde düzeltilmesi talebi ile yapılan başvurudur. Burada görülecek dava ise Kayıt Düzeltme Davasıdır²⁰³. Bu konuda her iki başvurunun birbirinden ayırt edilmesi önemlidir²⁰⁴.

¹⁹⁷ TMK Madde Gereççeleri Bölüm 1, Birinci Kitap Kişiler Hukuku, Birinci Bölüm Gerçek Kişiler, İkinci Ayırım Kişisel Durum Sicili, Madde 40, s. 44, www.tbmm.gov.tr, *erişim tarihi: 05.08.2019*.

¹⁹⁸ YAVUZ, Cevdet/ ERLÜLE, Fulya/ SAğLAM, İpek: Türk Medeni Hukuku ve Türk Borçlar Hukuku Mevzuatı, Beta Kitap, 12. Baskı, İstanbul, 2014, s. 109; ÇOBAN, s. 16.

¹⁹⁹ GENÇCAN, Ömer Uğur: 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu-Bilimsel Açıklama İçtihatlar- İlgili Mevzuat Madde 1-184, Yetkin Yayınları, 2. Bası, Ankara, 2007, s. 397.

²⁰⁰ BULUT, Harun: Yargıtay Kararları Doğrultusunda Kişilik Hakları Ve Kişilik Haklarına Saldırıdan Kaynaklanan Hukuk, Beta Kitap, I. Bası, İstanbul, 2006, s. 145.

²⁰¹ SERT, s. 258.

²⁰² Ayrıntılı bilgi için bkz: İkinci Bölüm, 2.2., 2.2.1.

²⁰³ Ayrıntılı bilgi için bkz: İkinci Bölüm, 2.2., 2.2.3.

²⁰⁴ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 2005/20746 E., 2006/5916 K ilamında; “*davacının isteminin TMK m.40/1 hükmüne dayalı olarak cinsiyet değişikliğine izin verilmesi davası olmasına rağmen bu durum gözetilmeden mevcut davanın cinsiyet yönünden nüfus kütüğünde düzeltme davası olarak değerlendirilip yazılı biçimde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırıdır*” şeklinde ifade ederek temyiz olunan hükmün bozulmasına karar vermiştir.

Kanun maddesinde öngörülen başvuru şartının cinsiyet değiştirme operasyonlarının gerçekleştirilebilmesi amacı ile açılacak olan ilk davada mı yoksa cinsiyet değişikliğinin hukuken tanınması amacı ile açılacak ikinci davada mı aranacağı konusu tereddüt oluşturabilecek bir durumdur. Her iki davada şahsa sıkı sıkıya bağlı haklardan kaynaklanan davalardır. Dolayısıyla şahsen başvuru şartının her iki dava içinde aranacağını söylemek kanaatimize göre yanlış olmaz.

2.2.1.1.2. 18 Yaşını Doldurmuş Olma Şartı

Türk Medeni Kanunu m. 40/I hükmü gereğince; cinsiyetini değiştirmek isteyen kişinin 18 yaşını doldurmuş olması gerekir²⁰⁵. TMK m. 40 hükmünde kanun koyucunun aradığı “*istem sahibinin on sekiz yaşını doldurmuş bulunması*” şartı, ilgili hükmün gerekçesinde;

“...henüz cinsiyeti yönünden bir değişiklik zorunluluğu bulunmayan ya da böyle bir zorunluluğun olup olmadığı anlaşılmayan kişilerin bu yola başvurmasının önlenmesi bakımından en az on sekiz yaşını doldurmuş olması şartı aranmıştır...” şeklinde ifade edilmiřtir²⁰⁶.

Hükmün gerekçesine bakıldığında kanun koyucu tarafından öngörülen koşul ile cinsiyet değiştirmek isteyen kişinin, bu konuda kesin bir iradesi oluşmadan cinsiyet değiştirmeye yönelik tıbbi bir operasyon geçirmesinin önlenmesi amaçlanmıřtır²⁰⁷. Eski kanun maddesinde yaş ile ilgili herhangi bir sınırlamanın olmaması sebebiyle 18 yaşın altındaki bireylerin cinsiyet değiştirmesi bakımından yasal olarak herhangi bir engel yoktu. Değişen hüküm ile cinsel kimliklerinin tam olarak farkına varmayan bireylerin cinsiyet değişikliğine gitmelerinin önüne geçilmesi amaçlandığı söylenebilir.

²⁰⁵ TURAN BAşARA, s. 251; OğUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 186; SEROZAN, s. 489; TEKİN, s. 108; DEMİRBOğA, s. 55; CUMALİOğLU, s. 448; TURAN/ AKSOY POYRAZ/ İNCE/ SAKALLI KANI/ EMÜL/ DURAN, s. 154; ÇOBAN, s. 17; ATAMER/ TAşKIN, s. 728.

²⁰⁶ TMK Madde Gerekçeleri Bölüm 1, Birinci Kitap Kişiler Hukuku, Birinci Bölüm Gerçek Kişiler, İkinci Ayırım Kişisel Durum Sicili, Madde 40, s. 44, www.tbmm.gov.tr, erişim tarihi: 05.08.2019.

²⁰⁷ NİLÜFER, s. 49.

Kanun koyucunun TMK m. 40 hükmünde aradığı 18 yaşını doldurmuş olma şartının, mahkeme kararı²⁰⁸ veya evlenme ile rüşt olma²⁰⁹ ile karıştırılmaması gerekir. İlgili hükümde cinsiyet değiştirmek isteyen kişinin özellikle, erginliğini kazanması veya ayırt etme gücüne sahip olması değil, 18 yaşını doldurmuş olma şartı aranmıştır. Yani cinsiyet değiştirmek isteyen kişinin mahkeme kararı veya evlilik sebebi ile rüşt kılınması²¹⁰ ya da 18 yaşından küçük fakat ayırt etme gücüne sahip olması bu şart kapsamında değerlendirilemez²¹¹.

Öğretide bir kısım görüş kanun koyucunun aradığı on sekiz yaş sınırının indirilmesi gerektiğini savunmaktadır²¹². Bu görüşe göre örneğin on yedi yaşında, hatta “*olağanüstü ve pek önemli bir sebebin*” varlığı halinde 16 yaşında, mahkeme kararı ile evlenme hakkı kazanan²¹³ bir kimse, evlendikten ve on sekiz yaşına geldikten sonra transseksüel olduğunu hissedebilir. Bu durumda da ortaya hukuki problemlerin çıkması muhtemeldir. Dolayısıyla düzenlemede yer alan on sekiz yaş şartının “*ergenlik dönemini tamamlamak*” gibi bir ifade ile değiştirilmesi gerekir²¹⁴.

Kanaatimize göre bu görüşe katılmak mümkün değildir. On yedi yaşında bir *çocuğun* henüz okuma çağında, rüştünü kazanmamış, kanunen ve bize göre de ruhen hala

²⁰⁸ TMK m. 12: “*On beş yaşını dolduran küçük, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir.*” Bu hüküm velayet veya vesayet altında olmasına rağmen hayatını kendi başına idame ettirebilen, işlerini düzenleyebilecek olgunlukta olan 18 yaşından küçük kimsenin, ergin kılınarak işlerini kendi başına halletmesinin gerekli olduğu durumlarda uygulanabilir. OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 70; DURAL/ ÖĞÜZ, s. 55.

²⁰⁹ TMK m. 11/II: “*Evlenme kişiyi ergin kılar.*”, TMK m.124: “*Erkek veya kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez. Ancak, hakim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak bulunduğu karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir.*” Madde hükümlerinden de anlaşılacağı üzere, kanun koyucu 17 yaşını doldurmuş kimsenin anne baba veya vasi izni ile evlenebilmesine izin vermiştir. Hatta bazı durumlarda 16 yaşını doldurmuş kişilerin bile evlenmesi mümkündür.

²¹⁰ SERT, s. 259; TURAN BAŞARA, s. 251; ZEVLİLİLER, Medeni, s. 683; SEROZAN, s. 432; DURAL/ ÖĞÜZ, s. 53 vd.

²¹¹ AKINTÜRK/ AKİPEK, s. 493; AKINTÜRK/ AKİPEK/ KARAMAN, s. 494; RUHİ, Canan/ RUHİ, Ahmet Cemal: Nüfus Davaları-Nüfus Kayıtlarına İlişkin Düzeltme Davaları, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Mart, 2017, Ankara, s. 689; SERT, s. 259; ATAMER/ TAŞKIN, s. 740.

²¹² Bu görüşü savunanlardan bkz: SAĞLAM, s. 460.

²¹³ OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 68.

²¹⁴ GÜVEN, Cinsel Kimlik, s. 156; GÜVEN, Cinsiyet, s. 62.

“çocuk” olarak nitelendirildiği bir durumda mahkeme kararı ile evlenme ehliyetine sahip kılınması zaten doğru bir düzenleme değildir. Dolayısıyla bir “çocuğa” cinsiyet değiştirme hakkını tahsis etmek yanlış olur. Ayrıca “ergenlik döneminin tamamlanmasından” anlaşılması gerekenin ne olduğu belirsiz ve göreceli bir durumdur²¹⁵. Ergenlik her çocuk için farklı durumlarda, farklı şekillerde ve farklı yaşlarda ortaya çıkmaktadır. Örneğin toplumumuzda “kız çocuklarında” ergenliğe giriş tıbbi bir durum ile ifade edilmekte iken, “erkek çocuklarında” bu durum cinsel anlamda bir olgu ile kabul edilmektedir. Her iki durumda her “çocuk” için farklı yaşlarda vuku bulunmaktadır. Bunun dışında sivilcelenme gibi basit durumlar dahi ergenlik başlangıcı olarak kabul edilirken, ergenlik döneminin nasıl ve ne zaman başladığının, aynı şekilde ne zaman sona ereceğinin tespit edilebilir bir olgu olduğunu söylemek kanaatimize göre mümkün olmaz. Ayrıca tıbbın dahi ergenliğin başlangıcı ve sonu için kesin kanıya varamadığı bir durumun hukuken tespit edilebilecek bir olguymuş gibi yasal düzenlemede yer alması mümkün değildir. Dolayısıyla kanun koyucunun öngördüğü on sekiz yaş sınırının, Türk Hukuk Sisteminde çoğu hakların kazanılması ve kullanılması bakımından da öngörülen bir şart olduğu göz önünde bulundurulursa, madde 40 hükmünde öngörülen şartın yerinde bir düzenleme olduğunu söyleyebiliriz²¹⁶. Ancak cinsiyet değişikliğinde 18 yaş sınırı kural olmakla birlikte, cinsiyet değişikliğinin ertelenmesi durumunda daha sonra telafisi mümkün olmayacak tıbbi sonuçların doğacağı durumlarda olabilir.

Transseksüel bireylerde durum, cinsiyet değişikliği operasyonu geçirecek kişinin var olan biyolojik cinsiyetinden memnuniyetsizliği, kendisini karşı cinse ait hissetmesidir²¹⁷. İnterseksler bakımından ise gerçekleştirilecek operasyonun amacı

²¹⁵ “Ergenlik; fiziksel büyüme, cinsel gelişme ve psikososyal olgunlaşmanın gerçekleştiği, çocukluktan erişkin hayata geçiş dönemidir. Hızlı fiziksel, psikolojik ve sosyal değişimlerle karakterizedir. Bu dönem, insan gelişim dönemleri içinde en önemli evrelerden biridir. Ergenliğin başlangıcını ve ne kadar süreceğini belirlemek oldukça zordur. Bunun yanı sıra, bu dönemdeki normal ve anormallikleri belirlemek de güçtür.” Naklen AKÇAN PARLAZ, Evrim/ TEKGÜL, Nurdan/ KARADEMİRCİ, Emine/ ÖNGEL, Kurtuluş: Ergenlik Dönemi: Fiziksel Büyüme, Psikolojik ve Sosyal Gelişim Süreci, Turkish Family Physician, C: 3, S: 4, s. 11.

²¹⁶ Ancak madde hükmünde yer alan yaş sınırının istisnai olarak interseks bireyler açısından esnetilebilir şekilde düzenlenmesi gerektiği göz ardı edilemeyecek bir durumdur. Bu bireylerde cinsiyet değişikliği biyolojik anlamda doğuştan gelen ve tedavi edilmesi gereken bir durum olduğundan, burada yaş sınırlaması şartını öngörmek doğru olmaz.

²¹⁷ TEKİN, s. 99; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 17; GÜVEN, Cinsel Kimlik, s. 138; SERT, s. 261; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM; s. 440; ZEVKLİLER, s. 270; YALÇINOĞLU, s. 7; KARACA, s. 9;

bireyde doğuştan var olan tıbbi aksaklığın giderilmesidir²¹⁸. Dolayısıyla bu operasyon ile bireydeki çift cinsiyet durumunun giderilerek gerçek cinsiyetin ortaya çıkartılabilmesi amaçlanmaktadır. Ancak bu durumda on sekiz yaşından küçük olup tıbbi operasyon geçirmesi gerekli olan çift cinsiyetli çocukların durumunun ne olacağı konusunda yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla kanun koyucunun interseks bireyler açısından ayrı bir düzenleme ile yaş sınırının istisnai olarak göz ardı edilebileceğini hüküm altına alması yerinde olur²¹⁹.

TMK m. 40 hükmünde açıkça yer verilmemiş olmasına rağmen cinsiyet değiştirmek isteyen kişinin ayırt etme gücüne sahip olup olmadığı da gözetilmesi gereken durumlardan birisidir²²⁰. Bu kapsamda cinsiyet değişikliğinin tam ehliyetliler, sınırlı ehliyetliler, sınırlı ehliyetsizler ve tam ehliyetsizler bakımından değerlendirilmesi gerekir.

2.2.1.1.2.1. Tam Ehliyetliler Bakımından Değerlendirme

Ayırt etme gücüne sahip, ergin ve kısıtlı olmayan kişiler tam ehliyetlidir²²¹. Tam ehliyetliler açısından evli olmamak, transseksüel yapıya sahip olmak, resmi sağlık kurulu raporu şartlarının sağlanması halinde, tam ehliyetli kişinin cinsiyetini değiştirmesi yönünden herhangi bir sakınca bulunmaz. Ancak burada da ergin olan kişinin mahkeme kararı veya evlilik birliği dolayısıyla değil, gerçekten 18 yaşını tamamlayarak ergin olması şartı geçerli olur.

YEŞİLTEPE, s. 11; EVRENSEL, s. 20; SCHNEIDER/ EHRBAR/ BOCKTING/ LAWRENCE/ RACHLIN/ ZUCKER, s. 37, www.apa.org, erişim tarihi: 06.07.2019.

²¹⁸ AKİPEK/ AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 494; KAYA, s. 64; TEKİN, s.100.

²¹⁹ Benzer bir görüş için bkz: TURAN BAŞARA, s. 251; KAYA, s. 73; TEKİN, s. 108; ATAMER, 2006, www.lambdaistanbul.org, erişim tarihi: 22.08.2019.

²²⁰ AKİPEK/AKINTÜRK/ KARAMAN, s. 494; SERT, s. 259; SAĞLAM, s. 460; DURAL/ ÖĞÜZ, s. 125; TEKİN, s. 108; TURAN BAŞARA, s. 252; GÜVEN, Cinsel Kimlik, s. 62.

²²¹ OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 82; ÖZTAN, Bilge: Medeni Hukukun Temel Kavramları, Turhan Kitabevi, 41. Bası, Ankara, 2016, s. 257; ZEVLİLİLER, Medeni, s. 235; SEROZAN, s. 433; DURAL/ ÖĞÜZ, s. 65.

2.2.1.1.2.2. Sınırlı Ehliyetliler Bakımından Değerlendirme

Ayırt etme gücüne sahip, ergin ancak kendisine yasal danışman atanmış veya evli olan kişiler (istisnai durumlarda) sınırlı ehliyetlidir²²². Ancak evli kişilerin her durumda sınırlı ehliyetli olduğu söylenemez. Türk Medeni Kanunu m. 193²²³ kapsamında kural, kanunda aksine hüküm bulunmadıkça eşlerden her birisinin diğeri ve üçüncü kişilerle her türlü hukuki işlemi yapabileceğidir²²⁴. Evli kimselerin sınırlı ehliyetli olması ise, Türk Medeni Kanunu m.194/I²²⁵ m.199/II²²⁶, m.223/II²²⁷, m. 263/I²²⁸ ve m. 265/I²²⁹ hükümleri kapsamında istisnai olarak düzenlenmiştir²³⁰. Kanun koyucu cinsiyet değişikliğini ise eşin rızasının aranacağı durumlar arasında saymamıştır.

Bir kimse evli olması durumunda TMK m. 40 hükmü uyarınca cinsiyet değiştiremez²³¹. Ancak burada TMK m. 40 hükmünde aranan evli olmama şartı ile evlilik sebebi ile sınırlı ehliyetli sayılma durumu karıştırılmamalıdır. Evlilik sebebi ile sınırlı ehliyetli

²²² AYAN, Mehmet/ AYAN, Nurşen: Kişiler Hukuku, Mimoza Kitap, 6.Baskı, Konya, 2014, s. 43; OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 112; ÖZTAN, Kavramlar, s. 272; ZEVKLİLER, Medeni, s. 235.

²²³ TMK. m.193: “Kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, eşlerden her biri diğeri ve üçüncü kişilerle her türlü hukuki işlemi yapabilir.”

²²⁴ Eski Medeni Kanun m.169 da evli bayanların kocası veya kocası lehine üçüncü kişilerle yapacağı hukuki işlemler ancak sulh hukuk mahkemesinin izni ile gerçekleştiriliyordu. *Ayrıntılı bilgi için bkz. BADUR, Emel: Eşin Rızası, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2013, s. 254.*

²²⁵ TMK m. 193/I: “Eşlerden biri, diğeri eşin açık rızası bulunmadıkça, aile konutu ile ilgili kira sözleşmesini feshedemez, aile konutunu devredemez veya aile konutu üzerindeki hakları sınırlayamaz.”

²²⁶ TMK m. 199/I: “Ailenin ekonomik varlığının korunması veya evlilik birliğinden doğan mali bir yükümlülüğün yerine getirilmesi gerektiği ölçüde, eşlerden birinin istemi üzerine hakim, belirleyeceği malvarlığı değerleriyle ilgili tasarrufların ancak onun rızasıyla yapılabileceğine karar verebilir.”

²²⁷ TMK m. 223/II: “...Aksine anlaşma olmadıkça, eşlerden biri diğeri rızası olmadan paylı mülkiyet konusu maldaki payı üzerinde tasarrufla bulunamaz.”

²²⁸ TMK m. 263/I: “Olağan yönetim dışında kalan konularda eşler, ancak birlikte veya biri diğeri rızasını almak suretiyle ortaklığı yükümlülük altına sokabilir veya mallarda tasarrufla bulunabilir.”

²²⁹ TMK. m. 265/I: “Eşlerden biri, diğeri rızası olmaksızın ortaklık mallarına girecek olan bir mirası reddedemeyeceği gibi, tereke borca batıksa mirası kabul de edemez.”

²³⁰ BADUR, s. 255.

²³¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: İkinci Bölüm, 2.2., 2.2.1.1., c.

olma halinde evlilik mevcuttur. Ancak tarafların hukuki işlemleri TMK da sayılan durumlar ile istisnai olarak sınırlandırılmıştır. Bu durumda evli kişi kanunda sayılan istisnai hallerde ancak diğer eşin rızası ile hareket edebilir. TMK m. 40 hükmünde öngörülen şart ise kişinin *başvuru sırasında evli olmamasıdır*²³². Dolayısıyla cinsiyet değiştirmek isteyen kişi, evli olduğu için cinsiyet değiştiremiyorsa bu durum kişinin sınırlı ehliyetli olmasından değil, TMK m. 40 hükmünde öngörülen şartı sağlayamamasından kaynaklanır.

Kendisine yasal danışman atanmış olan sınırlı ehliyetli kişi ise evli olmaması, transseksüel yapıda bulunması ve resmi sağlık kurulu raporunun bulunması şartlarının sağlanması durumunda cinsiyet değiştirebilir²³³.

2.2.1.1.2.3. Sınırlı Ehliyetsizler Bakımından Değerlendirme

Ayırt etme gücüne sahip olmasına rağmen henüz erginliklerini kazanamayan ya da kısıtlanmış bulunan kişiler sınırlı ehliyetsizlerdir²³⁴. Hasta Hakları Yönetmeliği'nin²³⁵ 24. Maddesine göre;

“Tıbbi müdahalelerde hastanın rızası gerekir. Hasta küçük veya mahcur ise velisinden veya vasisinden izin alınır. Kanuni temsilci tarafından muvafakat verilmeyen hallerde, müdahalede bulunmak tıbben gerekli ise, velayet ve vesayet altındaki hastaya tıbbi müdahalede bulunulabilmesi; Türk Medeni Kanunu 272. ve 431. Maddeleri uyarınca mahkeme kararına bağlıdır.”

Yönetmelikte yer alan ifadeden 18 yaşından büyük ancak kısıtlı kişilere uygulanacak tıbbi müdahalelerde yasal temsilcinin rızasının arandığı anlaşılmaktadır. Ancak cinsiyet

²³² TURAN BAŞARA, s. 253, SERT, s. 260; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 3.

²³³ SERT, s. 260.

²³⁴ SEROZAN, s. 429; OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 95; ÖZTAN, Kavramlar, s. 264; ZEVLİLİLER, Medeni, s. 249; SEROZAN, s. 434; DURAL/ ÖĞÜZ, s. 65.

²³⁵ 01.08.1988 tarihli 23420 sayılı R.G.

değişikliğinin şahsa sıkı sıkıya bağlı bir hak olduğu²³⁶ göz ardı edilmemelidir. Sınırlı ehliyetsizler şahsa sıkı sıkıya bağlı bazı haklarını yasal temsilci vasıtası ile kullanmak zorundadırlar. Ancak cinsiyet değişikliğine izin verilebilmesi için cinsiyet değiştirmek isteyen kişinin hür iradesi dışında herhangi birisinin rızasının aranması kanaatimize göre doğru olmaz. TMK m. 40 hükmünde ehliyet bakımından aranan şartlar sadece şahsen başvuru ve 18 yaş sınırındır. Hükümde ayrıca kısıtlı olmama şartı aranmamıştır. Dolayısıyla sınırlı ehliyetsizin cinsiyet değiştirebilmesi için, diğer şartları da sağlaması halinde, 18 yaşından büyük ve ayırt etme gücüne sahip olması yeterli görülmeli, yasal temsilcinin rızası aranmamalıdır²³⁷. 18 yaşından küçük olan sınırlı ehliyetsiz kimsenin ise yaş şartını sağlayamaması sebebi ile veli veya vasi izni olsa dahi²³⁸, yasal olarak cinsiyet değiştirmesi mümkün değildir²³⁹.

²³⁶ AKİPEK/ AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 494; SERT, s. 260; GÜVEN, Cinsiyet, s. 62; CUMALİOĞLU, s. 450.

²³⁷ DURAL/ ÖĞÜZ, s. 126; SERT, s. 260; TURAN BAŞARA, s. 252; GÜVEN, Cinsiyet, s. 62.

²³⁸ Konu ile ilgili Yargıtay' a intikal eden bir davada, 18 yaşından küçük Dilek isimli kız çocuğu cinsiyetini değiştirme talebi ile babası vasıtası ile mahkemeye başvuruda bulunmuştur. Yargıtay²³⁸ kararı; "*Evlilik devam ettiği sürece anne ve baba velayeti birlikte kullanırlar. (TMK m.336/1) dava, küçük dileke velayeten babası tarafından açılmış olup, dosyadaki nüfus kayıtlarından çocuğun annesinde hayatta olduğu anlaşılmaktadır. O halde çocuğun annesinin de dava ihbar edilerek onun muvafakati alınmadan davanın görülmesi usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirmiştir. Kabule göre de; Türk Medeni Kanununun 40. Maddesine göre cinsiyet değişikliği davalarında istem sahibinin 18 yaşını doldurması gerektiği gibi karardan önce ameliyatın gerçekleştirildiğinin resmi sağlık kurulu raporu ile doğrulanması gerekir. Dosyadaki 30.06.2003 tarihli tek imzalı doktor yazısının yasanın aradığı nitelikte bir rapor olmadığı gözetilmeden davanın kabulü doğru değildir.*" gerekçesi ile bozmuştur. Karardan da anlaşılacağı üzere 18 yaşından küçük kimse velisi ile dahi olsa madde 40 hükmünde aranan yaş şartını sağlayamaması sebebi ile cinsiyet değiştiremez.

²³⁹ SERT, s. 260; TURAN BAŞARA, s. 252.

2.2.1.1.2.4. Tam Ehliyetsizler Bakımından Değerlendirme

Tam ehliyetsiz kişiler ayırt etme gücüne sahip değildir²⁴⁰. Tam ehliyetsiz kişi 18 yaşını doldurmuş olsa bile, ayırt etme gücüne sahip olmaması sebebi ile TMK m. 40 hükmünde aranan başvuru şartını dahi kendi başına yerine getiremez. Dolayısıyla tam ehliyetsizin cinsiyet değiştirmesi mümkün değildir.

Hükümde ayırt etme gücü ile alakalı herhangi bir şart öngörülmemiştir. Ancak cinsiyet değiştirmek amacı ile mahkemeye başvuruda bulunan kimsenin dava ehliyetine²⁴¹ sahip olması gerekir²⁴². Dava ehliyetine sahip olma şartlarından birisi ise ayırt etme gücüne sahip olmaktır²⁴³. Ayırt etme gücüne sahip bulunmayan kişinin yaptığı hukuki işlem TMK m. 15 hükmü²⁴⁴ uyarınca kesin hükümsüz sayılır²⁴⁵. Dolayısıyla ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerin cinsiyet değiştirmeleri mümkün değildir.

Tam ehliyetsiz kişilerin ad ve hesabına tüm işlemleri yapan yasal temsilcisidir²⁴⁶. Tam ehliyetsizin yasal temsilcisi küçükte veli, kısıtlıda ise vasi olur. Burada tam ehliyetsiz adına cinsiyet değiştirme amacı ile mahkemeye başvurabilecek olan kişi yasal temsilcidir. Ancak kanaatimize göre başvuru esnasında, TMK m. 40 hükmü

²⁴⁰ OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 82; ÖZTAN, Kavramlar, s. 257; ZEVKLİLER, Medeni, s. 288; SEROZAN, s. 433; ERKAN, Vehbi Umud/ YÜCER, İpek: Ayırt Etme Gücü, AÜHFD, 2011, s. 498; DURAL/ ÖĞÜZ, s. 65.

²⁴¹ Fiil ehliyetinin usul hukukundaki yansıması dava ehliyetidir. Dolayısıyla fiil ehliyeti bulunmayanların dava ehliyeti de yoktur. Dava ehliyeti bulunmayan kişiyi yasal temsilcisi temsil edebilir. Ancak şahsa sıkı sıkıya bağlı haklar bakımından aynı durum söz konusu değildir. ÖZTAN, Kavramlar, s. 242; ZEVKLİLER, Medeni, s. 286.

²⁴² ALÇIK, s. 1883.

²⁴³ GÜVEN, Cinsiyet, s. 62.

²⁴⁴ TMK m. 15: “Kanunda gösterilen ayırık durumlar saklı kalmak üzere, ayırt etme gücüne sahip bulunmayan kimsenin fiili hukuki sonuç doğurmaz.”

²⁴⁵ AYAN, Mehmet; AYAN, Nurşen: Medeni Hukuka Giriş, Mimoza Yayınevi, 10. Baskı, Konya, Eylül, 2014, s. 144; OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 83; ÖZTAN, Kavramlar, s. 258; ZEVKLİLER, Medeni, s. 290; DURAL/ ÖĞÜZ, s. 69.

²⁴⁶ OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 89; ÖZTAN, Kavramlar, s. 263; ZEVKLİLER, Medeni, s. 290; SEROZAN, s. 434; ERKAN/ YÜCER, s. 515; DURAL/ ÖĞÜZ, s. 78.

gerekçesinde²⁴⁷ de yer alan *iradi temsil* söz konusu olmayacağından yapılan başvuru geçersiz sayılır.

Aslında cinsiyet değişikliği konusunda yasal temsilcinin işlem yapabileceğine ya da yapamayacağına dair kesin bir karine bulunmamaktadır. Ancak cinsiyet değişikliği şahsa sıkı sıkıya bağlı bir hak²⁴⁸ olup kişinin kendi bedenine yönelik bir müdahale durumu söz konusudur. Bizzat hak sahibi tarafından kullanılması gereken şahsa sıkı sıkıya bağlı hakların, cinsiyet değiştirecek kişinin iradesi olmaksızın, yasal temsilci tarafından kullanılması kabul edilmez²⁴⁹. Cinsiyet değiştirme hakkı sadece cinsiyet değiştirecek kimse veya bu kimsenin iradesi doğrultusunda kullanılabilir. Dolayısıyla ayırt etme gücünden yoksun, dava ehliyetine sahip olmayan tam ehliyetsiz adına yasal temsilcisi başvuruda bulunamaz.

Durumun interseks bireyler bakımından farklı şekilde ele alınması gerekir. İnterseks bireylerde tıbbi bir aksaklık bulunur. Kişinin gerçek cinsiyetinin ortaya çıkartılması da tıbbi bir zorunluluktur. Dolayısıyla bu kişilerin durumunun doktor raporu ile belgelenerek ve mahkemenin bu konuda vereceği bir karar ile operasyon geçirmeleri sağlanabilir. Bu durumda yine mahkemenin vereceği izin ile yasal temsilcinin tam ehliyetsiz kişi adına işlemleri yürütmesine imkan tanınabilir.

2.2.1.1.3. Evli Olmama Şartı

Türk Medeni Kanunu m. 40/I hükmünde bir kimsenin cinsiyet değiştirebilmesi için aranan diğer bir şart cinsiyet değişikliği için başvuruda bulunacak kişinin evli

²⁴⁷ TMK Madde Gereççeleri Bölüm 1, Birinci Kitap Kişiler Hukuku, Birinci Bölüm Gerçek Kişiler, İkinci Ayırım Kişisel Durum Sicili, Madde 40, s. 44, www.tbmm.gov.tr, erişim tarihi: 05.08.2019.

²⁴⁸ AKINTÜRK/ AKİPEK, s. 493; AKİPEK/ AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 494; SERT, s. 260; GÜVEN, 1997, s. 62; CUMALİOĞLU, s. 450; TMK Madde Gereççeleri Bölüm 1, Birinci Kitap Kişiler Hukuku, Birinci Bölüm Gerçek Kişiler, İkinci Ayırım Kişisel Durum Sicili, Madde 40, s. 44, www.tbmm.gov.tr, erişim tarihi: 05.08.2019.

²⁴⁹ OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 90; OĞUZMAN, M. Kemal/ BARLAS, Nami: Medeni Hukuk, 23.Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2017, s. 168; ZEVKLİLER, Medeni, s. 304; SEROZAN, s. 435; ERKAN/ YÜCER, s. 505; ALÇIK, s. 1883.

olmamasıdır²⁵⁰. Başvuruda bulunan kişinin cinsiyet değişikliğinden önce evlenip ayrılmış olması önemli değildir. Burada önemli olan tek husus başvuruda bulunan kişinin cinsiyet değiştirmek için mahkemeye başvurduğu tarihte evli olmamasıdır²⁵¹.

743 Sayılı Mülga Medeni Kanun m. 29/II hükmünde, birçok batı ülkesinde dahi “evli olmama” şartı aranırken²⁵², cinsiyet değiştirmek için evli olmama şartı aranmamıştır. Mülga kanun hükmündeki düzenlemeye göre evli kimselerin cinsiyet değiştirebilmesine karşın cinsiyetin değişmesi ile evlilik birliğinin kendiliğinden sona ereceği kabul edilmiştir²⁵³. Bu durum doktrinde görüş ayrılıklarına ve tartışmalara sebep olmuştur.

Cinsiyet değişikliği için başvuruda bulunan kişinin evli olmaması şartı Türk Medeni Kanun m. 40/I hükmünün gerekçesinde;

“Toplumun temeli olan aile kurumunun, cinsiyeti belirsiz kişiler nedeniyle sarsılmasını önlemek amacıyla öncelikle kişinin evli olmaması öngörülmüştür. Bu koşul kişinin bir yandan evliliğini sürdürmesi öte yandan da evlilik devam ederken cinsiyet değişikliğine gitmesi bunu eşinin ya da çocuklarının ortak yaşantıları içinde yapmasının psikolojik ve ahlaki tersliklerinin önüne geçmek üzere konulmuştur” şeklinde ifade edilmiştir²⁵⁴.

Öncelikle NİLÜFER²⁵⁵, hükmün gerekçesinde yer alan “cinsiyeti belirsiz kişi” ifadesini “...anılan gerekçede cinsiyet geçişinde bulunan bir bireyin aile kurumunu sarsması, anılan bireyin cinsiyeti belirsiz kişi olması ile ilişkilendirilmiştir. Öncelikle böylesi bir ifadenin oldukça küçük düşürücü olduğunun altını çizmek gerekir. Bir kanun hükmünün

²⁵⁰ TURAN BAŞARA, s. 253; OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 187; SEROZAN, s. 489; TEKİN, s. 108; DEMİRBOĞA, s. 55; CUMALIOĞLU, s. 448; TURAN/ AKSOY POYRAZ/ İNCE/ SAKALLI KANI/ EMÜL/ DURAN, s. 154; ÇOBAN, s. 17; ATAMER/ TAŞKIN, s. 728.

²⁵¹ TURAN BAŞARA, s. 253, SERT, s. 260; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 3; SAĞLAM, s. 461; ATAMER/ TAŞKIN, s. 741.

²⁵² Ayrıntılı bilgi için bkz: İkinci Bölüm, 2.1., 2.1.2., 2.1.2.2.

²⁵³ *Ancak burada evlilik birliğinin cinsiyet değiştirme operasyonunun gerçekleşmesi ile mi yoksa cinsiyet değişikliğinin mahkeme tarafından hukuken tanınması anında mı sona ereceği, ayrıca Türk hukukunda ölüm dışında sadece hakim kararı ile son bulması ilkesine aykırı olması sebebi ile tartışmalı bir durumdur.* Ayrıntılı bilgi için bkz. KAYA, s. 79; TEKİN, s. 108.

²⁵⁴ YAVUZ/ ERLÜLE/ SAĞLAM, s. 109; SERT, s.261; YILMAZ, s. 307; TURAN BAŞARA, s. 253; TMK Madde Gerekçeleri Bölüm 1, Birinci Kitap Kişiler Hukuku, Birinci Bölüm Gerçek Kişiler, İkinci Ayırım Kişisel Durum Sicili, Madde 40, s. 44, www.tbmm.gov.tr, erişim tarihi: 05.08.2019.

²⁵⁵ NİLÜFER, s. 55.

gereğesinde bir kişiyi cinsiyeti belirsiz şekilde tanımlamak şüphesiz ki her şeyden önce kişilik haklarına saldırı mahiyetindedir” şeklinde izah ederek bize göre haklı ve yerinde olarak eleştirmiştir.

Doktrinde bazı yazarlar madde 40 hükmü ile getirilen evli olmama şartını yerinde bulmuştur²⁵⁶. Bazı yazarlara göre ise evlenme, boşanma gibi kişiye sıkı sıkıya bağlı hakların cinsiyet değiştirebilmek için zorunlu şekilde sona erdirilmesi kişilik haklarına saldırı olarak kabul edilmelidir²⁵⁷.

Bu noktada Türk Hukukunda evlilik birliğinin ancak karşı iki cinsten birey ile kurulabileceği göz ardı edilmemelidir. Kanun koyucu Türk Medeni Kanunu’nda açıkça evlenecek kişilerin ayrı cinsiyette olması gerekir şeklinde bir hüküm kurmamıştır. Ancak, TMK m.134 te yer alan *“birbiri ile evlenecek erkek ve kadın...”*, TMK m.136 da yer alan *“erkek ve kadından her biri, nüfus cüzdanı ve nüfus kayıt örneğini (...)sağlık kurulu raporunu evlendirme memuruna vermek zorundadır”* hükümlerinden evlilik birliğinin ancak bir erkek ve bir kadın tarafından kurulabileceği²⁵⁸ anlaşılmaktadır²⁵⁹. İlgili hükümler uyarınca kanun koyucu dolaylı da olsa aynı cinsiyette iki kişinin resmi olarak evlenmesine izin vermemiştir²⁶⁰.

²⁵⁶ AYAN, Serkan: Evlilik Birliğinin Korunması, Ankara, 2004, s. 150; BAŞARA, s. 253; ÇOBAN, s. 17.

²⁵⁷ HUN, s. 312; BAFRA, s. 52; TEKİN, s. 108; BAŞARA, s. 254.

²⁵⁸ 07.11.1985 yılında resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren evlendirme yönetmeliği m.2/I-f bendinde evlenme: *“bir kadın ve bir erkeğin usulüne göre yetki verilmiş, bir memur önünde bir aile kurmak amacı ile yapmış oldukları medeni hukuk sözleşmesi”* olarak tanımlanmıştır. GÜVEN, Cinsiyet, s. 50.

²⁵⁹ 40. madde hükmünde yer alan evli olmama şartının, cinsiyet değiştirmek isteyen bireyin sağlaması gereken bir şart olmaktan çıkartılması amacı ile 08.01.2016 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisine 2/642 Esas sayılı kanun teklifi sunulmuştur. Ancak yukarıda da bahsettiğimiz gibi buradaki şartın şekli temeli Türk Hukukunda karşı cinsten iki kişinin evlenmesinin resmi olarak mümkün olmamasıdır.

²⁶⁰ TUTUMLU, Mehmet Akif: Yeni Türk Medeni Kanunu Hükümlerine Göre Evliliğin Butlanı Boşanma, Ayrılık Sebepleri Ve Boşanmanın Hukuki Sonuçları (Eski MK, 1971 MK Ön tasarısı ve 1984 MK Ön tasarısı Hükümleri ile Karşılaştırmalı), Ankara, 2006, 2. Bası, Adalet Yayınevi, s. 29; TEKİN, s. 106.

Japonya gibi bazı ülkelerin kanunlarında cinsiyet değişikliği için, cinsiyet değiştirecek kişinin çocuk sahibi olmaması şartı aranırken²⁶¹, ne mülga kanun hükmünde ne de TMK m.40 da cinsiyet değiştirecek kimsenin çocuğunun bulunmaması şartı aranmamıştır.

Madde 40 hükmünde her ne kadar cinsiyet değiştirecek kimsenin çocuk sahibi olmaması gibi bir koşul aranmasa da doktrinde²⁶², cinsiyet değiştirecek kişinin çocuğunun bulunması halinde talebin mahkemece kabul edilmesinin, çocuğun reşit olup olmaması göz önüne alınarak değerlendirilmesi, eğer çocuk reşit değilse cinsiyet değiştirme talebinin reddedilmesi gerektiğine dair görüşler bulunmaktadır.

Anne veya babası cinsiyet değiştiren çocuk kavram karmaşası yaşayabilir. Annesinin erkek olması veya babasının kadın olması ile anne baba kavramları birbirine karışabilir. Dolayısıyla çocuğun psikolojisi olumsuz yönde etkilenebilir. Bu durumda mahkemenin çocuğun ayırt etme gücüne sahip olup olmadığını ve cinsiyet değişikliği konusundaki düşüncelerini de dikkate alarak, ebeveyninin cinsiyet değişikliği sürecini psikolojik bir destek çerçevesinde gerçekleştirmesine karar vermesi kanaatimize göre doğru bir uygulama olur²⁶³.

2.2.1.1.4. Transseksüel Yapıda Olma Şartı

Türk Medeni Kanunu m.40/I hükmünde cinsiyet değiştirebilmek için mahkeme tarafından aranan diğer bir şart; cinsiyet değiştirmek isteyen kişinin transseksüel yapıda bulunmasıdır²⁶⁴. Yani bu kişinin doğuştan sahip olduğu anatomik ve biyolojik yapıdan, kısacası dış görünüşünden rahatsız olması ve kendisi ile psikolojik anlamda sürekli çatışma içerisinde olmasıdır²⁶⁵.

²⁶¹ NİLÜFER, s. 56.

²⁶² BULUT, s. 144.

²⁶³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Üçüncü Bölüm, 3.2., 3.2.2.

²⁶⁴ OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 187; TEKİN, s. 108; DEMİRBOĞA, s. 55; CUMALİOĞLU, s. 448; ÇOBAN, s. 17; ATAMER/ TAŞKIN, s. 728.

²⁶⁵ ATAMER, 2006, www.lambdaistanbul.org, erişim tarihi: 22.08.2019; TEKİN, s. 109; TURAN BAŞARA, s. 254; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 3; ÖZKAN, s. 65.

Transseksüel kişiler, biyolojik anlamda dış görünüşleri bakımından kadın veya erkek olabilir. Dış görünüşleri ile biyolojik cinsiyetleri uyumlu olabilir. Yani bu kişiler transseksüel olduklarını her zaman dışa yansıtmayabilirler. Ancak bu kişiler iç dünyalarında kendilerini mevcut cinsiyetlerine değil karşı cinsiyete ait hissederler²⁶⁶. Ayrıca kendilerini ait hissettikleri cinsiyete geçiş yaparak, biyolojik ve fizyolojik anlamda tamamen onlar gibi görünmek isterler²⁶⁷. Dolayısıyla bu kişilerin cinsiyetlerini değiştirmeleri ruhsal sağlıkları açısından zorunlu ve tedavi amaçlı olmaktadır²⁶⁸.

Bireye transseksüellik tanısının konulabilmesi için, öncelikle kişinin var olan mevcut cinsiyetinden rahatsız olması ve kendisini bu cinsiyete ait hissetmemesi gerekir. Ayrıca bu durumun en az iki yıl sürmesi, kişinin çift cinsiyetli olmaması, ergin olması ve durumun herhangi bir psikolojik bunalımdan kaynaklanmaması gerekir²⁶⁹.

TMK m. 40 hükmünde öngörülen şart ile sadece transseksüel yapıda olanların cinsiyet değiştirmelerine imkan tanındığı anlaşılmaktadır²⁷⁰. Ancak hükmün kapsamına sadece transseksüeller girmez. İlgili şart TMK m. 40 hükmünün gerekçesinde “...bu yolla cinsiyet değişikliği sadece biyolojik açıdan değil, ruhsal açıdan da zorunlu olma koşuluna bağlanmıştır.” şeklinde ifade edilmiştir²⁷¹. Gerekçeden de anlaşılacağı üzere “biyolojik açıdan” değerlendirilmesi gereken kişiler çift cinsiyetlilerdir. Çift cinsiyetli kişiler doğuştan her iki cinsiyetinde özelliklerine sahiptirler²⁷². Dolayısıyla bu kişilerin

²⁶⁶ KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 17; GÜVEN, Cinsel Kimlik, s. 138; SERT, s. 261; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM; s. 440; ZEVLİLİLER, s. 270; TEKİN, s. 99; NEBİOĞLU, s. 24.

²⁶⁷ BUTLER, s. 44; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM, s. 440; GÜVEN, Cinsiyet, s. 49; ATAN/ AKBABA/ TATAROĞLU/ ASILDAĞ/ DAŞ, s. 54; ÇORAKLI, s. 22; ÖZTÜREL, KISIM II, s. 487; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 17; ZEVLİLİLER, s. 270; BOZDEMİR/ ÖZCAN, s. 38.

²⁶⁸ AKİPEK/ AKINTÜRK/ KARAMAN, s. 493; BAFRA, s. 52; ATAMER, 2006, www.lambdaistanbul.org, erişim tarihi: 22.08.2019.

²⁶⁹ GÜVEN, Cinsiyet, s. 47; ATAN/ AKBABA/ TATAROĞLU/ ASILDAĞ/ DAŞ, s. 54; BİÇER/ ÇOLAK/ BİLGİLİ/ DİNÇMEN, s. 90; AZ GENÇ, s. 14.

²⁷⁰ AKINTÜRK/ AKİPEK, s. 493; ÖZKAN, s. 69.

²⁷¹ TMK Madde Gerekçeleri Bölüm 1, Birinci Kitap Kişiler Hukuku, Birinci Bölüm Gerçek Kişiler, İkinci Ayırım Kişisel Durum Sicili, Madde 40, s. 44, www.tbmm.gov.tr, erişim tarihi: 05.08.2019.

²⁷² LGBT’ nin İ’si: İntersekler Vardır, s. 9, www.kaosglidernegei.org, erişim tarihi: 04.09.2019; ÖZKAN, s. 65; KAYA, s. 62; TEKİN, s. 100; DEMİRBOĞA, s. 53; KARACA, s. 7 vd.

yapılacak olan tıbbi müdahale ile baskın olan cinsiyetine kavuşturulması gerekir²⁷³. Tıbbi müdahale, tek cinsiyet özelliklerine sahip şekilde yaşamlarını sürdürebilmeleri ve içinde buldukları ruhsal durum açısından zorunlu ve gerekli bir durumdur²⁷⁴. Ancak her ne kadar uygulamada çift cinsiyetli bireyler de madde 40 hükmü kapsamında değerlendirilse de bu bireylerin durumunun da kanunda ayrıntılı biçimde düzenlenmesi gerekir.

2.2.1.1.5. Resmi Sağlık Kurulu Raporu Alma Şartı

Türk Medeni Kanunu m.40/I hükmüne göre bir kişinin cinsiyet değiştirebilmesi için aranan son şart; cinsiyet değiştirmenin ruh sağlığı açısından zorunlu olduğuna ilişkin eğitim ve araştırma hastanesinden alınacak resmi sağlık kurulu raporudur²⁷⁵.

Anılan şart hükmün gerekçesinde *“Bu koşulların gerçekleşip gerçekleşmediğinin gelişigüzel doktor raporlarına bağlanmaması için de uzmanlardan oluşan bir resmi sağlık kurulu raporu alınması öngörülmüştür”* şeklinde açıklanmıştır²⁷⁶. Hükmün gerekçesinden de anlaşıldığı üzere, hükümde bahsedilen rapor sağlık kurulu raporudur. Dolayısıyla cinsiyet değişikliği için tek bir doktorun vereceği rapor hukuken yeterli olmaz²⁷⁷.

TMK m. 40 hükmü ile getirilen ve aranan en önemli şartlardan birisi kanaatimize göre resmi sağlık kurulu raporu sunma şartıdır. 743 Sayılı Mülga Medeni Kanun m.29/II hükmü uygulamasında cinsiyet değiştiren kişi *“cinsiyet değiştirme operasyonlarını gerçekleştirdikten sonra”* geçirdiği operasyonları belgelendirir bir sağlık raporunu

²⁷³ GÜVEN, Cinsel Kimlik, s. 153; KAYA, s. 63; TEKİN, s. 100; AKİPEK/ AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 494.

²⁷⁴ AKİPEK/ AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 494; TEKİN, s. 109.

²⁷⁵ KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 3; ÖZKAN, s. 69; OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 187; TEKİN, s. 109; DEMİRBOĞA, s. 55; CUMALİOĞLU, s. 449; ÇOBAN, s. 17; SERT, s. 257; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM, s. 445; ATAMER/ TAŞKIN, s. 728.

²⁷⁶ TMK Madde Gerekçeleri Bölüm 1, Birinci Kitap Kişiler Hukuku, Birinci Bölüm Gerçek Kişiler, İkinci Ayırım Kişisel Durum Sicili, Madde 40, s. 44-45, www.tbmm.gov.tr, erişim tarihi: 05.08.2019.

²⁷⁷ DURAL/ ÖĞÜZ, s. 126; ATAMER, 2006, www.lambdaistanbul.org, erişim tarihi: 22.08.2019.

mahkemeye sunuyordu. Buradaki amaç tıbben cinsiyet değiştiren kişinin, nüfus sicilinde gerekli düzenlemelerin sağlanarak, yeni cinsiyetinin resmileştirilmesi idi.

Mülga kanun hükmünden farklı olarak TMK m. 40 hükmünde bir kimsenin tıbben de cinsiyet değiştirebilmesi için mahkemeye resmi sağlık kurulu raporu sunması gerekir. Dolayısı ile ilgili hükme göre cinsiyet değiştirmek isteyen kişi mahkemeye geçerli bir rapor sunmadan ne tıbben ne hukuken cinsiyet değiştiremez. Mahkeme tarafından resmi sağlık kurulu raporu istenilmesinde amaç, cinsiyet değiştirmek isteyen kimsenin “cinsiyet değiştirmesinin tıbben ve ruhen zorunlu olup olmadığının” tespitidir. Mülga kanun hükmü döneminde ise mahkeme sadece “cinsiyet değişikliğinin tıbben gerçekleşmiş olduğuna dair” sağlık kurulu raporunu yeterli buluyordu.

Cinsiyet değişikliğine izin verecek hakim açısından sağlık kurulu raporu oldukça önemlidir. Hakim cinsiyet değişikliğinin, cinsiyet değiştirecek birey için tıbbi ve ruhsal anlamda olumlu sonuç doğurup doğurmayacağına, cinsiyet değişikliğinin zorunlu bir durum olup olmadığına bu rapor sayesinde kanaat getirir ve kararını buna göre verir²⁷⁸.

Hükümde cinsiyet değiştirmek isteyen kimsenin sağlık kurulu raporunu herhangi bir sağlık kuruluşundan değil, eğitim ve araştırma hastanesinden alması gerektiği belirtilmiştir. Ancak cinsiyet değiştirmek isteyen kimsenin bu raporu her eğitim ve araştırma hastanesinden alması da mümkün deęildir²⁷⁹. Cinsiyet değiştirecek bireyin transseksüel yapıda olup olmadığını, cinsiyet değiştirmenin bu birey açısından zorunlu olup olmadığına dair rapor sunacak olan hastanede, bu şartların sağlanıp sağlanmadığının araştıracak bir *Cinsel Kimlik Konseyi* bulunması gerekir²⁸⁰. Ayrıca alınacak rapor üroloji, jinekoloji, psikiyatri, endokrin, genetik ve plastik cerrahi alanlarında uzman doktorlar tarafından yapılan muayene sonuçlarını da içermelidir²⁸¹.

Ülkemizde Çapa Tıp Fakültesi Hastanesi ve Hacettepe Tıp Fakültesi Hastanesi Cinsel Kimlik Konseyine sahiptir²⁸². Yani mahkemeye cinsiyet değiştirmek için başvuruda

²⁷⁸ TURAN BAŞARA, s. 251.

²⁷⁹ ÇOBAN, s. 17.

²⁸⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: İkinci Bölüm, 2.2., 2.2.2.

²⁸¹ NİLÜFER, s. 62.

²⁸² *Trans Danışma merkezinin 2015 yılı verilerine göre*, HUN, s. 314.

bulunan bir kimse, gerekli muayeneleri olmak ve psikiyatrik terapileri almak amacı ile bu iki hastaneden birisine yönlendirilmektedir.

Türk Medeni Kanunu madde 40 hükmünde yer alan “Verilen izne bağlı olarak amaç ve tıbbî yöntemlere uygun bir cinsiyet değiştirme ameliyatı gerçekleştirildiğinin resmî sağlık kurulu raporuyla doğrulanması hâlinde, mahkemece nüfus sicilinde gerekli düzeltmenin yapılmasına karar verilir” ibaresinin, “transseksüel yapıda olan kadınların sırf erkekliğe ilişkin cinsel organ ameliyatı olmamaları sebebi ile kadın kimliği taşımaya zorlanmalarının kişinin maddi ve manevi varlığının korunmasını düzenleyen anayasanın 17. maddesine aykırı olduğu²⁸³” gerekçesi ile Ankara 4. Asliye Hukuk Mahkemesi, ilgili fıkranın iptali istemi ile Anayasa Mahkemesine başvurmuşur²⁸⁴.

Anayasa Mahkemesi²⁸⁵ ilgili fıkrayı 17. Maddeye aykırı olduğu gerekçesi ile 17²⁸⁶. Maddenin yanı sıra 13²⁸⁷. ve 20²⁸⁸. Maddeler yönünden de incelemiştir.” şeklinde

²⁸³ AYM K.T: 29.11.2017, 2015/79 E. 2017/164 K. para. 6, www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr, erişim tarihi: 06.07.2019.

²⁸⁴ Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, s. 251, www.anayasa.gov.tr, erişim tarihi: 15.07.2019.

²⁸⁵ “Kişinin doğduğu anda biyolojik cinsiyeti gözetilerek nüfus kaydı düzenlenmekte ve nüfus kaydındaki cinsiyetine göre kişi, hukuk sisteminde erkekler ve kadınlar için farklı düzenlenen haklarını kullanmakta ve yükümlülüklerini yerine getirmektedir. Diğer taraftan kişinin doğuştan sahip olduğu biyolojik cinsiyeti çok istisnai hâllerde değiştirilebilmektedir. Belirli koşulların gerçekleşmesi hâlinde kişinin biyolojik cinsiyetini değiştirebilmesi, diğer bir ifadeyle kişinin cinsiyet değiştirme operasyonu geçirebilmesi mümkündür.

Cinsiyet değiştirme ameliyatlarının geri dönüşünün olmaması, sağlık açısından riskler taşıması bu tür ameliyatların koşullarının kanun koyucu tarafından belirlenmesini ve bu sürecin Devletin denetimine tâbi tutulmasını gerektirmektedir.

Bu nedenlerle söz konusu ameliyatların herhangi bir denetim olmaksızın gerçekleştirilmesi suretiyle sıradanlaştırılmasının önüne geçilmesi ve mahkemelerin nüfus kaydında cinsiyet değişikliği yapılması noktasında sadece onay makamı olmaktan çıkarılması amaçlarıyla cinsiyet değişikliğinin kanun koyucu tarafından belirli bir mevzuata bağlanarak denetime tabi tutulduğu, bu bağlamda itiraz konusu kuralın düzenlendiği görülmektedir.

İtiraz konusu kuralla nüfus sicilinde cinsiyet değişikliğinin yapılabilmesinin bu konuda mahkemece verilen izin doğrultusunda cinsiyet değiştirme ameliyatının gerçekleştirildiğinin resmî sağlık kurulu raporuyla doğrulanması koşuluna bağlanmasının sebebini, nüfus kayıtlarının hukuk düzeni bakımından taşıdığı önem ve bu anlamda kamu düzeninin korunması oluşturmaktadır. İtiraz konusu kuralla getirilen sınırlama ile cinsiyet değişikliği ameliyatı gerçekleştirilmeden nüfus sicilinde değişiklik yapılması suretiyle nüfus kayıtlarının isteğe bağlı olarak değiştirilmesinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır²⁸⁵.” Ayrıca;

“İtiraz konusu kuralla transseksüel yapıda olan kişinin cinsiyet değiştirme ameliyatı olup olmama noktasındaki seçim hakkına ve özel hayata saygı hakkı kapsamındaki cinsel yaşamına ilişkin tercihlerine herhangi bir müdahale söz konusu olmayıp kişinin nüfus kaydındaki cinsiyet hanesini değiştirmek istemesi durumunda cinsiyet değiştirme ameliyatı gerçekleştirildiğinin resmî sağlık kurulu raporuyla

açıkladığı nedenler çerçevesinde iptali istenilen kuralın anayasanın 13., 17. ve 20. Maddelerine aykırılık teşkil etmemesi nedeni ile reddine karar vermiştir²⁸⁹.

doğrulanması yönünde bir yükümlülük getirilmektedir. Kuralla getirilen sınırlama nüfus kayıtlarının kalıcı ve tereddütsüz olması ve kamu düzeninin korunması gibi demokratik toplum düzeni yönünden zorlayıcı toplumsal ihtiyaçlardan kaynaklanmakta olup bu sınırlama, kişinin nüfus kaydında cinsiyet değişikliği yapabilme hakkını ortadan kaldırmamakta ya da kullanılamaz hâle getirmemektedir. Nitekim mahkemece bu yönde verilen izne bağlı olarak cinsiyet değiştirme ameliyatı olmuş transseksüel kişi, bu ameliyatın resmî sağlık kurulu raporuyla doğrulanması hâlinde nüfus kaydındaki cinsiyetini değiştirme hakkına her zaman sahiptir.

Diğer taraftan transseksüel yapıda olan kişinin cinsiyet değiştirme ameliyatı olmaksızın nüfus sicilindeki cinsiyet hanesinin değiştirilebileceğinin kabul edilmesi, kişinin biyolojik cinsiyeti ile nüfus kaydında görünen cinsiyeti arasında farklılığın ortaya çıkmasına sebebiyet verecektir. Bir başka ifadeyle kişinin biyolojik cinsiyetine uygun olmayan bir durumun hukuken tanınmasına olanak sağlanmış olacaktır.

Bu durum Türk hukuk sisteminde bazı mesleklerin yapılması ve diğer konularda kadınları koruyucu pozitif ayrımcılık içeren, hak ve yükümlülükler öngören kamusal düzenle çatışacaktır. Kadınların erkeklere göre daha az pirim ödeyerek erken yaşta emekli olabilmesi, maden ocaklarında kadınların çalıştırılmaması, kadının evlendiği tarihten itibaren bir yıl içinde kendi arzusuyla iş akdini sona erdirmesi hâlinde kıdem tazminatına hak kazanabilmesine ilişkin düzenlemeler belirtilen hukuksal durumların örneklerini oluşturmaktadır.

Bunun yanı sıra kişi, hukuk düzeni tarafından öngörülen ve biyolojik cinsiyeti nedeniyle yararlanmadığı belirli haklardan yararlanmak veya yükümlülüklerden kurtulmak amacıyla da nüfus kaydında görünen cinsiyetini değiştirebilecektir. Neticede bu durum, toplumsal hayatı olumsuz etkileyebileceğinden kamu düzenini bozucu bir etki yaratabileceği gibi bireylerin hak ve özgürlüklerini gereği gibi kullanmalarına da engel oluşturabilecektir.

Dolayısıyla transseksüel yapıda olan kişinin cinsiyet değiştirme ameliyatı olmaksızın nüfus sicilindeki cinsiyetini değiştirilebileceğinin ve bu suretle biyolojik cinsiyetinden farklı bir cinsiyete sahip olabileceğinin hukuksal anlamda kabul edilmesinin hukuk düzeni bakımından yaratacağı sorunlar ve bu durumun toplum düzenine olumsuz yansımaları da göz önünde bulundurularak getirilen kural, kişinin maddî ve manevî varlığını geliştirme hakkı ile özel hayatına saygı gösterilmesi hakkına ölçsüz bir sınırlama niteliği taşımadığı gibi kamu düzeninin korunması amacını taşıyan kuralda demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırılık da bulunmamaktadır.” AYM K.T. 29.11.2017, 2015/79 E. 2017/164 K, www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr, erişim tarihi: 06.07.2019.

²⁸⁶ AY m.17: “Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulamaz. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz.”

²⁸⁷ AY m.13: “Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili Maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.”

²⁸⁸ AY m. 20/I: “Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.”

²⁸⁹ AYM K.T. 29.11.2017, 2015/79 E. 2017/164 K, para. 36; Karar 10 üyenin kabulü, 6 üyenin karşı oyu ile oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

2.2.1.1.6. Mülga Kanun Hükmü: Üreme Yeteneğinden Yoksun Bulunma Şartı

Türk Medeni Kanunu m. 40 hükmünün AYM' nin 2017 tarihli kararı²⁹⁰ ile iptal edilmesinden önce aradığı diğer bir şartta cinsiyet değiştirecek kimsenin üreme yeteneğinden yoksun bulunmasıydı²⁹¹. Bu şart cinsiyet değiştirecek kimseyi tıbbi bir operasyon ile üreme yeteneğinden tamamen yoksun bırakmayı zorunlu kılıyordu. Cinsiyet değiştirmek isteyen kimsenin, eğer doğuştan üreme yeteneğinden yoksun değil ise, mahkemeye başvurmadan önce kısırlaştırma operasyonu geçirmesi gerekiyordu. Ancak bu durum cinsiyet değiştirmesi halinde zaten bir dizi operasyon geçirmesi gereken bireyin bir kez daha ameliyat masasına yatmasına sebep oluyordu. Bu durum doğal olarak cinsiyet değiştirecek kişiyi ruhen, bedenen ve madden yıpratıyordu²⁹².

Madde hükmünün iptal edilerek yürürlükten kaldırılmasından önce, diğer şartları sağlamaları halinde, üreme yeteneğine sahip olmayanlar ve tedavi amaçlı olmasından dolayı hermafrodit bireylerin cinsiyet değiştirmesine imkan tanınıyordu. Ancak bu durum üreme yeteneğine sahip olmasına rağmen, biyolojik cinsiyetlerinden memnun olmayan, ruhsal açıdan karşı cinsiyete ait olduklarını düşünen ve onlar gibi yaşamak isteyen transseksüel bireyleri kapsam dışında bırakıyordu²⁹³. Bu durumda cinsiyet değiştirmek isteyen transseksüel bireylerin cinsiyet değiştirebilmek için mecburen kısırlaştırma operasyonu geçirmesi gerekiyordu.

“Üreme yeteneğinden yoksun bulunma” şartının iptalinin hakkaniyetin sağlanması bakımından yerinde bir karar olduğu söylenebilir. Ayrıca kendi kendine çelişen hukuk sisteminin bu çelişkileri yok etmesi bakımından da önemlidir. Şöyle ki; Türk Hukuk

²⁹⁰ AYM 2017/130 E. 2017/165 K. Sayılı ilamı, www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr, erişim tarihi: 06.07.2019.

²⁹¹ OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 187; DEMİRBOĞA, s. 55; TEKİN, s. 109; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 3; ÇOBAN, s. 3.

²⁹² SAĞLAM, s. 464 vd., GÜVEN, Cinsel Kimlik, 65; TURAN BAŞARA, s. 256; BAFRA, s.52; ATAMER, 2006, www.lambdaistanbul.org, erişim tarihi: 22.08.2019; TEKİN, s. 110; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 3; ÇOBAN, s. 3.

²⁹³ TURAN BAŞARA, s. 255; TEKİN, s. 99; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 17; GÜVEN, Cinsel Kimlik, s. 138; SERT, s. 261; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM; s. 440; ZEVLİLİLER, s. 270.

Sistemi, ilgili fıkra hükmünü 4721 sayılı kanun ile 2002 tarihinde yürürlüğe sokmadan yaklaşık 16 yıl önce, Bülent Ersoy için vermiş olduğu Yargıtay kararı şu şekildedir;

“Her şeyden önce böyle bir eylem kişilik hakkı (şahsiyet hakkı) üzerinde tasarruf niteliği taşımaktadır ki, Medenî Kanununun 23. maddesi buna engeldir. Zira bir kimsenin kanunda açıkça yer verilmeyen hallerde beden tümlüğü (ki buna cinsî tamamîyet ve onun idamesi de dahildir) üzerinde tasarruf etmek hakkı yoktur. O halde serbest irade ile kişi cinsiyetini keyfince değiştiremez.”²⁹⁴

Yargıtay²⁹⁵ ilgili kararında cinsiyet değişikliğinin dönemin Mülga MK m.23 hükmüne aykırılık teşkil ettiği gerekçesine dayanarak durumun hukuka aykırılığını ileri sürmüştür. Karardan 16 yıl sonra ise kanun koyucu madde 40 hükmü ile *“üreme yeteneğinden yoksun bulunma şartını”* aramıştır. Bu durumda hukuk sisteminin kendi içerisinde çeliştiği aşikardır. Kanun koyucunun yasaları bireylerin menfaatleri doğrultusunda iyileştirmesi gerekir. Madde 40 hükmünde ise ilgili şart ile cinsiyet değiştiren kimsenin *“vücut bütünlüğünü bozması yasal olarak zorunlu hale getirilmiştir.”*

Türk Medeni Kanunu 23. Madde de açıkça kimsenin medeni haklarından vazgeçemeyeceği, sınırlayamayacağı ayrıca biyolojik madde verme edimine zorlanamayacağı ifade edilmiştir. Üreme yeteneğinin bu kapsamda “hak” olarak nitelendirilmesi gerektiği şüphesizdir. Ancak burada bahsedilen hak, 23. Maddenin birinci fıkrası kapsamında yer alan vazgeçilemez haklardan değildir. Üreme yeteneği, kanaatimize göre kişinin özgür iradesine bağlı olarak kullanabileceği seçimlik bir haktır. Kişi isterse bu hakkından vazgeçebilir, isterse kullanabilir. Ayrıca isterse çocuk sahibi olabilir, isterse olmayabilir. Tüm bu durumlar bireyin özgür iradesi ve seçimleri ile gerçekleşir. Üreme yeteneğinden zorunlu olarak yoksun bırakmak ise, bireyi hem kendi iradesi dışında var olan hakkından mahrum etmek hem de 23. Maddenin ikinci fıkrası kapsamında bireyin biyolojik unsurlarından birisini zorunlu olarak yok ettirmek anlamına gelmektedir.

²⁹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: İkinci Bölüm, 2.1., 2.1.1.2.

²⁹⁵ Y. 2. HD. 27.03.1986 tarihli 1986/ 651 E., 1986/ 3256 K. sayılı ilamı, www.lexpera.com.tr, erişim tarihi: 09.08.2019.

İlgili mülga şartın ortaya çıkardığı bir diğer sorun ise mahkemenin aradığı şartları sağlamak amacı ile kısırlaştırma operasyonu geçiren kişinin daha sonra cinsiyet değiştirmekten vazgeçmesi veya mahkemenin farklı şartların sağlanamaması sebebi ile talebi reddetmesiydi. Bu durumda cinsiyet değiştirmek isteyen kişi açısından telafisi mümkün olmayan sonuçların doğması kaçınılmazdı²⁹⁶.

Bireyi üreme yeteneğinden zorla yoksun bırakan mülga şart her ne kadar geç kalınmış olsa da nihayet iptal edilmiştir. İptal kararına etkisi bakımından öncelikle AİHM'nin Y.Y./Türkiye kararının, daha sonra ise AYM'nin iptal kararının incelenmesinde fayda vardır.

2.2.1.1.6.1. AİHM Y.Y./ Türkiye Kararı²⁹⁷

Anayasa mahkemesinin mülga “üreme yeteneğinden yoksun bulunma” şartının iptaline karar vermesinde, AİHM'nin 2015 tarihinde vermiş olduğu kararın etkili olduğu söylenebilir²⁹⁸.

Biyolojik olarak cinsiyeti kadın olan 1981 doğumlu²⁹⁹ transseksüel Y.Y. cinsiyet değiştirerek erkek olmak amacı ile 30 Eylül 2005 tarihinde Mersin Asliye Hukuk Mahkemesine başvuruda bulunmuştur³⁰⁰. Dava dilekçesinde Y.Y. nin gençlik çağından beri kendisini erkek olarak hissettiği, bu nedenle çocukluğundan beri psikolojik destek aldığı ayrıca 19-20 yaşlarında intihar girişiminde bulunduğu ifade edilmiştir³⁰¹. Mahkeme yapılan başvuru üzerine Y.Y. nin üreme yeteneğine sahip olup olmadığına dair hastaneden rapor talep etmiştir. Hastanede yapılan muayene sonucunda Y.Y. nin

²⁹⁶ BAFRA, s. 52; KAYA, s. 79; TEKİN, s. 109.

²⁹⁷ AİHM Y.Y / Türkiye, Başvuru No: 14793/08, K.T.:10.03.2015, www.hudoc.echr.coe.int, erişim tarihi: 21.08.2019.

²⁹⁸ ÇOBAN, s. 17.

²⁹⁹ AİHM Y.Y./ Türkiye, para. 5.

³⁰⁰ ÇOBAN, s. 19; ÖZKAN, s. 71; AİHM Y.Y./Türkiye, para. 7.

³⁰¹ AİHM Y.Y./Türkiye, para. 7.

transseksüel yapıya sahip olduğu ancak aynı zamanda üreme yeteneğinden yoksun bulunmadığı şeklinde rapor düzenlenerek mahkemeye sunulmuştur. İlgili raporda Y.Y. nin transseksüel yapıda bulunduğu ve cinsiyet değişikliğinin gerçekleşmesinin Y.Y. nin ruh sağlığı bakımından gerekli olduğu ifade edilmiştir. Mahkeme ise Y.Y. nin TMK m.40 hükmünde aranan şartlardan sadece “*üreme yeteneğinden sürekli olarak yoksun bulunma*” şartını sağlamamasını gerekçe göstererek 27 Haziran 2006 tarihinde talebi reddetmiştir³⁰².

Y.Y. talebin reddedilmesi ile temyiz başvurusunda bulunmuştur. Ancak Yargıtay tarafından yerel mahkeme kararı onanmış ve 17 Mayıs 2007 tarihinde temyiz başvurusu da reddedilmiştir³⁰³. Red kararının kesinleşmesi ile Y.Y. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuruda bulunmuştur. Y.Y. AİHM’ e yaptığı başvurudan 6 yıl sonra, 5 Mart 2013 tarihinde cinsiyet değişikliği talebi ile tekrar mahkemeye başvurmuştur³⁰⁴. Bu defa mahkeme hastaneden gelen “*üreme yeteneğinden yoksun olmadığı*” yönündeki raporu dikkate almamıştır. Y.Y. nin talebini 21 Mayıs 2013 tarihinde kabul ederek cinsiyet değişikliği ameliyatının gerçekleşmesine izin vermiştir³⁰⁵.

Y.Y. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne AİHS 6³⁰⁶. ve 8³⁰⁷. Maddelerinin ihlal edildiği gerekçesi ile başvuruda bulunmuştur. AİHM başvurunun AİHS 8. Maddesi

³⁰² AİHM Y.Y./Türkiye, para. 17.

³⁰³ AİHM Y.Y./Türkiye, para. 19.

³⁰⁴ AİHM Y.Y./Türkiye, para. 22.

³⁰⁵ AİHM Y.Y./Türkiye, para.25.

³⁰⁶ AİHS “Adil Yargılanma Hakkı” başlıklı 6. Maddesi: “1. Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar alenî olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde ve yahut, aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir. 2. Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır. 3. Bir suç ile itham edilen herkes aşağıdaki asgari haklara sahiptir: a) Kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden en kısa sürede, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek; b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmak; c) Kendisini bizzat savunmak veya seçeceği bir müdafinin yardımından yararlanmak; eğer avukat tutmak için gerekli maddî olanaklardan yoksun ise ve adaletin yerine gelmesi için gerekli görüldüğünde, resen atanacak bir avukatın yardımından ücretsiz olarak yararlanabilmek; d) İddia tanıklarının sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında davet edilmelerinin ve dinlenmelerinin sağlanmasını istemek; e) Mahkemede kullanılan dili anlamadığı veya konuşamadığı

kapsamında kabul edilebilir, 6. maddesi bakımından kabul edilemez olduğuna karar vermiştir³⁰⁸. AİHS m. 8 de yer alan “*özel hayata saygı hakkının ihlali*” sebebi ile³⁰⁹, her ne kadar yerel mahkeme tarafından Y.Y. nin ikinci talebi kabul edilmiş olsada, Türk Hükümeti aleyhine manevi tazminata hükmetmiştir³¹⁰. Bu karar Türkiye'de transseksüellerin cinsiyet değiştirme hakkına ilişkin AİHM'den çıkan ilk karardır.

2.2.1.1.6.2. AYM' nin 2017/130 E. 2017/165 K. Sayılı Kararı

Edirne 1. Asliye Hukuk Mahkemesi; “*Türk Medeni Kanunu'nun 40. maddesinin birinci fıkrasında cinsiyet değişikliğine izin verilebilmesi için gerekli koşulların düzenlendiği, bu koşullardan birinin de kuralda belirtilen üreme yeteneğinden sürekli biçimde yoksun bulunma koşulu olduğu, bu koşulun öngörülmesi nedeniyle üreme yeteneğinden sürekli biçimde yoksun bulunmayan transseksüel kişilerin cinsiyetlerini değiştiremediği, bu durumun üreme yeteneğinden sürekli biçimde yoksun olup olmamasına bağlı olarak transseksüel yapıda olan kişiler arasında eşitsizliğe neden olduğu, üreme yeteneğinden sürekli biçimde yoksun bulunmayan transseksüel kişilerin cinsiyet değişikliği ameliyatı olmadan hayatlarına devam etmelerinin beklenemeyeceği ve bu şekilde yaşamaya zorlanamayacakları belirtilerek kuralın Anayasa'nın 10., 17. ve 20. maddelerine aykırı olduğu*” gerekçesi³¹¹ ile Anayasa Mahkemesine ilgili kanun hükmünün “...üreme

takdirde bir tercümanın yardımından ücretsiz olarak yararlanmak.”, www.danistay.gov.tr, erişim tarihi: 22.08.2019.

³⁰⁷ AİHS “*Özel ve Aile Hayatına Saygı Hakkı*” başlıklı 8. Maddesi : “1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir. 2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir.” www.danistay.gov.tr, erişim tarihi: 22.08.2019.

³⁰⁸ AİHM Y.Y./Türkiye, Gerekçe, para. 1.

³⁰⁹ ÖZKAN, s. 74.

³¹⁰ 7.500 Euro, AİHM Y.Y./Türkiye, Gerekçe, para. 3.

³¹¹ AYMKD, s. 281, para. 6, www.anayasa.gov.tr, erişim tarihi: 06.07.2019.

yeteneğinden sürekli biçimde yoksun olması...” şartının iptali için başvuruda bulunmuştur.

Anayasa mahkemesi başvuruyu 10³¹²., 17. ve 20. maddelerin yanı sıra 13. madde yönünden de incelemeye tabi tutmuştur. Buna incelemeye göre AYM'nin vermiş olduğu karar şu şekildedir;

“Üreme yeteneğine sahip transseksüel kişilerin cinsiyet değişikliğine mahkemece izin verilebilmesi ise diğer koşulların yanı sıra üreme yeteneğinden sürekli yoksun olmalarına bağlı olduğundan bu kişilerin cinsiyet değiştirebilmesi, bu amaçla kendilerine tıbbî bir müdahalede bulunulmasını zorunlu kılmaktadır.

Oysa Kanun'un 40. maddesinin ikinci fıkrasında, mahkemece verilen izne bağlı olarak amaç ve tıbbî yöntemlere uygun bir cinsiyet değiştirme ameliyatı gerçekleştirildiğinin resmî sağlık kurulu raporuyla doğrulanması hâlinde nüfus sicilinde gerekli düzeltmenin yapılmasına karar verileceği öngörüldüğünden, üreme yeteneği bulunan transseksüel kişinin tıbbî yöntemlere uygun şekilde cinsiyet değiştirme ameliyatı olduğunda bu ameliyatın doğal sonucu olarak üreme yeteneğinden de sürekli biçimde yoksun kalacağı kuşkusuzdur.

Bu itibarla cinsiyet değiştirme ameliyatının bir sonucu olan üreme yeteneğinden sürekli biçimde yoksun kalma hâli, itiraz konusu kuralla mahkemeden cinsiyet değişikliği izni alınabilmesi için ayrı bir koşul olarak öngörülmüş olmaktadır. Cinsiyet değişikliği ameliyatı olacak kişinin bu ameliyat öncesinde üreme yeteneğinden yoksunluğunu sağlamak üzere ayrı bir tıbbî müdahaleye maruz bırakılması, bedensel ve ruhsal olarak ilgili yönünden katlanılması gerekli olmayan bir müdahale niteliği taşımakta olup kişinin maddî ve manevî varlığı ile özel hayatı yönünden getirilen bu sınırlama ile ulaşılmak istenen amaç arasında makul bir dengenin varlığından söz edilemeyeceğinden, ölçüsüz bir sınırlama niteliği taşımaktadır.

³¹² AY m. 10: *“Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.”*

Öte yandan tıbbî bir müdahale sonucu üreme yeteneğinden sürekli yoksun kalan bir kişinin herhangi bir nedenle cinsiyet değiştirme ameliyatı olamaması durumunda cinsiyetini değiştiremediği hâlde üreme yeteneğini kaybetmesi sonucuyla karşılaşacağı açıktır. Bu da cinsiyet değişikliği için ön şart olarak kabul edilen söz konusu tıbbi müdahalenin sonuçları bakımından son derece ağır, telafisi imkânsız durumlara yol açabileceğini göstermekte olup kural bu yönüyle de ölçülü değildir³¹³.”

AYM, Madde 40 hükmünde yer alan şartı Anayasanın 13., 17. Ve 20. Maddelerine aykırı olduğu gerekçesi ile 20.03.2018 tarihinde 30366 sayılı resmi gazetede yayımlanan kararı³¹⁴ ile iptal etmiştir.

2.2.2. CİNSİYET DEĞİŞİKLİĞİNE İLİŞKİN TIBBİ AŞAMALAR

Türk Medeni Kanunu’nda cinsiyet değiştirme operasyonları herhangi bir hükme tabi tutulmamıştır. Ancak TMK m. 40 hükmünde cinsiyet değiştirme operasyonu geçirmek isteyen kişilerin resmi sağlık kurulu raporu sunması şartı aranmaktadır³¹⁵. Cinsiyet değiştirme operasyonlarından bahsetmeden önce resmi sağlık kurulu raporunun alınabilmesi için hastanede gerçekleştirilen işlemler incelenmelidir.

Öncelikle mahkeme tarafından istenilen resmi sağlık kurulu raporu kanunda belirtildiği üzere eğitim araştırma hastanesinden alınması gerekir. Raporun alınacağı eğitim ve araştırma hastanesinin de herhangi bir hastane olmaması gerekir. Rapor, “*Cinsel Kimlik Konseyi (Cinsel Kimlik Sorunlarını Değerlendirme Kurulu)*” bulunan bir hastaneden alınmalıdır. Günümüzde bu şartı sağlayan hastanelerin Çapa Tıp Fakültesi ve Hacettepe Tıp Fakültesi olduğu bilinmektedir³¹⁶.

³¹³ AYMKD, s. 285-286, para.23-26, www.anayasa.gov.tr, erişim tarihi: 06.07.2019.

³¹⁴ 29.11.2017 tarihli ve E:2017/130, K:2017/165 sayılı karar.

³¹⁵ KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 3; ÖZKAN, s. 69; OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 187; TEKİN, s. 109; DEMİRBOĞA, s. 55; CUMALİOĞLU, s. 449; ÇOBAN, s. 17; SERT, s. 257; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM, s. 445.

³¹⁶ *Trans Danışma merkezinin 2015 yılı verilerine göre*, HUN, s. 314.

Cinsel Kimlik Konseyi; bir psikiyatri uzmanı, bir üroloji uzmanı, bir endokrinoloji uzmanı, bir plastik cerrahi uzmanı, bir genetik uzmanı, bir kadın-doğum uzmanı, bir tıp etiği uzmanı ve bir avukat olmak üzere 8 üyeden oluşur³¹⁷. Cinsel Kimlik Konseyinde, cinsiyet değiştirme sürecinde en etkin bölüm psikiyatridir. Dolayısıyla cinsiyet değiştirmek isteyen bireyin bu değişime uygun olup olmadığına karar verilmesinde psikiyatristlerin yeri oldukça önemlidir³¹⁸.

Cinsiyet değiştirecek kişi öncelikle psikiyatristler tarafından araştırma programına ve gerçek yaşam testine³¹⁹ tabi tutulur. Bu süreç takip edilirken kişinin tedaviye uygun bulunması durumunda hormon tedavisine başlanır. Daha sonra ise cinsiyet değişikliği için gerekli bir dizi operasyon süreci başlar³²⁰.

Psikiyatristler, cinsiyet değiştirmek isteyen kişinin başvurusu üzerine³²¹ bu kişileri en az 6 ay³²² olmak üzere 2 yıla kadar takip edebilirler³²³. Kanun da cinsiyet değiştirmek isteyen bireyin ne kadar süre ile takip edilmesi gerektiğine dair herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Aynı şekilde başvuruyu değerlendiren ve sağlık kurulu raporunu talep eden mahkemenin de tıbbi süreci takdir etme yetkisi yoktur. Burada süre, cinsiyet değiştirmek isteyen kişinin psikolojik durumu ve yeterliliğine göre tedaviye hazırlık açısından psikiyatrist tarafından öngörülür. Cinsiyet değişikliği operasyonlarının geri dönülmez sonuçları bulunur³²⁴. Bu sebep ile öngörülen süre ile amaçlanan, kişinin

³¹⁷ Hacettepe Üniversitesi Cinsel Kimlik Sorunlarını Değerlendirme Kurulunun Çalışma Esasları Hakkında Yönerge m.5, www.hacettepe.edu.tr, erişim tarihi: 10.07.2019.

³¹⁸ NASIR, Serdar: Cinsiyet Değiştirme Ameliyatları, www.serdarnasir.com, erişim tarihi: 20.09.2019.

³¹⁹ *Gerçek Yaşam Testi: Cinsiyet değiştirmek isteyen kimsenin bir süre karşı cinsin rolünde yaşaması.* BAFRA, s. 48; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM, s. 444; KAYA, s. 75.

³²⁰ BAFRA, s. 48; KAYA, s. 64.

³²¹ HÜCKSDKÇEHY m.8'e göre kişilerin cinsiyet geçiş süreçleri ile ilgili değerlendirme kurul tarafından iki halde yapılır. Birincisi kişinin cinsiyet değişikliği talebi ile dava açması üzerine mahkeme tarafından kişinin bu hastanelere gönderilerek sağlık kurulu raporu düzenlenmesinin istenmesidir. İkincisi ise kişinin cinsel kimliği ile ilgili sorun yaşayıp hastanenin ilgili polikliniklerine tıbbi girişim talebi ile başvuruda bulunmasıdır. www.hacettepe.edu.tr, erişim tarihi: 10.07.2019.

³²² BAFRA, s. 49; ÇOBAN, s. 17.

³²³ NASIR, www.serdarnasir.com, erişim tarihi: 20.09.2019; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 3; GÜVEN, Cinsiyet, s. 61.

³²⁴ BAFRA, s. 47; BİÇER/ ÇOLAK/ BİLGİLİ/ DİNÇMEN, s. 92; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 3.

cinsiyet değişikliğine gerçekten ihtiyaç duyup duymadığını tespit edebilmek, geçici bir heves olup olmadığını anlayabilmektir³²⁵.

Psikiyatrik terapi ve gözlem süreci devam ederken cinsiyet değiştirmek isteyen bireye endokrin tarafından geçmek istediği cinsiyete ait hormonlar en az 6 ay süre ile verilir. Hormon tedavisinde amaç kişiyi biyolojik olarak değişikliğe hazırlamaktır. Ayrıca kişinin hormonal değişikliklere karşı verdiği tepkileri gözlemleyerek değişikliği gerçekten isteyip istemediğini teşhis edebilmektir³²⁶.

Psikiyatrik tedavi, hormon tedavisi ve diğer bölümlerinde yapacakları muayeneler sonucunda, psikiyatrist cinsiyet değiştirmek isteyen bireyin cinsel kimliğinin karşı cinse ait olup olmadığına karar verir. Tüm değerlendirmelere sonucunda Cinsel Kimlik Konseyi de nihai bir karara ulaşır. Bireyin cinsiyet değiştirmesinin gerekli görülmesi durumunda, “*Üremeden yoksun olup³²⁷ ruh sağlığı açısından ameliyat olması zorunludur*” ibareli bir resmi sağlık kurulu raporu hazırlanıp mahkemeye sunulur.

Mahkeme resmi sağlık kurulu raporunu inceleyerek cinsiyet değiştirmek isteyen kişinin cinsiyet değiştirme operasyonlarını geçirmesine izin verir. Bu aşamadan sonra cinsiyet değiştirmek isteyen kişinin operasyonları, resmi sağlık kurulu raporunu aldığı hastanede geçirmesi şart deęildir³²⁸. Cinsiyet değiştirmek isteyen kişi bu konuda yetkili herhangi bir sağlık kuruluşunda gerekli operasyonlarını geçirebilir.

Cinsiyet değişikliği, transseksüel bireyler bakımından bir dizi plastik cerrahi operasyonu ile mümkün olabilir. Kısaca bahsetmek gerekirse, cinsiyet değiştirecek kimsenin kadın olması halinde, öncelikle bu kişinin iç üreme organları ve göğüsleri alınır. Daha sonra cinsel organı kapatılır ve suni bir erkek cinsel organı oluşturulur. Cinsiyet değiştirecek kimsenin erkek olması halinde ise, öncelikle iç üreme organları ve cinsel organ operasyon ile alınır. Daha sonra ise bu kişiye kadın cinsel organı yapılır³²⁹.

³²⁵ BAFRA, s. 48.

³²⁶ BAFRA, s. 49; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 2.

³²⁷ Türk Medeni Kanunu madde 40 hükmünde yer alan “*üreme yeteneğinden sürekli yoksun bulunma*” şartı AYM’ nin 20.03.2018 tarihinde 30366 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 2017/130 E. 2017/165 K. sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. İkinci Bölüm, 2.2., 2.2.1.1., f.

³²⁸ KAYA, s. 77; TEKİN, s. 107; ATAMER, 2006, www.lambdaistanbul.org, *erişim tarihi: 22.08.2019*.

³²⁹ TEKİN, s. 100; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 2; KAYA, s. 64; ZEVKLİLER, s. 271.

Operasyonların bitmesi ile tıbbi sürecinde sonlanacağı düşünülmemelidir. Ameliyatlardan sonra da cinsiyet değiştiren bireylerin hormon tedavilerine devam etmeleri gerekir. Aynı zamanda yeni cinsiyetlerine uyum sağlayabilmeleri amacı ile psikiyatrik tedaviden de yoksun kalmamaları gerekir³³⁰.

2.2.3. KAYIT DÜZELTME DAVASI VE CİNSİYET DEĞİŞİKLİĞİNİN NÜFUS MÜDÜRLÜĞÜNE BİLDİRİLMESİ

TMK m.40 da öngörülen mahkemeye başvuru şartlarının sağlanması ve mahkeme izni ile cinsiyet değişikliği operasyonun gerçekleşmesi ile kişi *tıbben* cinsiyet değiştirmiş olur. Bu aşamadan sonra tıbben cinsiyet değiştiren kimsenin yeni cinsiyetine resmiyet kazandırması gerekir.

TMK. m.39 hükmü “*mahkeme kararı olmadıkça, kişisel durum sicilinin hiçbir kaydında düzeltme yapılamaz*” şeklindedir³³¹. Dolayısı ile mahkeme izni ile cinsiyet değiştiren kimsenin daha sonra, Kayıt Düzeltme Davası açması gerekir³³². Açılan bu dava ile cinsiyet değiştiren kişinin nüfus sicilindeki cinsiyet kaydı yeni cinsiyetine göre değiştirilir³³³. Ayrıca bu dava ile cinsiyet değiştiren kişinin yeni cinsiyeti artık hukuken de geçerlilik kazanmış olur³³⁴.

Türk Medenî Kanunu m.40/II deki düzenleme “*Doğumdan sonra meydana gelen cinsiyet değişikliğinin, sağlık kurulu raporu ile belgelendirilmesi halinde nüfus sicilinde gerekli düzeltme yapılır.*” şeklindedir. Hükme göre mahkemenin nüfus kaydının düzeltilmesine karar verebilmesi için cinsiyet değiştiren kişinin tekrar bir sağlık kurulu

³³⁰ TEKİN, s. 100; KAYA, s. 64; BAFRA, s. 47.

³³¹ AKINTÜRK/ AKİPEK, s. 489.

³³² ZEVKLİLER, Medeni, s. 521; ÖZKAN, s. 70.

³³³ ÇOBAN, s. 18.

³³⁴ SERT, s. 257; OĞUZMAN/ SELİÇİ/ ÖZDEMİR, s. 186; AKİPEK/ AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 495; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 2; ÖZKAN, s. 70.

raporu sunması gerekir³³⁵. Ancak burada sunulacak rapor ile tespit edilmek istenen, cinsiyet değişikliği operasyonlarının geçerli ve eksiksiz şekilde gerçekleşip gerçekleşmediğidir³³⁶.

Yargıtay'a intikal eden konu ile ilgili bir dosyada dava, alınan raporda davacının ürolojik anlamda erkek dış genital organına sahip olmaması gerekçesine dayanılarak reddedilmiş, davacının kararı temyiz etmesi ile dosya Yargıtay'a intikal etmiştir. Yargıtay³³⁷ ilgili kararında;

“Davacının dava tarihinde on sekiz yaşından büyük, bekâr, kadın olarak nüfusta kayıtlı bulunduğu, transseksüel yapıda olup Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniğinde dört yıllık izleme sonucunda cinsiyetinin erkek olarak değiştirilmesinin ruh sağlığı açısından zorunlu bulunduğu dosyadaki tıbbi belge ve raporlardan anlaşılmaktadır.

Mahkeme Türk Medeni Kanunu'nun madde 40/1 uyarınca davacıya kadın olan cinsiyetinin erkek olarak değiştirmesi için 23.11.2004 tarihinde izin vermiş, karar temyiz edilmeyerek kesinleşmiştir. Davacının, izin kararından sonra geçirdiği tıbbi operasyon sonucu düzenlenen raporda: "Labium minuslarının" çıkartıldığı, vajinanın kapalı olduğu, ürolojik olarak erkek dış genital organlarına sahip olmadığı, bununla birlikte kadın cinsel organlarına da sahip olmadığı, üreme fonksiyonlarının bulunmadığı, genital bölgesinin kadın görünümüne sahip olmadığı, biyolojik cinsiyetinin psikolojik cinsel kimliğine uygun olarak değiştirilmesinin ruh sağlığı açısından gerekli olduğu açıklanmıştır.

Dosyadaki raporlar Türk Medeni Kanunu'nun madde 40'a uygun nüfus sicilinde cinsiyet değişikliği yapılması için yeterli değildir. Ancak davacının sunduğu Şişli Eftal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Plastik Cerrahi Uzmanı Doktoru imzalı yazıda:

³³⁵ OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 187; TEKİN, s. 107; CUMALİOĞLU, s. 449; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 3; ATAMER/ TAŞKIN, s. 759 vd. ; ATAMER, 2006, www.lambdaistanbul.org, erişim tarihi: 22.08.2019.

³³⁶ Y. 2. HD., 13.02.2006 T., 17485 E., 1343 K sayılı ilamında; davacının kadın cinsiyetinden erkek cinsiyetine geçebilmesi için gerekli olan ameliyatlardan birincisini olduğu ancak, kadından erkeğe cinsiyet dönüşümünün ikinci aşama ameliyatı olan hastaya erkek cinsel organın takılması ameliyatının henüz yapılmadığı, bu durumda ancak cinsiyet değişikliğinin ikinci aşamasının yapıp, gerekli olan sağlık kurulu raporunun sunulması halinde cinsiyet değişikliğinin nüfus siciline işlenmesine karar verilebileceğini belirtmiştir. AKINTÜRK/ AKİPEK, s. 494, GÜVEN, Cinsel Kimlik, s. 163; DURAL/ ÖĞÜZ, s. 127; BAFRA, s. 53; TEKİN, s. 108.

³³⁷ Y. 2. HD. 2005/17485 E., 2006/1343 K. sayılı ilamı, www.lexpera.com.tr, erişim tarihi: 09.08.2019.

"Davacının kadın cinsiyetinden erkek cinsiyetine geçebilmesi için gerekli ameliyatlardan birincisini olduğu, kadınlık iç ve dış organlarının alınarak fiziksel kadın kimliğinin sonlandırıldığı, kadından erkeğe ' cinsiyet dönüşümünün ikinci aşama ameliyatının hastaya erkek cinsel organının takılması olduğu, bunun da tıbbi açıdan mümkün bulunduğu" ifade edilmiştir. Davacıya, cinsiyet değişikliğinin ikinci aşamasının da yapılıp Türk Medeni Kanunu'nun 40/2. madde uyarınca tıbbi yöntemlere uygun "Resmi Sağlık Kurulu Raporu" sunması için imkân tanınıp, bunun sonucu uyarınca karar verilmesi gerekirken, yazılı olduğu gerekçeyle davanın reddi doğru bulunmamıştır." şeklinde hüküm kurarak yerel mahkeme kararını bozmuştur.

Cinsiyet değiştiren kimsenin yeni kimliğini alabilmek ve cinsiyetini resmileştirmek adına açacağı dava 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 36f.1/a hükmüne göre³³⁸ kayıt düzeltme davası olur. Cinsiyet değiştiren kişinin davayı yönelteceği kurum ikametinin bulunduğu nüfus müdürlüğü olur. Yargıtay'ın çeşitli kararlarında³³⁹ cinsiyet değiştiren kimsenin nüfus kaydında yapılması gereken değişikliğe ilişkin mahkemede görülecek davalarda Cumhuriyet Savcısının³⁴⁰ bulunmamasının bozma nedeni kabul edildiği görülmektedir. Ayrıca bu davaya ilişkin hükmü içeren gerekçeli kararın da yine Cumhuriyet Savcısına tebliğ edilerek³⁴¹, görüldü şerhi alınması gerektiği belirtilmiştir.

³³⁸ GENÇCAN, s. 396.

³³⁹ "...cinsiyet değiştirme davaları niteliği itibari ile kamu düzeni ile ilgilidir. 4722 sayılı yasanın 2. Maddesi delaleti ile 4721 sayılı yasanın 40. Maddesi eldeki davalara da uygulanır. Öte yandan davanın sonucu nüfus kaydında değişikliği de gerektirdiğinden Nüfus idaresi ve cumhuriyet savcısının davaya katılması da gerekir. Bu nedenle mahkemece yapılacak iş Nüfus İdaresi ve Cumhuriyet savcısının davaya katılmasını sağlamak (nüfus K. 46 ve 4721 sayılı yasa 39) 4721 sayılı yasanın 40. Maddesi gereğince araştırma ve inceleme yapıp sonucuna göre hüküm kurmaktır. Söz konusu kurala göre eksik hasım ve eksik inceleme ile hüküm kurulması doğru görülmemiştir. Temyiz edilen kararın bozulması gerekmiştir..." (Y.8.HD, 29.03.2002, 3556-4551 sayılı ilamı), GENÇCAN, s. 398.

³⁴⁰ 5490 sayılı Nüf. Hiz. K. m. 36 f.1/a da düzenlenen " Nüfus kayıtlarına ilişkin düzeltme davaları, düzeltmeyi isteyen şahıslar ile ilgili resmî dairenin göstereceği lüzum üzerine Cumhuriyet savcuları tarafından yerleşim yeri adresinin bulunduğu yerdeki görevli asliye hukuk mahkemesinde açılır. Kayıt düzeltme davaları Cumhuriyet savcısı ve nüfus müdürü veya görevlendireceği nüfus memuru huzuru ile görülür ve karara bağlanır." bendindeki, 31.03.2011 tarihli ve 6217 sayılı kanunun 31. Maddesi ile, "cumhuriyet savcısı" ibaresi yürürlükten kaldırılmıştır. www.mevzuat.gov.tr, erişim tarihi: 18.07.2019.

³⁴¹ "...dosyada duruşmaya katılan Cumhuriyet savcısının görüldü şerhi bulunmamaktadır. Cumhuriyet Savcısına Tebligat Yasasının 43. Maddesi uyarınca gerekçeli kararın tebliği yapılarak dosyanın gönderilmesi için mahal mahkemesine İADESİNE, oybirliği ile karar verildi." (Y 2 HD, 24.04.2003, 4877-6018) ayrıntılı bilgi için bkz. GENÇCAN, s. 398.

Ayrıca davada görevli ve yetkili mahkeme cinsiyet değiştiren kimsenin bulunduğu yer Asliye Hukuk Mahkemesidir³⁴².

Nüfus kaydının düzeltilmesi talepli davada, mahkeme davayı reddedebilir. Bu durumda davacı, istinaf kanun yoluna³⁴³ kararın kendisine tebliğinden itibaren iki hafta içerisinde başvurabilir.

Cinsiyet değiştiren kimsenin nüfus sicilindeki cinsiyetinin de değişmesi ile yeni cinsiyeti resmiyet kazanır. Yeni cinsiyetin resmiyet kazanması ile özellikle askerlik³⁴⁴ gibi pek çok alanda değişiklikler yaşanır. Bu durumda mahkemeden alınacak gerekçeli kararın onaylı sureti³⁴⁵ ile diploma, pasaport, ehliyet gibi kişisel resmi evraklardaki cinsiyet ibarelerinde de değişiklik yapılması gerekir³⁴⁶.

2.2.4. YABANCI ÜLKELERDE GERÇEKLEŞTİRİLEN CİNSİYET DEğİŞİKLİğİ OPERASYONLARININ TÜRK MAHKEMELERİ TARAFINDAN KABUL EDİLMESİ

Kayıt düzeltme davasında hakim öncelikle, cinsiyet değişikliği operasyonlarına izin veren mahkeme kararını talep eder³⁴⁷. Ancak cinsiyet değiştiren kişi bu operasyonları

³⁴² ZEVKLİLER, Medeni, s. 521; CUMALİOğLU, s. 449.

³⁴³ 20.07.2016 tarihinden beri yerel mahkeme kararlarına karşı nüfus davalarında, soy bağına ilişkin davalar hariç olmak üzere, ancak istinaf kanun yoluna başvurulabilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. RUHİ/ RUHİ, s. 696.

³⁴⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Üçüncü Bölüm, 3.5.

³⁴⁵ BABACAN, Hüseyin Rahmi/ USLU, Kazım: Uygulamada Nüfus Davaları, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, Mart, 2013, s. 348.

³⁴⁶ ATAMER/ TAŞKIN, s. 765; SERT, s. 263; ÇOBAN, s. 4.

³⁴⁷ Yargıtay 2. HD., 13.02.2006 T., 17485 E., 1343 K. sayılı ilamında, “davacının kadın cinsiyetinden erkek cinsiyetine geçebilmesi için gerekli olan ameliyatlardan birincisini olduğu ancak, kadından erkeğe cinsiyet dönüşümünün ikinci aşama ameliyatı olan hastaya erkek cinsel organın takılması ameliyatının henüz yapılmadığı, bu durumda ancak cinsiyet değişikliğinin ikinci aşamasının yapılıp gerekli olan sağlık kurulu raporunun sunulması halinde cinsiyet değişikliğinin nüfus siciline işlenmesine karar verilebileceğini” belirtmiştir.

mahkemeden izin almadan gerçekleştirmiş olabilir³⁴⁸. Günümüzde cinsiyet değişikliği operasyonları Türk Mahkemelerinden izin almadan da yurtdışında gerçekleştirilmektedir³⁴⁹. Bu durumda yurt dışında operasyon geçiren bir Türk vatandaşının durumunun ne olacağını incelemek gerekmektedir³⁵⁰.

*GÜVEN*³⁵¹e göre; TMK m.40 hükmü kapsamında mahkemeden izin almadan cinsiyet değiştiren kişinin kayıt düzeltme talebinde bulunması halinde, durumun hakim takdiri ile çözülmesi gerekir. Bu durumda hakim her ne kadar cinsiyet değişikliği operasyonları mahkemeden izin almadan gerçekleştirilmiş olsa da, TMK m.40 hükmünde yer alan şartların sağlanıp sağlanmadığını araştırmalıdır. Tıbben cinsiyet değişikliğinin tam anlamı ile gerçekleşip gerçekleşmediğine dair resmi sağlık kurulu raporu istemelidir. Cinsiyet değiştirdiğini iddia eden kişinin bu rapor ile durumu ispat etmesi gerekir. Cinsiyet değiştiren kişinin TMK madde 40 hükmünde aranılan şartları sağlanması ve cinsiyet değiştirdiğini ispatlaması halinde hakim kayıt düzeltme talebini kabul edebilir.

³⁴⁸ “Avrupa insan hakları mahkemesi, izin alınmaksızın gerçekleştirilen cinsiyet değişikliği ameliyatına dayanarak açılan nüfus sicilinin tashihi davalarını reddeden ülkelerin uygulamalarını, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m.8’e aykırı bulmaktadır.” Naklen KAYA, s. 79; OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, dpn: 635, s. 187; AYAN, s. 153; TURAN BAŞARA, s. 257; ATAMER, 2006, www.lambdaistanbul.org, erişim tarihi: 22.08.2019.

³⁴⁹ GÜVEN, Cinsel Kimlik, s. 166; ÖZKAN, s. 70; OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, dpn: 635, s. 187; ALTIPARMAK, Özlem: Cinsiyet Değiştirme Ameliyatları Üzerine, 2007, www.kaosgl.org, erişim tarihi: 15.09.2019; ATAMER, 2006, www.lambdaistanbul.org, erişim tarihi: 22.08.2019.

³⁵⁰ Türk Hukukunda olduğu gibi yabancı ülke hukuklarında da yasadışı gerçekleştirilen tıbbi cinsiyet değişikliklerinin mahkeme tarafından kabul edilmemesi sebebi ile hukuki problemler ortaya çıkabilmektedir. Bu problemlerin çözümü için ise genel olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları etkili olmaktadır. “2000’li yıllarda, Mahkeme transseksüellerin resmi belgelerdeki cinsiyetlerinin değiştirilmesi konusundaki yaklaşımını değiştirmeye başlamıştır. Bunun en büyük örneği Christine Goodwin kararıdır. 11 Temmuz 2002 tarihinde karara bağlanan Christine Goodwin v. the United Kingdom başvurusunda, başvuran, erkek iken kadın olmuş bir transseksüeldir. Başvuran, cinsiyet değişikliği ameliyatından sonra yeni cinsiyetinin hukuki olarak tanınmamasından ve özellikle iş, sosyal güvenlik ve evlenme hakları bakımından kendisine yönelik muameleden dolayı başvuruda bulunmuştur. Başvuran, işyerinde iş arkadaşları tarafından cinsel tacize uğradığı gerekçesiyle yerel mahkemede dava açmıştır. Yerel mahkeme tarafından Birleşik Krallık Hukukuna göre erkek olması sebebiyle dava talebi reddedilmiştir. Başvuran daha sonra, sağlık sorunları gerekçe gösterilerek işten çıkarılmıştır. Goodwin, kadınların emeklilik yaşı olan altmış yaşına geldiğinde emekli maaşı almak için başvurmuş ancak, Sosyal Güvenlik Bakanlığı, erkekler için düzenlenmiş emeklilik yaşı olan altmış beş yaşına kadar başvuranın emekli olamayacağını belirtmiştir. Mahkeme’nin değerlendirmesine göre, devlet, transseksüel başvuranın cinsel kimliğini hukuki olarak tanımayarak özel hayata saygı hakkı bağlamındaki pozitif yükümlülüklerini yerine getirmemiştir. Mahkeme, transseksüellerin hukuki durumunun artık devletin takdir marjına bırakılmadığını, zira transseksüellerin hukuken tanınmaları karşısında korunacak ağırlıkta bir kamu yararı bulunmadığını belirterek, somut olayda 8. maddenin ihlal edildiğine oybirliğiyle karar vermiştir.” TOPRAK, s. 39’dan naklen.

³⁵¹ GÜVEN, Cinsel Kimlik, s. 166.

Yargıtay’a intikal eden konu ile ilgili bir dosyada, davacı Almanya’da özel bir hastanede cinsiyet değişikliği operasyonu geçirmiştir. Türkiye de ise kayıt düzeltme talebi ile mahkemeye başvuruda bulunmuştur. Mahkeme davacıyı Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi’ne yönlendirmiştir. Hastanenin Psikiyatri Anabilim Dalından alınan raporda “cinsel kimlik bozukluğu, cinsel yönden kadınlara ilgi duyan” şeklinde tanı konulmuştur. Dolayısıyla davacının TMK. M. 40 hükmü uyarınca öngördüğü şartları usulüne uygun olarak sağladığı anlaşılmıştır. Ancak yerel mahkemenin davayı reddetmiştir. Bunun üzerine davacı Yargıtay’a temyiz başvurusunda bulunmuştur. Yargıtay³⁵² ise “*toplanan deliller çerçevesinde davacının cinsiyet değişikliğine izin istemi hakkında karar verilmesi gerekirken red kararı verilmesi sebebi*” ile yerel mahkeme kararını bozmuştur.

³⁵² Yargıtay 2. HD., 13.12.2010 tarihli 2009/19039 E., 2010/20942 sayılı ilamı, www.lexpera.com.tr, erişim tarihi: 06.07.2019.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CİNSİYET DEĞİŞTİRMENİN HUKUKİ SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. KİŞİLER HUKUKU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRME

3.1.1. Beklenen ve Kazanılmış Hakların Durumu

Cinsiyet değiştirmenin etkisi beklenen haklar yönünden ileriye dönük hüküm ve sonuç doğurur³⁵³. Yani cinsiyet değiştiren kimse, cinsiyet değişikliğinden itibaren yeni cinsiyetine göre hukuki muameleye tabi olur. Kazanılmış haklar bakımından ise aynı durum söz konusu olmaz³⁵⁴. Bu haklar kazanıldığı tarih itibari ile kişi resmi olarak hangi cinsiyette ise o cinsiyete göre değerlendirilir.

3.1.2. İsim Değişikliği Talebi

Cinsiyet değişikliğinin kişiler hukuku bakımından karşımıza çıkan en önemli sonucu isim değişikliğidir. Kanunda cinsiyet değiştiren kimsenin isminin ne olacağı konusunda herhangi bir özel düzenleme yer almamaktadır. Bu durumda burada uygulanması gereken hükümlerin genel hükümler olduğu söylenebilir³⁵⁵.

Türk Medenî Kanunu'nun isim değişikliğini düzenleyen m. 27/I hükmüne göre;

³⁵³ TURAN BAşARA, s. 257; SERT, s. 263; GÜVEN, Cinsiyet, s. 67; KAYA/ İLTAş/ ÇEKİN, s. 4; KAYA, s. 80.

³⁵⁴ KAYA, s. 80.

³⁵⁵ TURAN BAşARA, s. 258; GÜVEN, Cinsel Kimlik, s. 171; TEKİN, s. 110; ATAMER, 2006, www.lambdaistanbul.org, erişim tarihi: 22.08.2019.

“Bir kimsenin haklı sebeplere dayanarak mahkemeden adının değiştirilmesini isteyebilmesi mümkündür. Mahkemede isim değişikliği için ileri sürülen sebebin haklı olup olmadığı hususu hâkim tarafından değerlendirilecek ve takdir edilecektir.”

Hükümden de anlaşılacağı üzere bir kimsenin keyfi olarak ismini değiştirmesi mümkün değildir³⁵⁶. Kanun koyucu sadece haklı sebeplerin varlığı halinde isim değişikliğini mümkün kılmıştır. Ancak haklı sebeplerin ne olduğu konusu açıkça düzenlenmemiştir. Bunun yerine haklı sebebin var olup olmadığı takdiri hakime bırakılmıştır³⁵⁷.

Türk Hukukunda çeşitli sebepler ile isim değiştirmek mümkündür. Cinsiyet değiştiren kişinin de mahkemeden yeni bir isim talep hakkı vardır³⁵⁸. Cinsiyet değişikliği halinde kişinin yeni cinsiyeti ile mevcut ismi uyumlayabilir. Bu durum isim değişikliği bakımından haklı sebep oluşturur. Örneğin ismi Veli olan bir kişinin cinsiyet değiştirerek kadın olması halinde mevcut ismi ile yeni cinsiyetinin uyduğu söylenemez.

Cinsiyet değişikliğinin Türk Medenî Kanunu’nun 27/I maddesi hükmü kapsamında haklı sebep sayılma ihtimali yüksektir. Ancak cinsiyet değiştiren kimse cinsiyet değiştirmeden önce hem erkek hem kadınlar için kullanılabilen “unisex” bir isme sahip olabilir. Doktrinde bu durumda mahkemenin isim değişikliği talebini reddedebileceği yönünde görüşe sahip olanlarda vardır³⁵⁹. Örneğin Toprak, Deniz gibi isimler unisex olup hem kadınlar hem de erkekler tarafından kullanılabilir. Ancak istisnai durumlar hariç genel kanı, cinsiyet değiştiren kişinin ismi ile yeni görünüşünün uyumlamasının isim değişikliğine gidilmesinde önem arz ettiği³⁶⁰.

Cinsiyet değiştiren kişi yeni cinsiyetine resmiyet kazandırabilmek için açtığı kayıt düzeltme davası³⁶¹ ile birlikte isim değişikliğini de mahkemeden talep edebilir. Ancak

³⁵⁶ OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 130; ZEVKLİLER, Medeni, s. 361.

³⁵⁷ AYAN/AYAN, s. 110; SERT, s. 264; KAYA, s. 81; AKİPEK/ AKINTÜRK, s. 450; OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 130 vd. ; ÖZTAN, Kavramlar, s. 301; SEROZAN, s. 483; TEKİN, s. 110; ATAMER, 2006, www.lambdaistanbul.org, erişim tarihi: 22.08.2019; DURAL/ ÖĞÜZ, s. 177.

³⁵⁸ KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM, s. 446; GÜVEN, Cinsiyet, s. 67; ZEVKLİLER, Medeni, s. 362.

³⁵⁹ KAYA, s. 81; TEKİN, s. 110; ATAMER, 2006, www.lambdaistanbul.org, erişim tarihi: 22.08.2019.

³⁶⁰ ATAMER, 2006, www.lambdaistanbul.org, erişim tarihi: 22.08.2019; TEKİN, s. 110.

³⁶¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: İkinci Bölüm, 2.2., 2.2.3.

isim değişikliğinin kayıt düzeltme davası ile birlikte talep etmesi şart değildir. Cinsiyet değiştiren kişi dilerse daha sonra TMK m. 27/I hükmüne dayanarak ayrı bir dava ile mahkemeden isim değişliği talebinde bulunabilir³⁶². Mahkeme bu durumda isim değişikliğinin kayıt düzeltme ile birlikte talep edilmesi gerektiği gerekçesine dayanarak davacının talebini reddedemez.

Cinsiyet değiştiren kişinin isim değiştirmesi şart değildir. Bu kişi isterse eski ismini kullanmaya da devam edebilir³⁶³. Bu durumda da mahkeme cinsiyet değiştiren kişinin mevcut ismi ile yeni cinsiyetinin uyuşmamasına dayanarak re'sen isim değişikliğine hükmedemez.

İsim değişikliği davasının da yetkili ve görevli mahkeme Nüf. Hiz. Kanunu m.36/1-a³⁶⁴ hükmüne göre cinsiyet değiştiren kişinin bulunduğu yer Asliye Hukuk Mahkemesidir³⁶⁵.

3.2. AİLE HUKUKU BAKIMINDAN DEğERLENDİRME

TMK m. 40 hükmü kapsamında bir kimsenin cinsiyet değiştirmesinin aile hukuku bakımından cinsiyet değiştiren kimseye, varsa eşine ve alt soyuna da etkisi olur. Dolayısıyla cinsiyet değişikliğinin aile hukuku bakımından bu bireylere etkisinin incelenmesi gerekir.

³⁶² GÜVEN, Cinsel Kimlik, s. 172; TURAN BAşARA, s. 258; TEKİN, s. 110; KAYA/ İLTAş/ ÇEKİN, s. 4.

³⁶³ SERT, s. 263; KAYA/ İLTAş/ ÇEKİN, s. 4; KAYA, s. 81.

³⁶⁴ Nüf. Hiz. Kanunu m.36/1-a “Nüfus kayıtlarına ilişkin düzeltme davalar...yerleşim yeri adresinin bulunduğu yerdeki görevli asliye hukuk mahkemesinde açılır.”

³⁶⁵ GENÇCAN, s. 396, ALÇIK, s. 1883; ÖZKAN, s. 70; GÜVEN, Cinsiyet, s. 67; OğUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 135; ZEVKLİLER, Medeni, s. 363; DURAL/ ÖĒÜZ, s. 179.

3.2.1. Yasadışı Gerçekleştirilen Tıbbi Cinsiyet Değişikliklerinin Mevcut Evlilik Birliğine Etkisi

Türk Medeni Kanunu m. 40 hükmünde cinsiyet değiştirecek kimsenin evli olmaması şartı aranmıştır³⁶⁶. Dolayısıyla cinsiyet değiştiren kimsenin evli olmaması evli ise de mahkemeye başvurmadan önce evliliğini sonlandırması gerekir. Ancak bu durumda Türk Medeni Kanunu'nda yer alan genel hükümler çerçevesinde birtakım sonuçların ortaya çıkması da muhtemeldir. Bunlardan ilki evlilik birliğinin sonlanması ile diğer eşin talep etmesi muhtemel olan tazminat ve nafaka durumudur. Diğeri ise cinsiyet değiştiren kişi ile eski eşinin müşterek çocuklarının bulunmasıdır.

3.2.1.1. Evlilik Birliğinin Sona Ermesi

Türk Medeni Kanunu madde 40 hükmü ile getirilen düzenlemede kanun koyucu cinsiyet değiştirecek kimsenin evli olmama şartını öngörmüştür. Dolayısıyla evli kimselerin cinsiyet değiştirmesini hukuken mümkün kılmamıştır³⁶⁷. Bu durumda mülga MK m.29/II³⁶⁸ den farklı olarak TMK m.40 kanun hükmüne göre cinsiyet değiştirecek kimsenin evli olması durumunda cinsiyet değiştirebilmek için öncelikle evlilik birliğini sonlandırması gerekir³⁶⁹.

TMK madde 40 hükmü ile mülga kanun hükmünde yer alan tartışmaların, evliliğin kendiliğinden sona ermesi bakımından, önüne geçilmiştir. Ancak bu hükümle de doktrinde yeni görüş ayrılıkları meydana gelmiştir. Madde 40 hükmü ile cinsiyet değiştirecek kimsenin evli olmaması şartı aransada, bu kişilerin evlilik birliğini

³⁶⁶ TURAN BAŞARA, s. 253; OĞUZMAN/ SELİÇİ/ OKTAY ÖZDEMİR, s. 187; SEROZAN, s. 489; TEKİN, s. 108; DEMİRBOĞA, s. 55; CUMALIOĞLU, s. 448; TURAN/ AKSOY POYRAZ/ İNCE/ SAKALLI KANI/ EMÜL/ DURAN, s. 154; ÇOBAN, s. 17; ATAMER/ TAŞKIN, s. 728.

³⁶⁷ TUTUMLU, s. 30; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 3.

³⁶⁸ Mülga kanun hükmünde ise cinsiyet değiştirebilmek için evli olmama şartı aranmıyordu. Dolayısıyla evli kişilerinde cinsiyet değiştirebilmesi mümkündü. Ayrıntılı bilgi için bkz. İkinci Bölüm, 2.1., 2.1.2.

³⁶⁹ KAYA, s. 78.

sonlandırmadan ve mahkemeden izin almadan cinsiyet değişikliği operasyonu geçirmesi durumunda evliliğin hangi hükümlere tabi olacağı hakkında herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir.

Öğretideki görüşlerden bir kısmı³⁷⁰ evli bir kimsenin mahkemeden izin almadan cinsiyet değişikliği operasyonu geçirmesi halinde evliliğinin kendiliğinden sona ereceği yönündedir³⁷¹. Bu görüşü savunanlardan *DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ*³⁷², e göre; aynı cinsiyette iki insanın evliliği halinde bu kişilerin evlilikleri yoklukla sakatlanır. Dolayısıyla iki ayrı cinsiyette evlenen fakat daha sonra taraflardan birisinin cinsiyet değiştirdiği durumlarda evlilik, hakim kararına gerek olmadan yoklukla sakatlanmış hale gelir. Bu durumda evlilik artık yok sayılmalıdır³⁷³.

Yokluk kavramı hukuki işlemlerin geçersizliğini doğuran en ağır müeyyidedir. Hukuki işlemin kurucu unsurlarından birisinin eksik olması durumunda işlem hiç var olmamış sayılır³⁷⁴. Yokluk halinde geçersizlik sebebinin evliliğin kurulması anında mevcut olması gerekir³⁷⁵. Bu durumda da evlilik baştan itibaren geçersiz hale gelir. Ancak evli kimsenin cinsiyet değiştirmesi durumunda evliliğin kurucu unsurlarında eksiklik yoktur. Yani evlilik başlangıçta sağlıklı şekilde kurulmuş, cinsiyet değişikliğine kadar geçen süreçte de aynı şekilde devam etmiştir. Bu durumda ancak cinsiyetin değişmesi ile evliliğin kurucu unsurlardan birisinin cinsiyet değişikliği anından itibaren sakatlandığı söylenebilir. Yokluk hükümlerini uygulamak ise evliliği baştan itibaren geçersiz kılmak anlamına gelir³⁷⁶. Dolayısıyla bu görüşe katılmak kanaatimize göre mümkün değildir.

³⁷⁰ *DURAL/ ÖĞÜZ/ GÜMÜŞ*, s. 74; GENÇCAN, Aile, s. 365.

³⁷¹ *DURAL/ ÖĞÜZ/ GÜMÜŞ*, s. 74; SERT, s. 265; TURAN BAŞARA, s. 258; İKİZLER, Metin: Evlenmenin Hükümsüzlüğü, Seçkin Yayınevi, 1.Baskı, Mart, 2018, Ankara, s. 107; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 3.

³⁷² *DURAL/ ÖĞÜZ/ GÜMÜŞ*, s. 74.

³⁷³ *DURAL/ ÖĞÜZ/ GÜMÜŞ*, s. 74; SERT, s. 265; TURAN BAŞARA, s. 258; İKİZLER, s. 107; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 3.

³⁷⁴ AYAN, Nurşen/ AYAN, Mehmet: Medeni Hukuka Giriş, Mimoza Yayınevi, 10. Baskı, Konya, Eylül, 2014, s. 148; GÜVEN, Cinsiyet, s. 51; OĞUZMAN/ BARLAS, s. 219; ZEVKLİLER, Aydın: Medeni Hukuk, Savaş Yayınları, 1. Bası, Ankara, Ekim, 1988, s. 28; ÖZTAN, Medeni, s. 459.

³⁷⁵ GÜVEN, Cinsel Kimlik, s. 158; SERT, s. 266; ZEVKLİLER, Medeni, s. 29.

³⁷⁶ *İsviçre St. Gallen yerel mahkemesi tarafından ortaya konulan ve benzer bir olay sebebi ile Bern İstinaf Mahkemesi tarafından da benimsenmiş bulunan görüşe göre de; her iki olayda da evli bir*

Öğretideki görüşlerden bir diğerine göre ise evliliğin sona ermesi ancak Türk Hukuk Sisteminde kanunda sınırlı sayıda sayılan hallerden birisi ile mümkündür. Dolayısıyla evlilik ancak ölüm veya hakim kararı ile sonlanabilir. Bu görüşe göre cinsiyet değiştirme ile evliliğin kendiliğinden sona ermesi Türk Hukuk Sistemine aykırı düşer. Haliyle kanunda sayılan haller dışında evliliğin cinsiyet değiştirme sebebi ile kendiliğinden sona ermesi kabul edilemez³⁷⁷. *HATEMİ/SEROZAN*³⁷⁸; eşlerden birinin cinsiyet değiştirmesinin butlan sebebi olarak kanuna eklenmesi yönünde bir çözüm önermektedir³⁷⁹. “*Kesin hükümsüzlük*” olarak adlandırılan butlanda yokluk müeyyidesinden farklı olarak hukuki işlem doğmuştur. Ancak istenilen sonucun doğması mümkün değildir³⁸⁰. Evliliğin butlanı durumunda ise TMK m. 156³⁸¹ hükmü uyarınca, evlilik hakim kararı ile iptal edilene kadar geçerli bir evliliğin tüm sonuçlarını doğurur³⁸². Dolayısıyla ilgili durumda butlan hükümlerinin uygulanması gerektiğini savunan görüşün esas kaynağının TMK m.156 olduğunu söyleyebiliriz.

Türk Medeni Kanunu’nda geçerli olarak kurulan bir evlilik birliğinin ölüm dışında kanunda sınırlı olarak sayılan iptal, gaiplik sebebi ile fesih ve boşanma gibi durumlarda ancak mahkeme kararı ile sona ereceği hüküm altına alınmıştır³⁸³. Bu hüküm çerçevesinde doktrinde yer alan her iki görüş de değerlendirildiğinde kanaatimize göre,

kimsenin evlilik birliği içerisinde iken cinsiyet değiştirmesinin mevcut evliliğe nasıl etki edeceği hususu tartışılmış, sonucunda evlilik birliğinin kurulması anında var olmayıp, sonradan gerçekleşen cinsiyet değişikliğinin evliliğin yokluğuna sebep olamayacağına kanaat getirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. İKİZLER, s. 108; ÖZTAN, Bilge: Aile Hukuku, 6. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015, s. 571; GENÇCAN, Ömer Uğur: Aile Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011, s. 369.

³⁷⁷ ÖZTAN, Bilge: Aile Hukuku, Ankara, 2004, s. 224, aktaran SERT, s. 265.

³⁷⁸ HATEMİ/ SEROZAN, s. 1993; ZEVKLİLER, Medeni, s. 29.

³⁷⁹ HATEMİ/ SEROZAN, s. 1993; AYAN, s. 154; SERT, s. 265; TURAN BAŞARA, s. 259.

³⁸⁰ AYAN/ AYAN, Giriş, s. 148 vd.; GÜVEN, Cinsiyet, s. 51; OĞUZMAN/ BARLAS, s. 221.

³⁸¹ TMK m. 156: “*Batıl bir evlilik ancak hâkimin kararıyla sona erer. Mutlak butlan hâlinde bile evlenme, hâkimin kararına kadar geçerli bir evliliğin bütün sonuçlarını doğurur.*”

³⁸² Yani yokluk halinde hukuki işlem hiç kurulmamış sayılmakta ve bu durum hakim kararı ile tespit edilirken, butlanda hukuki işlem doğmuştur ve hakim hukuki işlemin ortadan kaldırılması için karar verir. ÖZTAN, Aile, s. 577; AKINTÜRK, Turgut/ ATEŞ KARAMAN, Derya: Türk Medeni Hukuku-Aile Hukuku, Cilt: 2, Beta Yayıncılık, 14. Baskı, İstanbul, Ocak, 2012, s. 208; GENÇCAN, Aile, s. 373; KILIÇOĞLU, Ahmet M.: Aile Hukuku, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016, s. 77.

³⁸³ TURAN BAŞARA, s. 259; SERT, s. 265 vd.; GÜVEN, Cinsiyet, s. 52; ZEVKLİLER, Medeni, 787.

evliliğin cinsiyet değişikliğinin tıbben gerçekleştiği andan itibaren yoklukla sakat hale gelmesi, evliliği baştan itibaren geçersiz kılacağından mümkün değildir. Butlan durumunu ise, mutlak ve nispi butlan bakımından ayrı ayrı değerlendirmek gerekir. Mutlak butlanda, evlilik kanun koyucunun kamu düzenini korumak adına koyduğu evlenme şartlarından birinin veya birkaçının gerçekleşmemesi sebebi ile sakatlanmıştır³⁸⁴. Mutlak butlanda her ne kadar evlilik hakim kararı ile sona erdiriliyor olsa da, sakatlığın evlenme sırasında mevcut olması gerekir. Dolayısıyla evlendikten sonra eşlerden birisinin cinsiyet değiştirmesi sonucu, eşlerin aynı cinsiyette olması sebebi ile evliliğin sona ermesinde butlan hükümlerinin uygulanması doğru olmaz. Nisbi butlanda ise evlilik birliği kurulurken hukuken aranan şartlardan bazıları eksik olmasına rağmen, bu eksiklikler kamu düzenini değil, eşlerden birinin menfaatini zedelemekte, iradesini sakatlamaktadır³⁸⁵. Ancak bu durumda da mutlak butlanda olduğu gibi kanunda sınırlı olarak sayılan nisbi butlan hallerinden³⁸⁶ birisinin veya birkaçının evliliğin başında mevcut olması gerekir. Dolayısıyla butlan hükümlerinin evlendikten sonra gerçekleştirilen cinsiyet değişikliği sebebi ile boşanma sebebi yapılması mümkün değildir³⁸⁷. Bu durumda *mevcut yasalar kapsamında* en doğru çözüm cinsiyet değişikliğinin diğer eş tarafından boşanma sebebi yapılarak evliliğin mahkeme kararı ile sona erdirilmesi olur³⁸⁸. Ancak evlenmeden sonra gerçekleştirilen cinsiyet değişikliğinin ölüm, gaiplik, fesih, butlan gibi evlilik birliğini sonlandıran sebeplerden birisi olarak kanunda ayrıca ve açıkça düzenlenmesi, konu ile ilgili eksikliğin bu şekilde giderilmesi gerekir.

Evlilik birliği içerisinde iken tıbben cinsiyet değiştiren hermafrodit bireylerin durumunun sonuçları itibari ile ayrıca değerlendirilmesi gerekir. Hermafrodit bireyler doğuştan her iki cinsiyetin özelliklerine sahiptir. Ancak iki cinsiyetten birisinin

³⁸⁴ ÖZTAN, Aile, s. 578; AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 209; ÖZTAN, Medeni, s. 461; GENÇCAN, Aile, s. 374.

³⁸⁵ ÖZTAN, Aile, s. 578; AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 209; GENÇCAN, Aile, s. 395.

³⁸⁶ *Yanılma* (TMK m. 149), *Hile* (TMK m. 150), *Korkutma* (TMK m. 151).

³⁸⁷ Benzer bir görüş için bkz. AKKURT, Sinan Sami: Türk Medeni Hukukunda Evlenmenin Butlanı, Selçuk Üniversitesi, Sos. Bil. Ens. Özel Hukuk ABL., Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008, s. 47

³⁸⁸ Benzer bir görüş için bkz. ÖZTAN, Aile, s. 573.

özellikleri ağır basmaktadır³⁸⁹. Hermafrodit bireyin geçireceği cinsiyet değişikliği operasyonu ile baskın olan cinsiyetin açığa çıkarılması amaçlanır. Bu durumda hermafrodit bireyin ortaya çıkarılan asıl cinsiyeti ile diğer eşin cinsiyetinin “farklı” olması halinde evliliğin geçerliliği bakımından hukuken herhangi bir problem ortaya çıkmaz. Ancak ortaya çıkarılan asıl cinsiyet ile diğer eşin cinsiyetinin aynı olması da mümkündür. Bu durumda evliliğin sona ermesi bakımından meydana gelecek problemlerin, transseksüel bireyler bakımından da önerdiğimiz gibi, mahkeme kararı ile çözümlenmesi, kanunda açıkça bir düzenlemeye yer verilmesi gerekir.

Cinsiyet değişikliğinde evlilik birliğinin sona ermesi bakımından değerlendirilmesi gereken diğer bir durum, evlenen kişinin transseksüel yapıda olması veya evlenmeden önce tıbben cinsiyet değiştirmesi ve bu durumun diğer eş tarafından evlendikten sonra öğrenilmiş olmasıdır. Ancak bu durumda da evlenmeden önce cinsiyet değiştiren eşin yeni cinsiyetinin, evlenme anında diğer eş ile aynı olup olmamasına göre değerlendirilmesi gerekir. ATAMER³⁹⁰ e göre; eşin transseksüel yapıya sahip olduğundan haberdar olunmaması “hata³⁹¹” olarak değerlendirilebilir³⁹². Bu durumda evlilik birliği Türk Medeni Kanunu’nda “yanılma” başlığı altında yer alan madde 149/ II’de; “...eşinde bulunmaması onunla birlikte yaşamayı kendisi için çekilmez bir duruma sokacak derecede önemli bir nitelikte yanılarak” hükmüne veya Türk Medeni Kanunu’nda “aldatma” başlığı altında yer alan madde 150/ I de; “...eşinin namus veya onuru hakkında doğrudan doğruya onun tarafından veya onun bilgisi altında bir başkası tarafından aldatılarak evlenmeye...” hükümlerine dayanarak iptal edilebilir³⁹³.

Kanaatimize göre evli kimsenin evlilik birliği kurulduğu esnada, eşinin daha önce tıbben cinsiyet değiştirdiğini bilmemesi ve bu durumu evlendikten sonra öğrenmesi

³⁸⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Birinci Bölüm, 1.1., 1.1.2.3.

³⁹⁰ ATAMER, 2006, www.lambdaistanbul.org, erişim tarihi: 22.08.2019.

³⁹¹ Geçersizlik türlerinden birisi olan hata (yanılma) ilgisine hukuki işlemi tek taraflı sona erdirmeye yetkisi tanınmıştır. Bu durumda hakim geçersizliği re’sen dikkate alamayacaktır. AYAN/ AYAN, Giriş, s. 150.

³⁹² TEKİN, s. 111; ATAMER, 2006, http://www.lambdaistanbul.org, erişim tarihi: 22.08.2019

³⁹³ ATAMER, 2006, www.lambdaistanbul.org, erişim tarihi: 22.08.2019; ATAMER/ TAŞKIN, s. 761; İKİZLER, s. 104; GÜVEN, Cinsiyet, s. 51.

nitelikte hata (yanılma)³⁹⁴ hali olarak kabul edilebilir. Ancak burada hata hükümlerinin uygulanabilmesi için diğer eşin durumu evlendikten sonra öğrenmiş olmasının yanında, evlilik anında eşlerin cinsiyetlerinin birbirinden farklı olması gerekir. Örneğin evli bir kadın kocasının eskiden kadın olduğunu ancak cinsiyet değiştirerek erkek olduğunu evlendikten sonra öğrenmişse hata hükümlerine dayanarak evlilik birliğinin iptalini isteyebilir. Ancak burada TMK m. 150/I hükümlerine dayanarak hile sebebi ile evlilik birliğini sonlandırmak cinsiyet değiştiren kişinin kişilik haklarına saldırı olacağından kanaatimize göre mümkün değildir. Burada bahsedilen durumda cinsiyet değiştiren kişi transseksüel veya hermafrodit yapıda bulunmasından dolayı tıbbi bir zorunluluk hali olarak cinsiyet değiştirmiştir. Kaldı ki transseksüel birey kendisini zaten karşı cinse ait hissetmekte, hermafrodit birey ise baskın cinsiyetini ortaya çıkarmak istemektedir. Doğuştan erkek olan bir kişinin evlendiği bayana ben erkeğim diye özellikle belirtmediği gibi cinsiyet değiştiren kişinin de aynı şekilde karşısındaki bayana ben cinsiyet değiştirerek erkek oldum dememesi olağandır. Bu durum kanaatimize göre kişinin kendisini zaten biyolojik anlamda kadınken bile erkek olarak hissetmesinden ve artık eski cinsiyetini zihninden tamamen çıkartmış olmasından kaynaklanır. Dolayısıyla durumun “eşin onur ve namusu hakkında” aldatılmaktan bahisle hile hükümlerine dayandırmak ve tıbbi bir zorunluluk halini ahlaki değerler ile bağdaştırmak doğru değildir. Ayrıca taraflardan birisi cinsiyet değiştirmiş olsa da evlilik anında cinsiyetler farklı olduğundan evliliğin kurulmasında hukuki anlamda herhangi bir engel bulunmadığı da unutulmaması gereken bir husustur.

Evlenmeden önce taraflardan birinin cinsiyet değiştirmesi halinde değerlendirilmesi gereken bir diğer durum cinsiyet değiştiren kişi ile diğer eşin evlenme sırasında aynı cinsiyette olmasıdır. Örneğin biyolojik cinsiyeti erkek olan bir kimse cinsiyet değiştirerek kadın olmuş, ancak bu durumu saklayarak yine bir kadın ile evlenmiş olabilir. Bu durumda cinsiyet değiştiren kişinin aldatma kastı ile hareket ettiği barizdir. Dolayısıyla diğer eşin *mevcut yasalar kapsamında* TMK m. 150 de yer alan hile hükümlerine başvurarak evliliği sona erdirmesi mümkündür. Ancak kanaatimize göre

³⁹⁴ Nisbi butlan hallerinden olan hata şahısta hata ve nitelikte hata olarak ikiye ayrılır. Şahısta hata halinde hataya düşen kişi evlenmek istediği kişiden farklı bir kişi ile evlenmiştir. Nitelikte hata halinde ise hataya düşen kişi karşı tarafın önemli bir özelliğinde hataya düşmüş olmalıdır. ÖZTAN, Aile, s. 603 vd.; GENÇCAN, Aile, s. 400 vd.

böyle bir evliliğin yok evlilik olması gerekir³⁹⁵. Evliliğin yokluğu ise yine hakim kararı ile tespit edilir³⁹⁶. Türk Medeni Kanu'nun çeşitli hükümlerinde evlenecek kişilerden kadın ve erkek olarak bahsedilmektedir. Dolayısıyla kanun aynı cinsteki kişilerin evlenmesine izin vermemiştir. Evlenen kişilerin aynı cinsiyete ait olması halinde evlilik yok hükmünde sayılmalıdır. Ancak Türk Medeni Kanunu'nda evlenmenin hangi hallerde yok sayılacağı açıklanmamıştır. Kanunda herhangi bir şüpheye yer vermemek adına evlenmenin yokluğu hallerinin ayrıntılı olarak düzenlenmesi, bu düzenlemede evlenen kişilerin aynı cinsiyette bulunması haline de yer verilmesi gereklidir.

Evlenilen kişinin cinsiyet değiştirmemesine rağmen transseksüel yapıda olduğu da diğer eş tarafından evlendikten sonra öğrenilmiş olabilir. Transseksüel bireylerin kendilerini biyolojik cinsiyetlerinden farklı olarak karşı cinse ait hissettikleri bir gerçektir. Dolayısıyla her ne kadar biyolojik anlamda karşı cinsten biriyle evlenselerde, psikolojik anlamda aynı cinsten birisiyle evlendikleri, bu durumda da transseksüel eşin durumunu kasıtlı olarak karşı taraftan gizlediği söylenebilir. Dolayısıyla diğer eşin yine TMK m. 150/I hükümlerine dayanarak evlilik birliğini sona erdirmesi kanaatimize göre mümkündür. Evlenilen kişinin hermafrodit olması ve durumun sonradan öğrenilmesi halinde ise doğuştan var olan tıbbi bir aksaklık hali söz konusu olduğundan diğer eşin TMK m. 149/I de yer alan hata hükümlerine dayanarak evliliğini sonlandırabileceği söylenebilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken durum hermafrodit kişinin kendisini hangi cinsiyette hissettiğidir. Hermafrodit kişinin kendisini diğer eş ile ayrı cinsiyette hissetmesi halinde, diğer eş hata hükümleri kapsamında evlilik birliğini sonlandırabilir. Hermafrodit bireyin evlilik birliği kurulurken kendisini diğer eş ile aynı cinsiyette hissetmesi fakat bu durumu karşı taraftan saklaması halinde ise, diğer eşin hile hükümleri kapsamında evlilik birliğini sonlandırması mümkündür.

Son olarak, evlenmeden önce veya evlendikten sonra mahkemeden izin almaksızın tıbben cinsiyet değiştiren kişinin yeni cinsiyetinin diğer eş tarafından kabul edilmesi durumunun da değerlendirilmesi gerekir. Türk Hukukunda aynı cinsiyette iki kişinin

³⁹⁵ Aynı görüş için bkz. ÖZTAN, Aile, s. 572 vd.; ÖZTAN, Medeni, s. 460; AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 204; GENÇCAN, Aile, s. 364; KILIÇOĞLU, s. 73.

³⁹⁶ ÖZTAN, Aile, s. 572; GENÇCAN, Aile, s. 369.

evlenilmesine izin verilmemiştir³⁹⁷. Dolayısıyla evlilik birliği içerisinde iken cinsiyetin değiştirilmesi ile ortaya çıkan problemler genel anlamda bu sebepten kaynaklanmıştır. Ancak cinsiyet değiştiren kişinin transseksüel veya hermafrodit olmasının yanı sıra diğer eş eşcinsel³⁹⁸ veya biseksüel³⁹⁹ olabilir. Dolayısıyla diğer eşin cinsiyet değiştiren kişinin kendisi ile aynı cinsiyette olmasından memnun olması mümkündür. Bu durumda evlilik birliğinin devam edip edemeyeceğinin de incelenmesi gerekir.

Mevcut kanun hükümleri değerlendirildiğinde, tıbben cinsiyet değiştiren kimsenin yeni cinsiyetinden diğer eş rahatsız olmadığı sürece, evlilik birliğinin hukuken devam etmesinde kanaatimize göre herhangi bir engel bulunmamaktadır. Bu durumda evlenmeden önce veya sonra tıbben cinsiyet değiştiren diğer eş ile aynı cinsiyette olan bir kimsenin evliliği diğer eşinde bu durumu kabul etmesi ile devam edebilir ve evliliğin tüm hukuki sonuçlarını doğurabilir. Örneğin yasadışı yollar ile tıbben cinsiyet değiştirerek kadın olan eşcinsel bir kimse ile yine eşcinsel bir kadın, cinsiyet değiştiren kişi yeni cinsiyetini resmileştirmediği sürece hukuken evlenebilir. Ancak böyle bir evlilik hukuken yok hükmünde sayılmalıdır. Aynı cinsiyette kişilerin evliliğinin yokluğu ise menfaati olan herkes tarafından ileri sürülebilir⁴⁰⁰. Her ne kadar cinsiyet değişikliği transseksüel ve hermafrodit bireyler için gerekli olsada, aynı cinsiyette gerçekleştirilen veya devam ettirilen bir evliliğin kamu düzenine, toplum yapısına aykırı olduğu da göz ardı edilemez. Aynı cinsiyette kurulmak istenilen bir evliliğe Türk Hukukunda izin veren herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Aksine çeşitli hükümlerde evlilik birliğinin ancak bir kadın ve bir erkek tarafından kurulabileceği ifade edilmiştir. Dolayısıyla her ne kadar aynı cinsiyete ait bireylerin hukuku yanıltarak evlenmeleri veya evliliklerini devam ettirmeleri mümkün olsa da böyle bir evliliğin yok hükmünde sayılması ve toplum düzeninin yapısının ve ahlakının korunması bakımından menfaati olan herkes tarafından ileri sürülebilmesi gereklidir.

³⁹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: İkinci Bölüm, III, A, 3.

³⁹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Birinci Bölüm, 1.1., 1.1.2.2., b.

³⁹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Birinci Bölüm, 1.1., 1.1.2.2., c.

⁴⁰⁰ ÖZTAN, Aile, s. 572; GENÇCAN, Aile, s. 370.

3.2.1.2. Tazminat Ve Nafaka Durumu

Türk Hukukunda cinsiyet değişikliği sebebi ile evlilik birliği sona eren diğer eşin tazminat ve nafaka durumuna ilişkin özel bir düzenleme yoktur. Dolayısıyla durumun genel hükümlere göre değerlendirilmesi gerekir.

Türk Medeni Kanunu m. 174 hükmü;

“Mevcut veya beklenen menfaatleri boşanma yüzünden zedelenen kusursuz veya daha az kusurlu taraf, kusurlu taraftan uygun bir maddi tazminat isteyebilir.

Boşanmaya sebep olan olaylar yüzünden kişilik hakkı saldırıya uğrayan taraf, kusurlu olan diğer taraftan manevi tazminat olarak uygun miktarda bir para ödenmesini isteyebilir” şeklinde düzenlenmiştir.

Öncelikle ilgili hükme göre evlilik birliğinin sona ermesinde kusursuz ya da daha az kusurlu olan veya kişilik hakları saldırıya uğrayan tarafın diğer eşten maddi- manevi tazminat talebinde bulunması mümkündür⁴⁰¹. Cinsiyet değişikliğinde ise cinsiyet değiştiren kimsenin kusurundan bahsedilemez. Cinsiyet değişikliği transseksüel veya hermafrodit bireyler için tıbben ve ruhen zorunlu bir durumdur⁴⁰². Dolayısıyla tıbbın ve hukukun kabul ettiği bir zorunluluk hali sebebi ile cinsiyet değiştiren kişide kusur aranmaz. Ayrıca madde 40 hükmünde cinsiyet değişikliği için evli olmama şartının arandığı da unutulmaması gereken bir durumdur. Yani cinsiyet değiştiren kişi evlilik birliğini de yasal zorunluluk sebebi ile sona erdirmektedir. Bu durumda tıbben ve hukuken zorunluluk arz eden bir durum sebebi ile cinsiyet değiştiren kimsenin kusurundan bahsedilemez. Dolayısıyla evlilik birliği sona eren diğer eşin madde 174/I de yer alan kusur şartına dayanarak cinsiyet değiştiren kişiden maddi-manevi tazminat talebinde bulunabilmesi söz konusu değildir⁴⁰³.

⁴⁰¹ TURAN BAŞARA; s. 261; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 4; GÜVEN, Cinsiyet, s. 72; KAYA, s. 83; ÖZTAN, Aile, s. 802; AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 296; KILIÇOĞLU, s. 163-167.

⁴⁰² SERT, s. 268; TURAN BAŞARA, s. 261; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 4; TEKİN, s. 111.

⁴⁰³ SERT, s. 268; GÜVEN, Cinsel Kimlik, s. 72; GÜVEN, Cinsiyet, s. 72; TEKİN, s. 111; WILL/ÖZTAN, s. 256; TURAN BAŞARA, s. 261; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 4; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM, s. 446; KAYA, s. 83.

Cinsiyet değişikliği sebebi ile sonlanan evlilik birliğinde diğer eş lehine manevi tazminata hükmedilmesi hususunda ise öğretilerdeki çoğu görüş, manevi tazminata hükmedilmesinin bireyin kendini ait ve mutlu hissettiği cinsiyet sebebi ile cezalandırılması anlamına geleceği yönündedir. Ayrıca cinsiyet değiştiren kimsenin kişilik haklarına aykırı olacağı ve manevi tazminata hükmedilmemesi gerektiği şeklindedir⁴⁰⁴.

Yukarıda açıklanan durumlar cinsiyet değiştirme amacı ile evlilik birliğini sonlandıran kimseler için geçerlidir. Evlenmeden önce veya sonra cinsiyet değiştiren kişilerin durumunu ise tazminat bakımından ayrıca değerlendirmek gerekir.

Bir kimse evlenmeden önce cinsiyet değiştirmiş, bu durumu resmileőtirmiş ancak diğer eş durumu evlendikten sonra öğrenmişse ve taraflar farklı cinsiyette ise, diğer eş hata hükümlerine dayanarak boşanabilir. Ancak daha önce cinsiyet değiştiren eőün kusurlu olduğu iddiasıyla maddi-manevi tazminat talebinde bulunamaz. Evlenmeden önce tıbben cinsiyet değiştirerek diğer eş ile aynı cinsiyete geçiş yapan ve yeni cinsiyetini saklayan kişiden ise diğer eőün maddi-manevi tazminat talep etmesi kanaatimize göre mümkündür. Burada diğer eş mevcut hükümler kapsamında aldatma kastı sebebi ile hile hükümlerine dayanarak evlilik birliğini sonlandırır. Dolayısıyla evlilik birliğinin sonlanmasında cinsiyet değiştiren kişinin kusurlu olduğu açıktır.

Cinsiyet değişikliği sebebi ile evlilik birliği sona eren diğer eőün TMK m. 175⁴⁰⁵ hükmü kapsamında cinsiyet değiştiren eőünden, burada kusur şartı aranmadığından, yoksulluk nafakası talep etmesi ise mümkündür⁴⁰⁶. Aynı durum evlenmeden önce cinsiyet değiştiren fakat durumun karşı cinsteki diğer eş tarafından sonradan öğrenilmesi ve evliliğin sonlandırılması halinde de geçerlidir. Ancak her iki durumda da m. 175/I hükümleri çerçevesinde cinsiyet değiştiren eőün kusurlu olduğu gerekçesine dayanarak süresiz olarak nafaka talep etmesi mümkün olmaz. Evlenmeden önce cinsiyet

⁴⁰⁴ GÜVEN, Cinsiyet, s. 72; WILL/ OZTAN, s. 256; TEKİN; 111; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM, s. 446; KAYA, s. 84.

⁴⁰⁵ TMK. m. 175: “Boőanma yüzünden yoksulluęa dūőecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koőuluyla geçimi için dięer taraftan malī gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir. Nafaka yükümlüsünün kusuru aranmaz.”

⁴⁰⁶ SERT, s. 268; GÜVEN, Cinsiyet, s. 72; WILL/OZTAN, s. 256; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 4; KAYA, s. 84; ÖZTAN, Aile, s. 802; AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 302; KILIÇOğLU, s. 171.

değiştirerek diğer eş ile aynı cinsiyete geçiş yapan fakat durumu saklayan kişiden ise, diğer eşin cinsiyet değiştiren kişinin kusuruna dayanarak süresiz nafaka talep etmesi kanaatimize göre mümkündür.

3.2.2. Çocuklar Bakımından Değerlendirme

3.2.2.1. Velayet Hakkının Tesisi

Cinsiyet değişikliğinin cinsiyet değiştiren kimsenin çocukları bakımından hukuki etkisi velayet hususunda karşımıza çıkar. Mülga MK m.29/II de cinsiyet değiştiren kişinin çocuğu varsa, cinsiyet değişikliği davasına bakan mahkemenin velayet hususunda da karar vereceği düzenlenmişti. Türk Medeni Kanunu m. 40'ta cinsiyet değiştiren kimsenin çocuğunun velayetinin kimde olacağına dair herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısı ile cinsiyet değiştiren kişinin çocuklarının velayet durumunun genel hükümlere göre çözümlenmesi gerekir⁴⁰⁷.

Türk Hukukunda çocuğun velayet hususu, Türk Medeni Kanunu m.182/I de; "*Mahkeme boşanma veya ayrılığa karar verirken, olanak buldukça ana ve babayı dinledikten ve çocuk vesayet altında ise vasinin ve vesayet makamının düşüncesini aldıktan sonra, ana ve babanın haklarını ve çocuk ile olan kişisel ilişkilerini düzenler...*" şeklinde, Türk Medeni Kanunu. m.336/II de ise; "*...ortak hayata son verilmiş veya ayrılık hali gerçekleşmiş ise hakim, velayeti eşlerden birine verebilir...*" şeklinde düzenlenmiştir.

Her iki madde hükmünde de kanun koyucu tarafından, çocuğun velayetinin kime verileceği hususunda hakime takdir yetkisi tanınmıştır. Hakimin velayetin kime verileceği hususunda karar verirken çocuğun menfaatlerini göz önünde bulundurarak karar vermesi gerektiği şüphesizdir⁴⁰⁸.

⁴⁰⁷ SERT, s. 267; TURAN BAŞARA, s. 261; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 4; GÜVEN, Cinsiyet, s. 73; KAYA, s. 85.

⁴⁰⁸ DURAL/ GÜMÜŞ/ ÖĞÜZ, s. 137; SERT, s. 267; WILL/ ÖZTAN, s. 257; GENÇCAN, s. 1156, GÜVEN, Cinsiyet, s. 73; KAYA, s. 85; TEKİN, s. 112; ÖZTAN, Aile, s. 778; AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 310.

Velayet hakkı tanınırken genel hükümlere göre kanun önünde her iki eş eşittir. Dolayısıyla taraflardan birinin cinsiyet değiştirmesi ile bu eşitlik yitirilmez ve her iki tarafta kanun önünde hala eşit olur⁴⁰⁹. Yine hakim gerekli görürse velayeti ne anneye ne babaya vermeyerek çocuğa bir vasi tayin edebilir⁴¹⁰. Burada hakimin gözeteceği durum cinsiyet değiştiren tarafın nasıl bir hayat sürdüğü olmalıdır. Cinsiyet değiştiren ebeveynin düzenli, ahlaka uygun, çocuğun psikolojisini ve gelişimini olumsuz olarak etkilemeyecek bir hayat sürmesi, yaşadığı çevre itibari ile çocuğa uygun olanaklar sağlayabilmesi, çocuğun da cinsiyet değiştiren ebeveyni yanında kalmak istemesi halinde hakim çocuğun velayetini bu tarafa bırakabilir⁴¹¹. Cinsiyet değiştiren kişi, velayetin kendisine bırakılması bakımından uygun şartları sağlıyorsa, sırf cinsiyet değiştirmesi sebebi ile velayet hakkından mahrum bırakılamaz⁴¹².

Doktrinde velayet hakkının hangi tarafa bırakılacağı hususunda da görüş ayrılıkları mevcuttur. Bir kısım görüşe göre cinsiyet değişikliğinin velayet hususunda soy bağına herhangi bir etkide bulunmaz. Cinsiyet değiştiren kişinin her ne kadar dış görünüşü, ismi, kimliği değişse de biyolojik olarak çocuğun annesi ise annesi, babası ise babası olarak kalır. Velayet hakkı tanınırken cinsiyet değiştiren tarafa da bu hakkın verilmesinde herhangi bir sakınca oluşmaz⁴¹³.

Doktrindeki diğer bir görüşe göre ise çocuğun cinsiyet değiştiren kimse ile velayet hakkı tesis edilmesi durumunda çocuk annesinin erkek veya babasının kadın

⁴⁰⁹ KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM, s. 446; TURAN BAŞARA, s. 262; KAYA, s. 85; TEKİN, s. 111; ÖZTAN, Aile, s. 779; KILIÇOĞLU, s. 624.

⁴¹⁰ ÖZTAN, Aile, s. 779; AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 312.

⁴¹¹ TURAN BAŞARA, s. 262; GÜVEN, Cinsiyet, s. 73; SERT, s. 268; TEKİN, s. 112.

⁴¹² “AİHM, P.V/ İspanya (AİHM P.V / İspanya, Başvuru no: (35159/09), 30.11.2010) kararında, trans bir ebeveynin çocuğuyla kişisel ilişki kurmasının kısıtlanmasını sözleşmeye aykırı bulmamıştır. Mahkemeye göre, transseksüellik, tartışmasız bir biçimde ayrımcılık yaşadığını düzenleyen 14. madde kapsamındadır. Trans ebeveynin çocuğuyla kişisel ilişki kurmasının kısıtlanması, onun duygusal ve psikolojik sorunlar yaşadığını belgeleyen uzman raporuna dayanmaktadır. AİHM, ulusal mahkemenin çocuğun yaşı gereği babasının sorunlarından etkilenme ihtimali olduğu savını haklı bulmuş ve 8. madde ile birlikte 14. maddenin ihlal edilmediğine hükmetmiştir.” naklen ÖZKAN, s. 79.

⁴¹³ GÜVEN, Cinsiyet, s. 73; TURAN BAŞARA, s. 262 vd.

görünümünde olması ile psikolojik olarak olumsuz etkilenebilir. Bu durumda çocuğun velayetinin cinsiyet değiştirmeyen tarafa verilmesi gerekir⁴¹⁴.

Cinsiyet değişikliğinde çocuğun durumunu genel olarak değerlendirmek gerekirse, velayet hususundan önce çözülmesi gereken mesele, çocuğun psikolojik durumudur. Çocuğunun psikolojisinin sağlıklı olabilmesi için ise öncelikle anne babanın ruh sağlıklarının yerinde olması gerekir. Dolayısıyla cinsiyet değiştirmek isteyen bir kimsenin sırf çocuğu var diye cinsiyet değiştiremeyeceği söylenemez. Anne veya baba için bu durum tıbbi bir zorunluluk hali ise cinsiyet değişikliğinin gerçekleştirilmesi gerekir. Ancak anne veya babası cinsiyet değiştirerek tamamen farklı bir görünüme bürünen çocuğun psikolojisinin olumsuz yönde etkilenmesi de çok yüksek bir ihtimal olup, göz ardı edilemez. Dolayısıyla durumun hem ebeveyn hem çocuk açısından sağlıklı bir şekilde çözümlenmesi gerekir. Kanaatimize göre bu durumun önüne geçilebilmesi için öncelikle, cinsiyet değişikliğine izin verecek mahkemenin TMK madde 40 hükmünde aranan şartlar ile birlikte cinsiyet değiştirmek isteyen kişinin çocuğunun bulunup bulunmadığını da araştırması gerekir. Buna göre mahkeme cinsiyet değiştirmek isteyen kişinin çocuğu varsa, çocuğun ebeveyninin cinsiyet değişikliğine hazırlanması amacı ile psikolojik terapi almasına karar vermelidir. Dolayısıyla mahkeme ancak çocuğun psikolojisinin hazır olması ve diğer şartlarında sağlanması ile cinsiyet değişikliğine izin vermelidir. Kanaatimize göre durumun TMK madde 40 hükmü birinci fıkrasına “*Mahkeme cinsiyet değiştirme talebinde bulunan kişinin çocuğunun olup olmadığını araştırmalıdır. Cinsiyet değiştirmek isteyen kimsenin çocuğu varsa; çocuğun, ebeveyninin cinsiyet değişikliğine hazırlanması amacı ile terapi görmesi ve bu terapilerin mahkemeye rapor halinde sunulması şarttır.*” şeklinde eklenecek bir hüküm ile düzenlenerek çözümlenmesi gerekir.

Velayet hakkının tesisinde ise mahkeme tarafından cinsiyet değiştiren kişide dahil olmak üzere taraflara eşit şekilde yaklaşılması gerekir. Kanaatimize göre hakimin öncelikle tarafların çocuk ile bağlarının ve iletişimlerini daha sonra yaşam standartlarının ve ahlaki yapılarını değerlendirilmesi gerekir. Bu değerlendirmelerin her iki taraf içinde olumlu olması halinde, çocuğun pedagoğ eşliğinde dinlenerek hangi ebeveynin yanında kendisini sağlıklı ve mutlu hissedeceğinin tespit edilmesi, velayet

⁴¹⁴ ZEVKLİLER, s. 279.

hususunda görüşlerinin alınması gerekir. Velayet hakkı tesis edilecek çocuk ayırt etme gücüne sahip değilse, çocuğun bakımı, eğitimi, gelişimi hangi tarafın yanında daha iyi sağlanabilecek ise velayet hakkının o tarafa verilmesi gerekir. Bu durumda velayet hakkının verileceği taraf belirlenirken, tarafların yaşam tarzları ve standartlarının yanında çocuğun görüşleri de göz ardı edilmeden karar verilmeli, sırf cinsiyet değiştirdiği için anne veya baba velayet hakkından mahrum bırakılmamalıdır.

3.2.2.2. Soybağı İlişkisinin Değerlendirilmesi

Türk Medeni Kanunu madde 282 hükmüne göre; “Çocuk ile ana arasında soybağı doğumla kurulur. Çocuk ile baba arasında soybağı, ana ile evlilik, tanıma veya hâkim hükmüyle kurulur. Soybağı ayrıca evlât edinme yoluyla da kurulur.” Bu hükme göre doğum, anne ile çocuk arasında soybağı ilişkisinin kurulabilmesi için yeterlidir⁴¹⁵. Ancak baba ile çocuk arasında soybağı ilişkisinin kurulabilmesi için, anne ve babanın evli olması, anne baba evli değilse babanın çocuğu kanunen tanınması ya da çocuğun babası olduğuna ilişkin bir mahkeme kararı bulunması gerekir⁴¹⁶.

3.2.2.2.1. Cinsiyet Değiştiren Anne ile Çocuk Arasında Soybağı İlişkisi

Türk Medeni Kanunu madde 282 hükmüne göre çocuk ile anne arasında soybağı doğumla kurulur⁴¹⁷. Hukuken bu kadar net ve sade bir biçimde ifade edilen bu durum sırf annenin cinsiyet değiştirmesi ile ortadan kalkmaz. Cinsiyet değiştirsin değiştirmesin çocuğu doğuran kişi onun annesidir. Dolayısıyla annenin cinsiyet değiştirerek erkek olması sebebi ile çocuk ile anne arasındaki soybağı ilişkisi sona ermez. Bu durumda

⁴¹⁵ ÖZTAN, Aile, s. 868; BAYGIN, Cem: Soybağı Hukuku, XII Levha Yayıncılık, İstanbul, Eylül, 2010, s. 13; AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 327; ÖZTAN, Medeni, S. 487; GENÇCAN, Aile, s. 1003; KILIÇOĞLU, s. 512.

⁴¹⁶ BAYGIN, s. 13; ÖZTAN, Aile, s. 869; AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 328; GENÇCAN, Aile, s. 1008.

⁴¹⁷ Taşyıcı annelik durumu istisnadır. BAYGIN, s. 20; AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 327; ÖZTAN, Medeni, S. 487; GENÇCAN, Aile, s. 1003; KILIÇOĞLU, s. 512.

çocuğun annesine anne mi baba mı diyeceği sorusu akıllara gelebilir. Kanaatimize göre anne cinsiyet değiştirerek erkek olsa da biyolojik anlamda çocuğun annesi olarak kalır. Dolayısıyla çocuğun bu kişiye anne demeye devam etmesinde herhangi bir sakınca yoktur.

3.2.2.2.2. Cinsiyet Değiştiren Baba ile Çocuk Arasında Soybağı İlişkisi

Babalık karinesine göre çocuğun doğduğu veya ana rahmine düştüğü anda anne ile evli olan erkek çocuğun babası sayılır⁴¹⁸. Buna göre cinsiyet değiştiren baba ile çocuğun soybağı ilişkisinde de cinsiyet değiştiren anne ile olan soybağı ilişkisinde olduğu gibi biyolojik faktörlerin esas alınması gerekir. Baba cinsiyet değiştirerek kadın olsa da biyolojik anlamda yine baba olarak kalır. Yine bu durumda da çocuğun babasına her ne kadar kadın görünümünde olsa da baba demeye devam etmesinde sakınca yoktur.

Çocuk ile baba arasında soybağı ilişkisi doğum evlilik dışında gerçekleşmiş ise ancak tanıma veya babalık davası ile mümkün olur. Tanıma ve babalık davası hükümleri, Türk Medeni Kanunu Tanıma ve Babalık Hükümü Başlığı altında m.295-304' te düzenlenmiştir.

Tanıma tek taraflı bir hukuki işlem olup, tanıyanın bu yöndeki iradesini kendi rızası ile açıklaması sonucu, geçmişe etkili olarak yani çocuğun ana rahmine düştüğü andan itibaren hüküm ihtiva eder⁴¹⁹. Tanıma da esasa ilişkin iki şart aranır. Bunlar tanıyanın çocuğun doğal babası olması ve çocuğun başka bir erkekle soy bağı ilişkisinin bulunmamasıdır⁴²⁰.

Evlilik dışı çocuğu olan bir erkek daha sonra cinsiyet değiştirerek kadın olmuş olabilir. Cinsiyet değiştiren bu kişinin evlilik dışı doğan çocuğunu tanımasında kanuni herhangi

⁴¹⁸ ÖZTAN, Aile, s. 872; AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 329; GENÇCAN, Aile, s. 1008; BAYGIN, s. 20; KILIÇOĞLU, s. 520.

⁴¹⁹ AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 346 vd.; GENÇCAN, Aile, s. 1158; ÖZTAN, Aile, s. 909; BAYGIN, s. 59; KILIÇOĞLU, s. 541.

⁴²⁰ AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 347 vd.; ÖZTAN, Medeni, s. 491 vd.; GENÇCAN, Aile, s. 1161; ÖZTAN, Aile, s. 911; BAYGIN, s. 63 vd.; KILIÇOĞLU, s. 541 vd.

bir engel yoktur. Kanunda tanımanın gerçekleşebilmesi için esasa ilişkin aranan ilk şart tanıyanın çocuğun doğal yani biyolojik babası olmasıdır. Cinsiyet değiştiren kişinin artık kadın olması çocuğun biyolojik anlamda babası olduğu gerçeğini değiştirmez. Aksi durumun kabul edilmesi halinde çocuğun babası yönünden soybağında boşluk oluşur. Bu durumun kamu düzenine aykırılık teşkil edeceği açıktır. Çocuk babasız dünyaya gelemeyeceği ve mutlaka biyolojik bir babaya ihtiyaç duyulduğundan cinsiyet değiştirirse de biyolojik baba kimse soybağının onunla kurulması gerekir. Dolayısıyla tanıyanın çocuğun biyolojik babası olması ve çocuğunda başka bir erkekle soybağı ilişkisinin bulunmaması halinde cinsiyet değiştiren kişinin evlilik dışı dünyaya gelen çocuğunu tanıması kanaatimize göre mümkündür.

Babalık davası ise, biyolojik babanın kendi rızası ile çocuğu tanımadığı durumlarda mahkeme yolu ile soybağı ilişkisinin kurulmasını sağlayan bir yoldur⁴²¹. Babalık davası açma hakkı kanunen anne ve çocuğa tanınmıştır. Buna göre anne ve çocuk davayı ayrı ayrı veya birlikte açabilir⁴²². Anne açtığı dava ile kendisi için tazminat isteminde bulunabilir. Buna karşılık çocuk açtığı dava ile tazminat isteminde bulunmaz⁴²³. Babalık davasında davalı kural olarak çocuğun doğal babasıdır⁴²⁴.

Babalık davasında da davalı cinsiyet değiştirerek kadın olmuş olabilir. Bu durumda yeni cinsiyetini ileri sürerek çocuğun babası olmadığını iddiada edebilir. Ancak kanaatimize göre cinsiyet değişikliğinin dava açısından önemi olmamalıdır. Burada tespit edilmesi gereken durum cinsiyet değiştirsin değiştirmesin biyolojik babanın kim olduğudur.

⁴²¹ AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 358; ÖZTAN, Medeni, s. 493 vd.; GENÇCAN, Aile, s. 1199; ÖZTAN, Aile, s. 932; BAYGIN, s. 71.

⁴²² AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 359; GENÇCAN, Aile, s. 1210; ÖZTAN, Aile, s. 935 vd.; BAYGIN, s. 74; KILIÇOĞLU, s. 551.

⁴²³ AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 359; KILIÇOĞLU, s. 554 vd.

⁴²⁴ AKINTÜRK/ ATEŞ KARAMAN, s. 361; GENÇCAN, Aile, s. 1218; ÖZTAN, Aile, s. 937; BAYGIN, s. 77.

3.3. İŞ VE SOSYAL GÜVENLİK HUKUKU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRME

3.3.1. İş Hukuku Bakımından Değerlendirme

4875 sayılı İş Kanununun “Eşit Davranma İlkesi” başlıklı m.5/I hükmü “İş ilişkisinde dil, ırk, renk, cinsiyet, engellilik, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayırım yapılamaz” şeklinde düzenlenmiştir. Yine aynı kanunun m.5/III⁴²⁵ hükmünde işverenin biyolojik veya işin niteliğine ilişkin nedenlerle zorunlu bulunmadığı sürece, herhangi bir işçiye iş sözleşmesinin yapılmasında, uygulanmasında veya sona ermesinde kişinin cinsiyeti sebebi ile ayırım yapamaz⁴²⁶. Eşit davranma yükümlülüğü⁴²⁷ altında bulunan işverenin haklı bir sebep bulunmadıkça çalışanlar arasında cinsiyet ayrımı yapması kanunen yasaktır. İşverenin eşit davranma yükümlülüğünün kaynağını İşK m. 5 hükmü dışında AY m. 10 oluşturur⁴²⁸. Anayasanın 10. Maddesine göre “herkes dil, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.” Dolayısıyla, her ne kadar İş Kanunu veya Anayasada cinsiyet değişikliği ile ilgili özel olarak bir ibare yer almasada, her iki kanunda da yer alan “benzeri sebepler” ifadesi sebebi ile cinsiyet değişikliğinin de işveren tarafından ayırım sebebi yapılmaması

⁴²⁵ 1475 Sayılı İşK m.5/III: “İşveren, biyolojik veya işin niteliğine ilişkin sebepler zorunlu kılmadıkça, bir işçiye, iş sözleşmesinin yapılmasında, şartlarının oluşturulmasında, uygulanmasında ve sona ermesinde, cinsiyet veya gebelik nedeniyle doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapamaz.”

⁴²⁶ SÜMER, Haluk Hadi: İş Hukuku, Mimoza Yayınları, 19. Baskı, Kasım, 2014, s. 84; ÇELİK, Nuri/ CANİKOĞLU, Nurşen/ CANBOLAT, Talat: İş Hukuku Dersleri, 27. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, Ekim, 2014, s. 244.

⁴²⁷ “İşverenin, aynı işyerinde veya işletmede çalışan işçilere, objektif veya haklı olmayan sebeplere dayanarak farklı işlemlerde bulunması yasaktır. Buna, işverenin eşit davranma borcu denir.” naklen SÜMER, s. 84.

⁴²⁸ ÇELİK/ CANİKOĞLU/ CANBOLAT, s. 243; ÇELİK, Nuri: İş Hukuku Dersleri, 20. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, Ağustos, 2017, s. 175; SÜZEK, Sarper: İş Hukuku, 17. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, Ocak, 2019, s. 450; GÜNAY, Cevdet İlhan: İş Kanunu Şerhi Cilt:1 Md. 1-25, 4. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015, s. 264.

gerekir⁴²⁹. İşverenin eşit davranma yükümlülüğüne aykırı davranması halinde işçinin tazminat hakkı doğar. Buna göre işçinin alacağı tazminat, dört aya kadar ücreti tutarındaki ayrımcılık tazminatıdır. Ayrıca işçinin yoksun bırakıldığı hakları da istemesi mümkündür⁴³⁰. Cinsiyet değiştiren kişinin de cinsiyet değiştirmesinden veya yeni cinsiyetinden dolayı ayrımcılığa uğraması durumunda aynı haklara sahip olacağı şüphesizdir.

İş hukukunda eşit davranma ilkesi ve ayrımcılık yasağının esas olmasının yanında istisnai durumlarda objektif nedenlere dayanılarak çalışacak kimsenin cinsiyeti göz önünde tutulabilir. İş Kanunu “*Yer ve Su Altında Çalıştırma Yasağı*” başlıklı m.72 hükmüne göre;

“Maden ocakları ile kablo döşemesi, kanalizasyon ve tünel inşaatı gibi yer altında veya su altında çalışılacak işlerde on sekiz yaşını doldurmamış erkek ve her yaştaki kadınların çalıştırılması yasaktır.”

Yine İş Kanunu “*Gece Çalıştırma Yasağı*” başlıklı m.73 hükmüne göre;

“Sanayiye ait işlerde on sekiz yaşını doldurmamış çocuk ve genç işçilerin gece çalıştırılması yasaktır.

On sekiz yaşını doldurmuş kadın işçilerin gece postalarında çalıştırılmasına ilişkin usul ve esaslar Sağlık Bakanlığının görüşü alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca hazırlanacak bir yönetmelikte⁴³¹ gösterilir.”

İlgili hükümlere göre, erkek iken cinsiyet değiştirerek kadın olan bir kişi cinsiyet değiştirmeden önce maden ocakları, kanalizasyon gibi yer altı işlerinde çalışabilmekte iken, kadın olması sebebi ile artık yer ve su altı işlerinde çalışamaz. Aynı şekilde

⁴²⁹ Ayrıca AİHS Ayrımcılık Yasağı Başlıklı m.14; “*Bu Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır.*” Bu madde hükmü ile hak ve özgürlüklerden yararlanma konusunda AİHS’ ne taraf Devletlere yetki alanlarındaki kişiler arasında ayırım yapmama yükümlülüğü getirmiştir. BAKIM, s. 3199

⁴³⁰ SÜMER, s. 85; ÇELİK/ CANIKOĞLU/ CANBOLAT, s. 244; ÇELİK, s. 176; SÜZEK, s. 465; GÜNAY, s. 267.

⁴³¹ Kadın Çalışanların Gece Postalarında Çalıştırılma Koşulları Hakkında Yönetmelik “*Kadın çalışanlar her ne şekilde olursa olsun gece postasında yedi buçuk saatten fazla çalıştırılmaz.*” RG: 23.07.2013.

cinsiyeti kadın iken cinsiyet değiştirerek erkek olan bir kişi, kanunda kadınlar için yasaklanmış olan yer ve su altı işlerinde çalışabilme olanağına sahip olur.

Cinsiyet değiştiren kişinin çalışma sınırlarını değiştiren bir diğer durum gece vardiyalarıdır. Cinsiyet değiştirerek kadın olan bir kimse, eskiden gece vardiyalarında çalışabilmekteyken, yeni cinsiyeti sebebi ile ancak ilgili yönetmelikte öngörülen sınırlar dahilinde gece çalışabilir. Cinsiyet değiştirerek erkek olan bir kimsenin ise artık bu sınırlamaya tabi olduğu söylenemez.

Durumu özetlemek gerekirse, cinsiyet değiştiren bir kimse eşitlik ilkesi gereğince, cinsiyet değiştirmesi sebebi ile işveren tarafından ayrıma tabi tutulamaz Aksi halde tazminat ve yoksun kaldığı hakları talep etme imkanına sahip olur. Ayrıca geçiş yaptığı cinsiyete göre kanunda kadınların çalışması bakımından yasaklanan belirli işlerde çalışma imkanı elde edebilir veya artık bu işlerde çalışamaz.

3.3.2. Sosyal Güvenlik Hukuku Bakımından Değerlendirme

Cinsiyet değişikliği halinde uygulamada cinsiyet yönünden farklılık yaratan hükümler Sosyal Güvenlik Hukuku kapsamında da karşımıza çıkmaktadır. Cinsiyet değiştiren ve cinsiyet değişikliği nüfus sicilinde düzenlenerek resmileşen kişinin sosyal güvenlik sistemi açısından yeni cinsiyetine göre değerlendirilmesi gerekir⁴³².

Cinsiyet değişikliği ile sosyal güvenlik hukuku kapsamında karşımıza çıkan durumlardan birisi, cinsiyet değiştiren kimsenin yetim aylığına hak kazanıp kazanmaması durumu olur. Danıştay konu ile ilgili bir kararında⁴³³ “...erkekten kadına cinsiyet değiştirmiş olan bir kişinin, 25 yaşını aşmış olmasına rağmen, yeniden yetim aylığına hak kazanıp kazanamayacağı meselesini incelediği bir kararında, cinsiyet değiştirerek kadın olan kişinin, cinsiyet değişikliğinin nüfusa işlenmesinden sonra,

⁴³² ATAMER, 2006, www.lambdaistanbul.org, erişim tarihi: 22.08.2019; TEKİN, s. 111.

⁴³³ Danıştay 10. Dairesi, 27.12.1993 T. 4706 E. 5536 K.

Türkiye’deki diğer kadınlarla aynı haklara sahip olacağını...” ifade etmiştir⁴³⁴. Karardan anlaşılacağı üzere Danıştay, erkek ve 25 yaşının üzerinde olmasına rağmen cinsiyet değiştirerek kadın olan bir kimsenin kanunen diğer kadınlar ile aynı haklara sahip olabilmesinde herhangi bir engel görmemiştir. Aynı şekilde hükmü tersine uygularsak cinsiyeti bayan ve 25 yaşın üzerindeyken cinsiyet değiştirerek erkek olan bir kimsenin de diğer erkekler ile aynı hükümlere tabi olacağı ve artık yetim aylığını alamayacağı söylenebilir.

Cinsiyet değiştiren kimsenin sosyal güvenlik hukuku kapsamında yaşayacağı en belirgin ve temel farklılıklardan birisi de emeklilik konusudur. Türk Hukuk Sisteminde emeklilik yaşı kadınlar ve erkekler için farklı düzenlemeye⁴³⁵ tabi tutulmuştur. Buna göre cinsiyeti erkek iken cinsiyet değiştirerek kadın olan bir kimsenin emeklilik yaşı düşerken, cinsiyeti kadın iken cinsiyet değiştirerek erkek olan bir kimsenin emeklilik yaşı ise yükselir⁴³⁶. Cinsiyet değiştiren kimsenin emeklilik yaşının değişmesi ile emeklilik ve emekliliğe bağlı haklar sonucunda kazanılacak olan ödemelerin de, bireyin yeni cinsiyeti göz önünde bulundurularak yapılması gerekir⁴³⁷.

3.4. MİRAS HUKUKU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRME

Cinsiyet değiştiren kimsenin yeni cinsiyeti miras hukuku bakımından herhangi bir fark yaratmaz⁴³⁸. Türk Medeni Kanunu’nda mirasın cinsiyet ayrımı gözetilerek paylaştırılacağı hususunda herhangi bir düzenleme yer almadığından bu hususta eşitlik

⁴³⁴ KAYA, s. 80; TEKİN, s. 111; ALTIPARMAK, Özlem: Cinsiyet Değiştirme Ameliyatları Üzerine, 2007, www.kaosgl.org, erişim tarihi: 15.09.2019.

⁴³⁵ 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu m.28/I de emeklilik yaşı ‘kadınlar için 58, erkekler için ise 60 yaş’ olarak düzenlenmiştir. www.mevzuat.gov.tr, erişim tarihi: 18.07.2019.

⁴³⁶ TURAN BAŞARA, s. 257; SERT, s. 263; GÜVEN, Cinsiyet, s. 67; KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 4; KESKİN/ YAPÇA/ TAMAM, s. 446; ATAMER, 2006, www.lambdaistanbul.org, erişim tarihi: 22.08.2019; TEKİN, s. 111.

⁴³⁷ TEKİN, s. 111.

⁴³⁸ KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 4.

ilkesinin geçerli oldu söylenebilir⁴³⁹. Ayrıca Türk Medeni Kanunu m. 495/II hükmü uyarınca “*çocuklar eşit olarak mirasçılardır.*” İlgili hükümden anlaşılan murisin çocuklarının mirastan herhangi bir ayırım gözetilmeksizin eşit olarak yararlanacağıdır. Mirasçı çocuğun kadın veya erkek olması da mirasın kazanılması bakımından fark yaratmayacak olup, cinsiyet değiştiren kimsenin de eski veya yeni cinsiyetinin mirasın kazanılması bakımından önemi olmaz. Dolayısıyla erkek iken cinsiyet değiştirerek kadın olan veya kadın iken cinsiyet değiştirerek erkek olan bir kimsenin mirası kazanması veya muris olması bakımından miras hükümleri aynı şekilde uygulanır. Ancak cinsiyet değişikliği evlilik birliği içerisinde gerçekleştirilmiş veya cinsiyet değiştiren kişi cinsiyet değiştirdiğini saklayarak kendisi ile aynı cinsiyette birisi ile evlenmiş olabilir. Bu iki durumda eşlerden birisinin ölmesi halinde diğer tarafın miras hakkına sahip olup olmayacağını değerlendirilmesi gerekir.

Bir kimse evlilik birliği içerisinde iken tıbben cinsiyet değiştirmiş ve yeni cinsiyetine resmiyet kazandırmamış olabilir. Dolayısıyla mevcut hükümler kapsamında cinsiyet değiştiren kişi ve diğer eş hukuken hala evlidir. Sağ kalan eşin mirasçılık ehliyeti gibi şartlar dışında mirasçı olabilmesi için aranan tek şart “*mirasbırakanın ölümü anında resmi bir evlilik ilişkisi bulunmasıdır*”⁴⁴⁰. Bu durumda cinsiyet değiştiren kişi ölürse diğer eş hukuken hala evli olmaları sebebi ile mirası kazanır. Cinsiyet değiştiren kişinin öldüğü sırada taraflar arasında cinsiyet değişikliğinden kaynaklanan bir ayrılık kararı veya boşanma davası da mevcut olabilir. Ölüm anında var olan ayrılık kararı diğer eşin mirası kazanmasına engel olmaz⁴⁴¹.

Cinsiyet değiştiren muris ölmeden önce boşanma davası açılmışsa durumun genel hükümlere göre çözülmesi gerekir. TMK m. 181 de yer alan düzenlemeye göre; “*Boşanan eşler, bu sıfatla birbirlerinin yasal mirasçısı olamazlar ve boşanmadan önce yapılmış olan ölüme bağlı tasarruflarla kendilerine sağlanan hakları, aksi tasarruftan anlaşılmadıkça, kaybederler. Boşanma davası devam ederken, ölen eşin*

⁴³⁹ DURAL, Mustafa/ ÖZ, Turgut: Türk Özel Hukuku Cilt IV Miras Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2003, s. 458; AYAN, Mehmet: Miras Hukuku, 6. Baskı, Mimoza Yayınevi, Konya, Ocak, 2014, s. 36; SEROZAN, Rona/ ENGİN, Baki İlkay: Miras Hukuku ve Uygulama Çalışmaları, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Eylül, 2019, s. 592

⁴⁴⁰ AYAN, Miras, s. 52; SEROZAN/ ENGİN, s. 188.

⁴⁴¹ AYAN, Miras, s. 52; SEROZAN/ ENGİN, s. 188.

mirasçılardan birisinin davaya devam etmesi ve diğer eşin kusurunun ispatlanması halinde de yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır.” Bu hüküm kapsamında boşanma davası devam ederken cinsiyet değiştiren kişinin ölmesi halinde diğer eş mirası kazanır⁴⁴². TMK m. 181’e göre murisin mirasçılarının davaya devam etme hakkı vardır. Ancak bu durumda diğer mirasçılar tarafından sağ kalan eşe mevcut boşanma davasının sebebi ile ilgili herhangi bir kusur yüklenemeyeceğinden kanaatimize göre sağ kalan eşin mirasa hak kazanmasında herhangi bir engel bulunmaz. Diğer eşin muris, cinsiyet değiştiren kişinin mirasçı olması halinde de mirasın kazanılması gerekir. Ancak ölüm anında mevcut bir boşanma davası varsa, murisin diğer mirasçıları tarafından dava devam ettirilebilir⁴⁴³. Bu durumda mirasçılar cinsiyet değiştiren kişinin TMK m. 40 hükümlerine aykırı şekilde evliken cinsiyet değiştirmesi sebebi ile boşanma davası açıldığını, dolayısıyla cinsiyet değiştiren kişinin kusurlu olduğunu ileri sürebilir. Bu durumda kanaatimize göre cinsiyet değiştiren kişinin mirası kazanmaması gerekir.

Cinsiyet değiştiren kişi evlenmeden önce cinsiyet değiştirmiş ve kendisi ile aynı cinsiyette birisi ile evlenmiş olabilir. Bu durumda cinsiyet değiştiren kişi ölürse mevcut genel hükümler kapsamında hukuken evlilik mevcut olduğundan sağ kalan diğer eş mirasa hak kazanır. Ancak kanaatimize göre böyle bir evlilik yok hükmünde sayılmalıdır. Yokluk hükümlerine tabi bir evliliğin miras hakkını doğurması beklenemez. Dolayısıyla böyle bir durumda sağ kalan diğer eşin mirası kazanmaması gerekir. Diğer eşin muris, cinsiyet değiştiren kişinin mirasçı olması halinde cinsiyet değiştiren kişinin mirası kazanmaması gerekir. Cinsiyet değiştiren kişi evlenirken karşı tarafla aynı cinsiyette olduğunu ve bu duruma hukuken izin verilmediğini bile bile hileli şekilde evlenmiştir. Bu durumda da evlilik yok hükmünde sayılmalı ve diğer eş gibi cinsiyet değiştiren kişide mirasa hak kazanmamalıdır.

⁴⁴² DURAL/ ÖZ, s. 42; AYAN, Miras, s. 52; SEROZAN/ ENGİN, s. 189.

⁴⁴³ DURAL/ ÖZ, s. 42; AYAN, Miras, s. 55; SEROZAN/ ENGİN, s. 189.

3.5. CİNSİYET GEÇİŞ SÜRECİNİ TAMAMLAYAN BİREYLERİN ASKERLİK DURUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Türk Hukuk Sisteminde açıkça homoseksüelliği yasaklayan tek hüküm askeri mevzuatta yer almaktadır. 14.01.1986 tarihli 1992-1 sayılı “Türk Silahlı Kuvvetleri Sağlık Yeteneği Yönetmeliği Hastalık ve Arızalar Listesi” başlıklı ek m.17 şu şekildedir⁴⁴⁴;

“Psikoseksüel bozukluklar. Açıklama: Bu fıkraya gireceklerin; seksüel davranış bozukluklarının askerlik ortamında bilinerek sakıncalara yol açması, bu durumun kıt'a anketi veya resmî belgelerle saptanması gereklidir.

İleri derecede psikoseksüel bozukluklar. Açıklama: Bu fıkraya gireceklerin seksüel davranış bozukluklarının tüm yaşamlarında ileri derecede belirgin olması, askerlik ortamında sakıncalı bir durum yarattığının ya da yaratacağının gözlem veya belgelerle saptanması gerekir.”

Düzenlemeden de anlaşılacağı üzere transseksüellik, travestilik ve eşcinsellik TSK tarafından hastalık olarak kabul edilmekte ve bu bireylerin orduda yer almasına izin verilmemektedir⁴⁴⁵. Ancak ilgili hükümden de cinsiyet değiştiren kimseler için herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir.

Cinsiyet değiştiren kimsenin kamusal haklarını yeni cinsiyetine göre talep ettiği gibi yine kamusal yükümlülüklerini de yeni cinsiyetine göre yerine getirmesi gerekir⁴⁴⁶. 1111 sayılı Askerlik Kanununda, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan *her erkeğin* askerlik çağı olarak belirlenen 21 ile 40 yaşları arasında askerlik görevini yerine getirmesinin mecbur olduğu düzenlenmiştir. Ancak TSK Yönetmeliğinde olduğu gibi ne askerlik kanununda ne de başka herhangi bir Türk Hukuku mevzuatında cinsiyet değiştiren kimselerin askerlik durumunun ne olacağı konusunda yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Cinsiyet değiştirerek erkek olan ve yeni cinsiyetini hukuken tanıtan bir kimse yeni cinsiyetine göre hukuki hak ve yükümlülüklerle tabi olmaktadır.

⁴⁴⁴ YILMAZ, s. 299.

⁴⁴⁵ YILMAZ, s. 299.

⁴⁴⁶ GÜVEN, Cinsiyet, s. 67.

Dolayısıyla “her Türk erkeği için zorunlu olan” askerlik görevini ifa etmesi gerektiği de açıktır⁴⁴⁷.

Uygulamada da cinsiyet değiştiren kimsenin nüfusta kaydını düzelterek cinsiyetini erkek olarak değiştirmesi ile askerlik şube tarafından görevini ifa etmek üzere çağırıldığı görölmektedir. Ancak burada doktor muayenesinden olumlu sonuç alarak geçmesi gerekmektedir. Doktorun olumlu rapor vermemesi askerlik için bu bireyi uygun bulmaması halinde cinsiyet değiştiren kimse askeri hastaneye sevk edilecek orada doktorlardan oluşan bir heyet tarafından incelenir. Buradaki sağlık kurulunca onay alması halinde birey askerlik görevini ifa edebilecektir. Sağlık kurulunun kendisini çürüğe ayırması halinde ise cinsiyet değiştiren kimse askerlik görevine uygun bulunmadığından askerlik yapması mümkün değildir.

Ülkemizde cinsiyet değiştirdikten sonra askerlik görevini ifa eden herhangi bir kimse bulunmamaktadır. Her ne kadar 2013 yılında cinsiyet değiştirerek erkek olan ünlü bir bayan için askerlik yapacak şeklinde medya da ve basında haberler⁴⁴⁸ çıkmış olsa da askerlik görevi ifa edilmemiştir.

⁴⁴⁷ KAYA/ İLTAŞ/ ÇEKİN, s. 4.

⁴⁴⁸ Cinsiyet Değiştiren Nil (Rüzgar) Erkoçlar Askere Çağırılacak Başlıklı Haber Yazısı, 25.02.2013, <http://www.radikal.com.tr/hayat/cinsiyet-degistiren-nil-ruzgar-erkoclar-askere-cagirilacak-1122818/>, erişim tarihi: 20.09.2019.

SONUÇ

Cinsiyet, canlıları biyolojik ve fizyolojik bakımdan erkek ve dişi olarak ayıran bir kavramdır. Bu ayırım insanlarda erkek ve kadın olarak karşımıza çıkar. Hukuken de cinsiyet belirlenirken esas alınan genel kriter kişinin doğum anında sahip olduğu biyolojik ve fizyolojik özelliklerdir. Oysaki cinsiyet biyolojik faktörlerin yanında psikolojik ve sosyal durumları da içine alan bir kavramdır. Cinsiyet bu noktada doğumla kazanılmış cinsiyet ve toplumsal cinsiyet olarak iki farklı kimliği ifade eder. Doğumla kazanılmış cinsiyet, kişinin genetik yapısı ve biyolojik unsurlarına dayanarak belirlenir. Toplumsal cinsiyet ise, doğumla kazanılan cinsiyetin sosyal yapısına, kültürel durumuna ilişkindir. Bu sebeple toplumsal cinsiyet değişebilir özelliklere sahiptir.

Biyolojik, sosyal ve psikolojik cinsiyet ayırımından farklı bir durum olan cinsel yönelimde, kişinin “hangi cinsiyette” bireye ilgi duyduğu söz konusudur. Bu durumda kişi duygusal veya cinsel anlamda bir kadına, bir erkeğe veya her ikisine birden ilgi duyabilir. Kişinin cinsel yöneliminin karşı cinse olması heteroseksüellik, kendi cinsine olması eşcinsellik veya diğer adıyla homoseksüellik, her iki cinse ait olması biseksüellik olarak ifade edilir. Heteroseksüellik toplumda genel kabul gören cinsel yönelim biçimidir. Eşcinsellik ise erkekler için gey, kadınlar için lezbiyen olarak ifade edilir. Biseksüelilikte kişi her iki cinsiyete ilgi duyabilir ancak bu ilgi aynı anda değil farklı zamanlarda ortaya çıkar. Bu kavramlar ile sık sık karıştırılan Transgender ve İnterseksüalizm ise cinsel yönelim durumu değildir.

İnterseksüalizm aynı zamanda hermafroditizm ya da daha basit bir dille çift cinsiyetlilik olarak ifade edilir. Bu durumda birey, doğuştan her iki cinsiyetin özelliklerine sahiptir. Bu durum her zaman gözle görülebilir şekilde değildir. Ayrıca bu bireyler her ne kadar iki cinsiyetin özelliklerini taşıyalar da cinsiyetlerden birisi daha baskındır.

Transgender aslında transseksüellik ve travestisizimi kapsayan genel bir terimdir. Transseksüellikte birey mevcut biyolojik cinsiyetinden memnun değildir. Kendisini ruhen karşı cinsiyete ait hisseder. Bedenen de tamamen karşı cinsiyete geçiş yapmayı arzular. Transseksüellik tedavi edilmesi gereken bir hastalık gibi düşünülse de kişinin özgür iradesi ile cinsiyetini seçmek istemesini hastalık olarak nitelendirmek yanlıştır.

Transseksüellerin psikolojik bir sıkıntı içerisinde olduğu doğrudur. Ancak bu sıkıntılı durum kişinin var olan biyolojik cinsiyetine hapsolmesinden, arzuladığı asıl cinsiyetine kavuşamamasından kaynaklanır. Travestisizmde ise kişi karşı cinse geçiş yapmak istemez. Var olan biyolojik cinsiyetinden ve bedeninden memnundur. Sadece karşı cinsin kıyafetlerini giymek ve dış görünüşü itibariyle onlar gibi görünmek ister.

Çalışmanın esas konusu olan cinsiyet değiştirme bakımından önemli olan kavramlar transseksüellik ve çift cinsiyetliliklerdir. Günümüz hukuk sistemi bir dizi plastik cerrahi operasyonlarını içeren cinsiyet değişikliğini ancak transseksüellerin ve çift cinsiyetlilerin gerçekleştirmesine izin vermiştir. Hukuk sisteminin bu aşamaya gelmesi ise kolay olmamıştır. 1988 yılı öncesi dönem, Türk Hukukunda cinsiyet değişikliği ile ilgili yasal hiçbir düzenlemenin bulunmadığı ve kısırlaştırmanın yasak olması sebebi ile cinsiyet değişikliklerinin merdiven altı gerçekleştirildiği bir dönemdir. 3444 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden önce, ünlü ses sanatçısı Bülent Ersoy'un cinsiyet değiştirmesi ve yeni cinsiyetinin hukuken tanınması için mahkemeye talepte bulunması ile cinsiyet değişikliğinin yasal olarak düzenlenmesi gerekliliği gün yüzüne çıkmıştır. Ancak dönemin hukuk sistemi cinsiyet değişikliği konusunda oldukça katı ve sert bir tutuma sahipti. Dönemin konu ile ilgili Yargıtay kararları doğrultusunda, hukuk sisteminin cinsiyet değiştiren kimselerin hukuki durumu ile ilgili yeni bir düzenleme getirmek, bu duruma çare bulmak yerine, “kanuna karşı hilelere kapı aralamamak” adına maalesef cinsiyet değiştiren kişileri çaresizlikleri ile bir kenara bıraktıkları anlaşılmıştır.

1988 yılında nihayet 3444 Sayılı Kanun ile MK m.29'a getirilen ek fıkra ile cinsiyet değişikliği Türk Hukukuna yasal anlamda girebilmiştir. Ancak bu seferde “kanuna karşı hilelere kapı aralamaktan” korkan hukuk sistemi, ilgili hükümde cinsiyet değişikliğine hiçbir sınırlama getirmeyerek bu kapıyı ardına kadar kendi elleri ile açmıştır. Kanun koyucu cinsiyet değişikliğinin tıbben gerçekleşmesi adına ne yaş, ne evlilik ne de transseksüel yapıda olmak gibi hiçbir şart aramamış ve sınırlama getirmemiş, büyük küçük herkesin cinsiyet değişikliğine imkan tanımıştır. Konu ile ilgili doğacak problemleri “önceden sezen” kanun koyucu cinsiyet değişikliği ile evlilik birliğinin kendiliğinden sonlanması “çözümüne” aynı kanunda yer vermiştir. Oysa ki aynı kanunda evliğin ölüm dışında ancak hakim kararı ile sona erebileceği düzenlenmiştir. Kanun koyucu ise getirdiği bu düzenleme ile hem hukuk sistemine aykırı bir hüküm

kurmuş hem de kendi kendine evliliğin sona ermesi bakımından yeni bir düzenleme getirmiştir. Madde 29/II hükmündeki eksiklikler ve hükmün sınırsızlığı, 2002 yılında TMK m. 40 hükmü ile getirilen yeni düzenleme ile büyük oranda giderilmiştir. Hala yürürlükte bulunan bu hükme göre cinsiyet değiştirmek isteyen kişinin öncelikle mahkemeye şahsen başvurması gerekir. Aranılan diğer şart 18 yaşını doldurmuş olmaktır. İlgili şart ehliyet bakımından değerlendirildiğinde başvuruda bulunabilecek kişiler sadece tam ehliyetliler ile 18 yaşından büyük ancak kısıtlı olan sınırlı ehliyetliler (ehliyetsizler)dir. 18 yaş şartının öngörülmesi henüz çocuk olan kişilerin kendilerini fark edebilmeleri ve ne istediklerini anlayabilmeleri bakımından yerinde bir düzenlemedir. Ancak hermafroditler bakımından tıbben bu durumun 18 yaşından önce çözülmesinin gerekli görüldüğü istisnai hallerde yaş şartının aranmaması gerekir. Yine hükümde aranılan transseksüel yapıda olma şartı uygulamada her ne kadar hermafrodit bireyleri de kapsıyor olsa da bu bireylerin durumlarının kanunda ayrıca ve açıkça düzenlenmesi gerekir.

Hükümde öngörülen bir diğer şart resmi sağlık kurulu raporudur. İlgili rapor ile amaçlanan cinsiyet değişikliğinin geri dönülemez sonuçlar doğurması sebebi ile kişinin gerçekten bu operasyonlara ihtiyacı olup olmadığını araştırabilmektir. Rapor ise ancak Cinsel Kimlik Konseyi bulunan bir eğitim araştırma hastanesinden alınabilmektedir. 2002 de getirilen düzenleme ile son olarak üreme yeteneğinden sürekli yoksun olma şartı aranmaktaydı. Öngörülen bu şart zaten bir dizi operasyon geçirecek kişiyi ikinci kez ameliyat masasına yatmak zorunda bırakıyor, hem manen hem madden yıpratıyordu. Ayrıca kişinin cinsiyet değiştirmekten vazgeçmesi veya başka bir nedenle talebinin reddedilmesi durumunda kişi üreme yeteneğinden boş yere mahrum bırakılmış oluyordu. Kanunda aranılan bu şart hukuk sisteminin yıllar önce Bülent Ersoy kararında dayanmış olduğu m. 23'e de aykırılık teşkil ediyordu. Madde 23'te yer alan ikinci fıkraya göre hiç kimse ne sebeple olursa olsun biyolojik madde vermeye zorlanamaz. Kanunda aranılan şart ise yine aynı kanun ile yasaklanan hükmü, kişiyi üreme yeteneğinden cinsiyet değiştirebilmesi için "zorla" yoksun bırakarak açıkça ihlal ediyordu.

Bu durumdan da anlaşılacağı üzere Türk Hukuku deneme yanılma yolu ile hareket eden, birileri başkaldırmadan koyduğu kuralların etkilerini göz ardı eden bir sistem içerisinde hareket etmektedir. Oysaki hukukun toplumun ve bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda

hareket etmesi, aksaklıkları re'sen gidermesi gerekir. Ancak mevcut hukuk sisteminin ve düzeninin değişmesi ise yakın zamanda pek mümkün görünmemektedir.

Cinsiyet değişikliği için mahkemeden izin alındıktan sonra tıbbi operasyon safhasına geçilir. Operasyonların tamamlanması ile ise ikinci bir dava ile kayıt düzeltme davası açılarak cinsiyet değişikliğinin nüfusa kaydedilmesi sağlanır. Burada mahkeme tıbben cinsiyet değişikliğinin tam anlamı ile gerçekleşip gerçekleşmediği tespit edebilmek amacı ile tekrar bir sağlık kurulu raporu ister. Operasyonların eksiksiz gerçekleşmiş olması durumunda mahkemenin onayı ile hukuken tanımada gerçekleşmiş olur.

Cinsiyet değişikliğinin hukuki sonuçları kişiler, aile, iş, sosyal güvenlik, miras ve askerlik bakımından değerlendirilebilir. Cinsiyet değişikliği halinde yeni cinsiyet ile mevcut ismin uyumsuzluğu söz konusu olabileceğinden bu değişikliğin kişiler hukuku bakımından en önemli sonucu isim değişikliğidir. Ancak bu hakkın kullanılması seçimlik olduğundan cinsiyet değiştiren kişi eski ismini kullanmaya da devam edebilir. Aile hukuku bakımından ise değişikliğin etkileri hem mevcut evlilik birliği, tazminat, nafaka ve velayet hususunda karşımıza çıkar. Evli kişinin tıbben cinsiyet değiştirmesi halinde evliliğin hangi hükümlere tabi olacağı konusunda maalesef kanunda herhangi bir düzenleme yoktur. Her ne kadar durum yokluk veya butlan ile ilişkilendirilse de, durumun, kanuna evliliğin sona ermesi bakımından getirilecek yeni ek bir madde çerçevesinde hakim kararı ile çözülmesi şarttır.

Evlilik birliğinin sona ermesi ile ortaya tazminat ve nafaka sorunu çıkar. Konu genel hükümlere göre değerlendirilir. Buna göre cinsiyet değiştiren kişide kusur şartı aranmalıdır. Ancak cinsiyet değişikliği tıbbi evliliğin bu sebeple sona ermesi ise yasal bir zorunluluk olduğundan cinsiyet değiştiren kimseye kusur yüklenmesi mümkün olmaz. Dolayısıyla diğer eş tazminat talebinde bulunamaz. Ancak kusur şartı aranmaması sebebi ile yoksulluk nafakası talep edebilir.

Cinsiyet değiştiren kişi ve diğer eşin çocukları varsa hakim velayet hususunda her iki tarafı eşit değerlendirmesi gerekir. Burada takdir tamamen hakime aittir. Ancak konunun bir pedagog yardımı ile çocuğunda dinlenmesi, onun isteklerinin de göz önünde bulundurulması ile karar bağlanması gerekir.

Sosyal güvenlik hukuku bakımından cinsiyet değiştiren kişinin etkileneceği en önemli durum, kanunda kadın ve erkeğin emeklilik yaşları farklı düzenlemeye tabi olduğundan, emeklilik yaşı olur. İş hukuku bakımından ise sonuçlar yer ve su altı işlerinde çalışma hükümünü düzenleyen İşK. m. 72 ve gece çalışma şartlarını düzenleyen İşK. m. 73'te karşımıza çıkar. Miras hukukunda ise cinsiyete dayalı herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Dolayısıyla miras hükümleri bakımından cinsiyet değişikliğinin etkileyeceği hukuki bir durum meydana gelmez. Son olarak cinsiyet değiştirerek kadın olan kişi artık askerlik yükümlülüğünden kurtulur. Cinsiyet değiştirerek erkek olan bir kişi ise her ne kadar askerlik yapma yükümlülüğüne sahip olsa da uygulama da cinsiyet değiştirdikten sonra askere giden kimseye rastlanılmamıştır.

Yukarıdaki değerlendirmeler ve çalışmanın tüm kapsamı çerçevesinde cinsiyet değişikliğine geç de olsa Türk Hukukunda yer verilmiş olması bireylerin cinsiyet özgürlükleri bakımından sevindiricidir. Ancak yaklaşık 31 yıldır mevzuatta ve uygulamada yer alan bu kavramın hala belirli bir sistem içerisinde oturtulamamış olması, aile hukuku gibi temel konularda problemler yaratması ve bunlara çözüm getirilmemesi de düşündürücüdür. Çalışmada yer verdiğimiz hususlar çerçevesinde transseksüel ve hermafrodit bireylerin durumuna, özellikle cinsiyet değiştirdikten sonra ortaya çıkan ve çıkması muhtemel hukuki sonuçlar bakımından, detaylı ve çözüm odaklı bir düzenleme getirilmediği, cinsiyet değiştirmek isteyen veya cinsiyet değiştiren bireylerin problemlerine, çözüm önerilerine ve taleplerine kulak verilmediği sürece maalesef bahsi geçen problemlerin devam etmesi de kaçınılmazdır.

KAYNAKÇA*

AKÇAN PARLAZ, E./ TEKGÜL, N./ KARADEMİRCİ, E./ ÖNGEL, K. (1999). Ergenlik Dönemi: Fiziksel Büyüme, Psikolojik ve Sosyal Gelişim Süreci, Turkish Family Physician, Cilt: 3, Sayı: 4, s. 10-16.

AKINTÜRK, T./ AKİPEK, J. (2007). Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku Cilt :1, 6. Bası., Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, Ocak.

AKINTÜRK, T./ ATEŞ KARAMAN, D. (2012). Türk Medeni Hukuku-Aile Hukuku, Cilt: 2, Beta Yayıncılık, 14. Baskı, İstanbul, Ocak.

AKİPEK, J. G./ AKINTÜRK, T./ ATEŞ KARAMAN, D. (2012). Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.

AKKURT, S. S. (2008). Türk Medeni Hukukunda Evlenmenin Butlanı, Selçuk Üniversitesi, Sos. Bil. Ens. Özel Hukuk ABL., Yüksek Lisans Tezi, Konya.

ALÇIK, M. (2019). Türk Anayasa Mahkemesinin Trans Bireylere İlişkin Cinsiyet Değişikliği Kararları Üzerine Bir Değerlendirme. D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan, C.21, Özel Sayı, s. 1875-1906.

ALİKAŞİFOĞLU, A. (2003). Ambigus Genitalya'ya Klinik Yaklaşım, Sürekli Tıp Eğitim Dergisi, C: 12, S: 4, s.141-145.

ALPASLAN, B. (2012). Türk Ceza Kanununa Göre Kısırlaştırma (Sterilizasyon) Suçu, İstanbul Barosu Dergisi, c:86, S:4, Temmuz, s.187-192.

ALTIPARMAK, Ö. (2007). Cinsiyet Değiştirme Ameliyatları Üzerine, (<https://www.kaosgl.org/haber/cinsiyet-degistirme-ameliyatlari-uzerine>).

ATAMER, Y. M. (2006). Transseksüellerin Türk Hukukundaki Durumu, (www.lambdaistanbul.org/s/etkinlik/transseksuellerin-turk-hukukundaki-durumu).

* Dipnotlarda geçen eserler, yazarlarının soyadları ile anılmıştır. Aynı yazarın birden fazla eserine veya aynı soyadını taşıyan yazarların eserlerine yapılan atıflar, kısaltılmış şekilleri ile parantez içerisinde gösterilmiştir. “*” işareti ile kaynakçada yer alan eserler, çalışmada kullanılan kaynaklardan alıntılanan eserlerdir

ATAMER, Y./ TAŞKIN, Z. D. (2016). Transeksüellere İlişkin Hukuksal Düzenlemeler: Uygulama, Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Aykırı Yönleri ve Revizyon Teklifleri Yargıtay Dergisi, Cilt: 42, Sayı: 4, Ekim, s. 765-761.

ATAN, Y./ AKBABA, M./ TATAROĞLU, Z./ ASILDAĞ, M. K./ DAŞ, V. (2018). Mahkeme Kararı Olmaksızın Yurt Dışında Opere Olan Bir Cinsiyet Değişimi Vakası (Olgu Sunumu), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, Cilt:13, Sayı:2, s. 54-55.

AYAN, M. (2014). Miras Hukuku, 6. Baskı, Mimoza Yayınevi, Konya, Ocak.

AYAN, M./ AYAN, N.(2014). Kişiler Hukuku, Mimoza Yayınevi, 6. Baskı, Konya. (AYAN/ AYAN, Kişiler).

AYAN, M./ AYAN, N.(2014). Medeni Hukuka Giriş, Mimoza Yayınevi, 10. Baskı, Konya, Eylül. (AYAN/ AYAN, Medeni).

AYAN, S. (2004). Evlilik Birliğinin Korunması, TBB Yayınları, Birinci Baskı, Ankara.

AZ GENÇ, M. (2018). Cinsiyetinden Yakınma (Hoşnut Olmama) Tanısı Olan Bireyler ve Partnerlerinde Bağlanma Tipi, Çift Uyumu ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutumunun Araştırılması, Uzmanlık Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, İzmir.

BABACAN, H. R./ USLU, K. (2013). Uygulamada Nüfus Davaları, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, Mart.

BADUR, E. (2013). Eşin Rızası, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, s. 252-302.

BAFRA, J. (2004). Türkiye de Cinsiyet Değişikliği Ameliyatlarında Tıbbi Ve Hukuki Sorunlar, Türkiye Klinikleri Journal of Forensic Medicine and Forensic Sciences, s. 47-54.

BAKIM, S. (2016). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Kararları Çerçevesinde Cinsiyet Ayrımcılığı, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C: 22, S: 3, s. 3191-3218.

BAYGIN, C. (2010). Soybağı Hukuku, XII Levha Yayıncılık, İstanbul, Eylül.

BİÇER, Ü./ ÇOLAK, B./ BİLGİLİ, M./ DİNÇMEN, K. (1996). Transseksüalite mi Homoseksüalite mi? (Olgu Bildirisi), Adli Tıp Bülteni, Cilt:1, Sayı:2, Temmuz, s. 89-93.

BİLGİNOĞLU, N. E. (2014). Türk Medeni Kanunu Açısından Cinsiyet Değişikliği ve Sonuçları, Legal Hukuk Dergisi, Sayı: 143.

BOZDEMİR, N./ ÖZCAN, S. (2011). Cinselliğe ce Cinsel Sağlığa Genel Bakış, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği ABD., Turkish Journal Of Family Medicine And Primary Care (TJFMPC), Vol:5, No:4, Aralık, s. 37-46.

BULUT, H. (2006). Yargıtay Kararları Doğrultusunda Kişilik Hakları ve Kişilik Haklarına Saldırıdan Kaynaklanan Hukuk, I.Bası, Beta Kitap, İstanbul.

BUTLER, J. (1986). Sex And Gender in Simone de Beauvoir's "Second Sex" Yale University Press, No:72, 1986, s. 35-49.
(<http://blogs.law.columbia.edu/critique1313/files/2019/10/Butler-on-Beauvoir.pdf>).

CİRHİNLİOĞLU, F. G. Toplumsal Cinsiyet (Gender),
(<https://docplayer.biz.tr/13269121-Toplumsal-cinsiyet-gender-doc-dr-fatma-gul-cirhinlioglu.html>).

CUMALİOĞLU, E. (2016). Transseksüellerin Sicil Cinsiyetini Değiştirmelerinde Kısırlık ve Ameliyat Zorunluluğu Türk Medeni Kanunu'nun 40. Maddesi Anayasa'ya Aykırı mıdır ? İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 2-1, Temmuz-Ağustos, s. 440-464.

ÇELİK, N. (2017). İş Hukuku Dersleri, 20. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, Ağustos.

ÇELİK, N./ CANİKOĞLU, N./ CANBOLAT, T. (2014). İş Hukuku Dersleri, 27. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, Ekim.

ÇOBAN, G. (2018). İnsan Hakları Perspektifinden Türkiye'de Trans Geçiş Süreci ve Cinsiyet Kimliğinin Hukuken Tanınması, Kadir Has Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, İstanbul, Aralık.

ÇORAKLI, L. P. (2001). Cinsiyet Değişikliğine Esas Olacak Kriterlerin Belirlenmesi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı, Master Tezi, İstanbul.

DEMİRBOĞA, D. A. (2018). Kişiliğin Korunması Hükümleri Bakımından Türk Medeni Kanununa Göre Cinsiyet Değişikliği, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 2, Ekim, s. 43-69.

DOMİNİC, D. (2012). Cinsel Yönelim, Çeviri: Gökçe Elif Sarıdoğan, ([http://www.pinktherapy.com/portals/0/downloadables/Translations/TUR_SexualOrientation .pdf](http://www.pinktherapy.com/portals/0/downloadables/Translations/TUR_SexualOrientation.pdf)).

DONDURUCU, Z. B. (2018). Eşcinsellik Temelli Nefret Söylemi İçeren İletilerin Twitter’da İncelenmesi (Konferans Bildirisi), Erciyes İletişim Dergisi, C: 5, S: 4, s. 513-534.

DURAL, M./ GÜMÜŞ, M. A./ ÖĞÜZ, T. (2012). Türk Özel Hukuku, Cilt III, Aile Hukuku, 5. Basım, Filiz Kitabevi, İstanbul, Mart.

DURAL, M./ ÖĞÜZ, T. (2012). Türk Özel Hukuku Cilt II, Kişiler Hukuku, 12. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, Eylül.

DURAL, M./ ÖZ, T. (2003). Türk Özel Hukuku Cilt IV Miras Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul.

ERBAŞ, R. Türk Ceza Hukuku Açısından Kısırlaştırma (TCK MD. 101) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt:73, Sayı:1, s. 91-128.

ERKAN, V. U./YÜCER, İ. (2011). Ayırt Etme Gücü, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2011, s. 485-522.

EVRENSEL, İ. (2019). Lezbiyen, Gay, Biseksüel ve Trans (LGBT) Bireylerin Kendini Ayarlama ve Mutluluk Düzeylerinin Algıladıkları Sosyal Desteğe Göre İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ. Sos. Bil. Ens. Eğt. Bil. ABL. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık YL. Prg., İstanbul.

EVSEN, H. (2016). Bir Cinsiyet Değişikliği Reddi Kararında Öne Sürülen Hukuki Nedenlerin İncelenmesi, s.1-8, (http://www.umut.org.tr/UserFiles/Files/Document/document_12%20Ekim-II-4.pdf).

GELDER, M./ GATH D./ MAYOU, R. (1989). Oxford Textbook of Psychiatry,s.591*

GENÇCAN, Ö. U. (2007). 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu-Bilimsel Açıklama İçtihatlar-İlgili Mevzuat Madde 1- 184, Yetkin Yayınları, 2. Bası, Ankara. (GENÇCAN, Medeni).

GENÇCAN, Ö. U. (2011). Aile Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, (GENÇCAN, Aile).

GÜNAY, C. İ. (2015). İş Kanunu Şerhi Cilt:1 Md. 1-25, 4. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara.

GÜNER, U./ KALKAN, P./ ÖZ, Y./ ÖZSOY, E. C./ SÖYLE, F. (2011). Türkiye'de Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelinde Ayrımcılığın İzlenmesi Raporu, İstanbul, Şubat, (<https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/publication/15-turkiyede-cinsel-yonelim-veya-cinsiyet-kimligi-temelinde-ayrilmclgn-izlenmesi-raporu/>).

GÜVEN, K. (1997). Cinsiyet Değişikliği ve Hukuki Sonuçları. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 45-80. (GÜVEN, Cinsiyet).

GÜVEN, K. (2015). Cinsel Kimlik Üzerinde Hak Kavramı ve Korunması: Transseksüellik ve İnterseksüellik. Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, Ocak, s. 133-176. (GÜVEN, Cinsel Kimlik).

HATEMİ , H./ SEROZAN, R. (1993). Aile hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul.

HUN, S. (2015). Türk Medeni Kanununun 40. Maddesi Somut Norm Denetimine Tabiyken: Trans Geçiş Sürecinde Bekletmelerin Trans Özelliklerine Etkisi, Ankara Barosu Dergisi, Sayı: 4, s. 312-316.

İKİZLER, M. (2018). Evlenmenin Hükümsüzlüğü, Seçkin Yayınevi, 1.Baskı, Ankara, Mart.

İNCELER, H. (1991). Cinsiyet Sapmaları ve Sosyal Yapımızdaki Etkileri. (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusoskon/issue/9545/119213>).

KARABATAN, E. (2018). Cinsel Yönelime ve Cinsiyet Kimliğine Dayalı Ayrımcılıkların Nefret Suçları Bağlamında İncelenmesi, Sos. Bil. ABD. Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü. Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.

KARACA, B. K. (2018). Cinsel Yönelimin Cinsel Mitler, Yetişkin Bağlanma Stilleri ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini Üzerindeki Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

KARADAĞ, N. (2007). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku Kapsamında Cinsel Azınlık Hakları, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

KARAGÖZ, V. (2012). İş Hukukunda Ayrımcılık Tazminatı, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s. 57-76.

KAYA, K./ İLTAŞ, Y./ ÇEKİN, N. (2016). Transseksüalite ve Hukuk, Türkiye Klinikleri Plastik Cerrahi, (Cinsiyet Değişikliği Cerrahisi Özel Sayısı), Cilt:5, Sayı:3.

KAYA, M. (2008). Türk Hukukunda Cinsiyet Değişikliği ve Sonuçları, Mecmua Ankara Hukuk Fakültesi Öğrencilerinin Fakültelerine Armağanı, Ankara, s. 53-89.

KESKİN, N./ YAPÇA, G./ TAMAM, L. (2015). Transseksüalizm: Klinik Özellikleri ve Yasal Konular, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, Cilt:7, Sayı: 4, s. 436-447.

KILIÇOĞLU, A. M. (2016). Aile Hukuku, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

KIRMIZI, K. Eşcinselliğe Dinlerin ve Toplumun Bakışı
(www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1431723768.pdf).

KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, N. (1986). Türk Hukukunda Transseksüeller Nüfus Kütüğündeki Cinsiyet Kaydının Düzeltilmesi İçin Dava Açabilir mi? (Fransız, Alman, İsviçre ve İsveç Hukukları ile Mukayeseli), İstanbul.

KÖROĞLU, E./ GÜLEÇ, C. (2007). Psikiyatri Temel Kitabı, İkinci Baskı, Hekimler Yayın Birliği, Ankara.*

LOMBARDİ, E. (2001). Enhancing Transgender Health Care, American Journal Of Public Health, Vol: 91, No: 6, s. 869-872.

METİN ORTA, İ./ METİN CAMGÖZ, S. (2018). Türkiyede Yapılan Homofobi Çalışmalarına Genel Bir Bakış, DTFC Dergisi, s. 409-439.

NASIR, S. Cinsiyet Değiştirme Ameliyatları
(<http://serdarnasir.com/cinsiyetdegisimiameliyati/>).

NEBİOĞLU, G. (2015). Farklı Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelimler ile Adil Dünya İnancı Arasındaki İlişki, Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

NİLÜFER, A. (2018). İnsan Hakları Hukuku Temelinde Türk Hukukunda Cinsiyet Geçiş Süreci, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

OĞUZMAN, M. K./ BARLAS, N. (2017). Medeni Hukuk, 23.Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul.

OĞUZMAN, M. K./ SELİÇİ, Ö./ OKTAY ÖZDEMİR, S. (2019). Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler), 18. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, Ekim.

ÖZKAN, S. (2017). Cinsiyet Geçiş Sürecinin Hukuki Ve Toplumsal Boyutu: Haklar Ve İhlaller, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XIV, Sayı: 1, s.55-84.

ÖZTAN, B. (2004). Aile Hukuku, Ankara*.

ÖZTAN, B. (2015). Aile Hukuku, 6. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara. (ÖZTAN, Aile).

ÖZTAN, B. (2016). Medeni Hukukun Temel Kavramları, Turhan Kitabevi, 41. Bası, Ankara. (ÖZTAN, Medeni).

ÖZTÜREL, A. (1981). Transeksüalizm İle Hermafrodizmde Yasal, Tıpsal ve Adli Tıp Problemleri (Kadınlaşan Erkekler, Erkekleşen Kadınlar, İki Cinstiler, Kısım I, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 37, Sayı: 1, s. 461-488. (ÖZTÜREL, Kısım I).

ÖZTÜREL, A. (1981). Transseksüalizm İle Hermafrodizmde Yasal, Tıpsal ve Adli Tıp Problemleri (Kadınlaşan Erkekler, Erkekleşen Kadınlar, İki Cinstiler), Kısım II, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 37, Sayı: 2, s. 254-292. (ÖZTÜREL, Kısım II).

ÖZÜĞURLU, K. (1984). "Psikoseksüel Bozukluklar" Psikiyatri (Düz: Prof. Dr. Selim ÖZAYDIN). İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları*.

RUHİ, C./ RUHİ, A. C. (2017). Nüfus Davaları-Nüfus Davalarına İlişkin Düzeltme Davaları, 1.Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, Mart.

SAĞLAM, İ. (2004). Türk Medeni Kanunu Madde 40 Üzerine Bir Değerlendirme, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: VIII, Sayı:3-4, s. 454-469.

SÜZEK, S. (2006). İş Hukuku, 3. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, Şubat.

SCHNEIDER, M./ EHRBAR, R./ BOCKTING, W./ LAWRENCE, A./ RACHLIN, K./ ZUCKER, K. (2008). Report Of The Task Force On Gender Identity And Gender Variance, American Psychological Association, (<https://www.apa.org/pubs/info/reports/gender-identity>).

SEROZAN, R. (2017). Medeni Hukuk Genel Bölüm- Kişiler Hukuku, 7.Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, Eylül.

SEROZAN, R./ ENGİN, B. İ. (2019). Miras Hukuku ve Uygulama Çalışmaları, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Eylül.

SERT, S. (2015). Türk Medeni Hukukunda Cinsiyet Değişirme, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, s. 256-270.

SUNGUR, M. Z./ YALNIZ, Ö. (2019). Transseksüalite: İlgili Kavramlar ve Cinsiyet Düzenleme Girişimleri, Klinik Psikiyatri Dergisi, C: 22, S: 3.

SÜMER, H. H. (2014). İş Hukuku, Mimoza Yayınları, 19. Baskı, Kasım.

TEKİN, N. (2009). Cinsiyet Değişirme Kavramı ve Cinsiyet Değişikliği Ameliyatının Hukuki Açısından Değerlendirilmesi Terazi Hukuk Dergisi, Sayı: 39, s. 97-114.

TOKMAK, G. D. (2016). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Cinsel Azınlık Hakları ve Türkiye Uygulaması, Çağ Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Kamu Hukuku ABD. Yüksek Lisans Tezi, Yenice/ Tarsus, Eylül.

TURAN, Ş./ AKSOY POYRAZ, C./ İNCE, E./ SAKALLI KANİ, A./ EMÜL, H. M./ DURAN, A. (2015). Cinsiyet Değişirme Ameliyatı İçin Psikiyatri Kliniğine Başvuran Transseksüel Bireylerin Sosyodemografik ve Klinik Özellikleri, Türk Psikiyatri Dergisi, s. 153-160.

TURAN BAŞARA, G. (2012). Türk Medeni Kanununun 40. Maddesi Kapsamında Cinsiyet Değişikliği ve Hukuki Sonuçları, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, s. 246-266.

TUTUMLU, M. A. (2006). Yeni Türk Medeni Kanunu Hükümlerine Göre Evliliğin Butlanı Boşanma, Ayrılık Sebepleri ve Boşanmanın Hukuki Sonuçları (Eski MK, 1971 MK Ön tasarısı ve 1984 MK Ön tasarısı Hükümleri ile Karşılaştırmalı), 2. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara.

USLU, R./ ÖZTOP, D./ ÖZCAN, Ö./ YILMAZ, S./ BERBEROĞLU, M./ ADIYAMAN, P./ ÇAKMAK, M./ KERİMOĞLU, E./ ÖCAL, G. (2007). Erkek Yalancı Hermafrodit Olguların Yetiştirildikleri Cinsiyetle İlişkili Biyopsikososyal Değişkenler, Türk Psikiyatri Dergisi, s. 100-108.

VATANDAŞ, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi, Sayı: 35, s. 29-56.

WILL, M. R./ ÖZTAN, B. (1993). Hukukun Sebebiyet Verdiği Bir Acı-
Transsekeüellerin Hukuki Durumu, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı:
1,s. 228-268.

YALÇINOĞLU, N. (2013). Eşcinsel ve Biseksüel Erkeklerin Psiko- Sosyal Sorunları
ve Bunları Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi (İstanbul 2012 Çalışması), İ.Ü. Tıp
Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, İstanbul.

YAVUZ , C./ ERLÜLE, F./ SAĞLAM, İ. (2014). Türk Medeni Hukuku ve Türk
Borçlar Hukuku Mevzuatı, 12. Baskı. Beta Yayınevi, İstanbul.

YEŞİLTEPE, G. (2015). Lezbiyen Gay Biseksüel Trans (LGBT) Bireyler ve Hasta
Hakları, Uzmanlık Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim
Dalı, İzmir.

YETİK, N. (2007). Nüfus Velayet Vesayet Nafaka, 2. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara.

YILMAZ, V./ GÖÇMEN, İ./ ATLAY, C. (2014). Herkes İçin Sağlık: LGBTİ Bireylerin
Esenliğini Hedefleyen Sağlık Hizmetlerine Doğru, Toplum ve Hekim Dergisi, Cilt: 29,
S: 4, Temmuz-Ağustos.

YILMAZ, Z. (2019). Bedenin “Normalleştirilmesi” Söylemi Üzerine Bir Analiz:
Cinsiyet Geçiş Ameliyatları, Alternatif Politika, Cilt: 11, Sayı:1, Şubat.

YURDAKUL, C. (2015). Cinsiyet Değiştirme, Ankara.

(https://www.academia.edu/35737993/C%C4%B0NS%C4%B0YET_DE%C4%9E%C4%B0C5%9ET%C4%B0RME.docx).

ZEVKLİLER, A. (1988). Medeni Kanun ve Cinsiyet Kargaşası, Türkiye Barolar
Birliği Dergisi, Sayı: 2, s. 258-285. (ZEVKLİLER, Cinsiyet).

ZEVKLİLER, A. (1988). Medeni Hukuk, Savaş Yayınları. (ZEVKLİLER, Medeni).

Yararlanılan Elektronik Kaynaklar

Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi,

(<https://www.anayasa.gov.tr/tr/yayinlar/kararlar-dergisi/?yil=2018&q=>).

Avrupa Birliği Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans Ve İnterseks (LGBTİ) Kişilerin Tüm İnsan Haklarını Kullanabilmelerinin Desteklenmesi Ve Korunmasına Dair Kılavuz,

(http://www.kaosgldernege.org/resim/yayin/dl/ab_lgbti_kilavuzu.pdf).

Cinsel Kimlik Gelişimi,

(<https://www.cised.org.tr/sayfa214.html>).

Cinsel Yönelim,

(<http://www.cetad.org.tr/73/sik-sorulan-sorular/46/cinsel-yonelim>).

Cinsel Yönelim Karmaşası, CİSED (Cinsel Sağlık Enstitüsü Derneği),

(<https://www.cised.org.tr/sayfa490.html>).

Cinsiyet Değiştiren Nil (Rüzgar) Erkoçlar Askere Çağırılacak Başlıklı Haber Yazısı, 25.02.2013,

(<http://www.radikal.com.tr/hayat/cinsiyet-degistiren-nil-ruzgar-erkoclar-askere-cagirilacak-1122818>).

Hacettepe Üniversitesi Cinsel Kimlik Sorunlarını Değerlendirme Kurulunun Çalışma Esasları Hakkında Yönerge.

(https://www.hacettepe.edu.tr/duyuru/komisyonlar/cinselkimlik sorunlarinidegerlendirme_ekurulu060819.pdf).

“Heteroseksüel Nedir ?”,

(<http://heteroseksuel.nedir.org/>).

LGBT' nin İ'si: İnterseksler Vardır,

(http://www.kaosgldernege.org/resim/yayin/dl/interseks_web_k.pdf).

Oktay Volkan Alkaya' nın “14 Maddede Bülent Erkoç'tan Bülent Ersoy'a Bir Diva Hikayesi” başlıklı yazısı

(<http://www.radikal.com.tr/radikalist/14-maddede-bulent-erkoc-tan-bulent-ersoya-bir-diva-hikayesi-1335418>).

“Sözlük”,

(<http://www.kaosgldernege.org/belge.php?id=sozluk>).

TMK Madde Gerekçeleri Bölüm 1, Birinci Kitap Kişiler Hukuku, Birinci Bölüm Gerçek Kişiler, İkinci Ayırım Kişisel Durum Sicili, Madde 40

(https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss723_Madde_Gerekceleri_1.pdf).

Transgender ve Toplumsal Cinsiyete Uymayan Kişilerle Psikolojik Uygulamalar Kılavuzu

(<http://www.kaosgldernege.org/resim/yayin/dl/kilavuzweb.pdf>).

www.sozluk.gov.tr

www.merriam-webster.com

www.heteroseksuel.nedir.org

www.kaosgldernege.org

www.tdk.gov.tr

www.lambdaistanbul.org

www.anayasa.gov.tr

www.serdarnasir.com

www.humanrightscenter.bilgi.edu.tr

www.mevzuat.gov.tr

www.jstor.org

www.acarindex.com

www.apa.org
www.academia.edu
www.dergipark.org.tr
www.hudoc.echr.coe.int
www.cised.org.tr
www.cetad.org.tr
www.umut.org.tr
www.pinktherapy.com
www.docs.neu.edu.tr
www.radikal.com.tr
www.tbmm.gov.tr
www.danistay.gov.tr
www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr
www.lexpera.com.tr

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Zeynep Büşra ÖZCAN KONAKCI

Doğum Yeri ve Tarihi : Elazığ- 01.01.1994

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : KTO Karatay Üniversitesi

Yüksek Lisan Öğrenimi : KTO Karatay Üniversitesi-Özel Hukuk (Tezli)

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce, Almanca

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar : Aksoy Hukuk Bürosu

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Av. Zeynep Büşra ÖZCAN KONAKCI Hukuk Bürosu

İletişim

E-Posta Adresi : av.zeynepozcann@gmail.com

Tarih : 18/12/2019

